

VESTFOLD
fylkeskommune

I VESTFOLD 2017

© Vestfold fylkeskommune 2017

i samarbeid med Kompetensesenter rus - region sør
Borgestadklinikken, Postboks 1 Sentrum, 3701 Skien
www.korus-sor.no

Foto: Håkon Sandvand

Foto kap 5: Didrik Vedvik

Foto kap 6: Madelen Heian

Bildene er av elever ved medier og kommunikasjon, Melsom videregående skole

Design, grafikk og illustrasjon: Metro Branding

Dette er en interaktiv PDF med bokmerker.

Naviger i innholdsfortegnelse og hyperlenket tekst.

Pilene øverst til høyre fører deg en side fram eller tilbake. Pilene deaktiveres på håndholdte enheter: «Swipe» som normalt mellom sidene.

Knappen i midten fører deg tilbake til innhold.

Ingvild Vardheim er spesialrådgiver ved Korus-Sør og jobber særlig med Ungdata og andre former for kartleggings- og analysearbeid. Hun er utdannet statsviter og har tidligere jobbet som helse- og velferdsforsker ved Telemarksforsking i Bø.

Ung i Vestfold

Ungdata-undersøkelsen «Ung i Vestfold 2017» ble gjennomført på alle ungdomsskoler og videregående skoler (VG1) i alle kommuner i Vestfold våren 2017. Dette er andre gang vi i Vestfold gjennomfører Ungdata-undersøkelsen, første gang var i 2013. Undersøkelsen er et samarbeid mellom Vestfold Fylkeskommune, kommunene i Vestfold og kompetansesenter rus - region sør (KoRus - Sør). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har det faglige ansvaret for undersøkelsen.

Undersøkelsen gir en bred oversikt over oppvekstsituasjonen til nesten 9900 ungdommer i Vestfold. Både fylkeskommunen, kommuner og andre folkehelseaktører trenger den kunnskapen som Ungdata gir, kunnskap til å gjennomføre gode planprosesser og oversiktsarbeid, kunnskap til å jobbe målrettet både forebyggende og helsefremmende og til å bidra til å skape gode rammer for barn og unges helse.

Etter Folkehelseloven § 5 og § 21 skal kommunene og fylkeskommunene ha nødvendig oversikt over helsetilstanden og påvirkningsfaktorer i befolkningen. Ungdata gir mye til dette oversiktsarbeidet og er godt egnet som bidrag til diskusjoner og refleksjoner om sammenhenger som påvirker ungdommens helse og trivsel. Dersom vi ønsker å komme frem til gode helsefremmende og forebyggende tiltak må vi både kjenne til ressurser og risikofaktorer, og ha formeninger om årsakssammenhenger.

Rapporten er utarbeidet av spesialrådgiver Ingvild Vardheim ved KoRus - sør med innspill fra folkehelseseksjonen i Vestfold fylkeskommune.

Anne-Cathrine Utsigt

*Leder
Kompetansesenter rus
- region sør*

Egil Johansen

*Fylkesrådmann
Vestfold kommune*

Hvordan er det å være ung i Vestfold

- Gjennomgang av resultater og analyser

Ungdata-undersøkelsen ble gjennomført i alle kommunene i Vestfold våren 2017. Første gang Vestfold gjennomførte Ungdata-undersøkelsen var i 2013. Til sammen har nesten 9900 ungdommer svart på undersøkelsen; 89 % av alle ungdomsskoleelevene og 81 % av alle elevene på videregående skole. Undersøkelsen dekker temaer som familie, venner, skole, fritid, mobbing, psykisk og fysisk helse og bruk av tobakk og rusmidler, og gir et godt grunnlag for å si noe om hvordan det er å være ungdom i Vestfold i dag.

Foreldre og venner

Ungdom i Vestfold har jevnt over gode og tillitsfulle relasjoner til sine foreldrene. Sammenlignet med 2013 er det litt flere, og flest gutter, som forsøker å holde fritiden sin skjult for foreldrene sine.

Blant elevene i 1. videregående er det 71 % som svarer at familien har god råd, et tall som er noe høyere enn i 2013. Det er ganske stor variasjon fra kommune til kommune, og mellom gutter og jenter, når det gjelder ungdommens oppfatning av familieøkonomi.

Ni av ti ungdommer svarer at de har minst én fortrolig venn, eller at de tror de har det. Rundt halvparten av guttene, og litt færre jenter, oppgir at de har minst én nær venn som de bare har kontakt med på nett. Det å være til å

stole på er den egenskapen som er viktigst for å få status i vennemiljøet. På andreplass kommer det å ha et bra utseende (57 %) og å være flink i idrett (53 %). Sammenlignet med 2013, er det flere som oppgir at det å drikke seg full gir status (16 % i 2013, 26 % i 2017). 7 % av elevene oppgir at de blir utsatt for plaging og lignende hver 14. dag eller oftere, noe som samsvarer med landsgjennomsnittet. Litt flere jenter enn gutter oppgir at de blir mobbet. Sammenlignet med 2013, er tallene stabile for gutter, mens det er en liten økning når det gjelder jentene. Betydelig flere jenter enn gutter har opplevd ulike krenkelser over nettet eller mobil.

Skole

I Ungdata får ungdommene flere spørsmål om hvordan de har det på skolen, og hvordan de oppfatter læringsmiljøet. 92 % av ungdomsskoleelevene og 93 % av videregående elevene i Vestfold er helt eller litt enige i at de trives på skolen. De aller fleste føler også at de passer inn blant elevene på skolen, og at lærerne deres bryr seg om dem. Til tross for at de trives godt på skolen, oppgir imidlertid 67 % av elevene på begge skolenivåene at de kjeder seg på skolen. 1 av 5 svarer også at de ofte gruer seg til å gå på skolen. Vi finner ingen store endringer i resultatene på disse spørsmålene siden gjennomføring av undersøkelsen i 2013.

I Vestfold oppgir 43 % av ungdomsskoleelevene og 30 % av videregående elevene at de bruker mer enn én time hver dag på lekser eller annet skolearbeid (utenom skoletida). Dette er litt høyere tall enn i 2013, da tallene lå på henholdsvis 39 % og 27 %. Det er store kjønnsforskjeller på spørsmålene om lekser og skolearbeid. Blant 10. klassingene svarer 60 % av jentene og 40 % av guttene at de ofte må bruke helgene på skolearbeid.

Elevene på VG1 fått spørsmål om de har hatt tanker om å slutte på videregående skole dette året. Det store flertallet av ungdommene, 69 %, svarer at de aldri har hatt tanker om å slutte. Det er flere jenter enn gutter som svarer at de har hatt tanker om å slutte på videregående skole. 34 % av jentene har hatt slike tanker, mot 25 % av guttene. Dette er identisk med hva vi finner i de nasjonale resultatene. Samtidig svarer hele 94 % av elevene i VG1, litt flere jenter enn gutter, at de kommer til å gjennomføre videregående utdanning. 64 % av elevene på ungdomsskolen og 66 % av VG1-elevene tror at de kommer til å ta høyere utdanning, noe som samsvarer med landsgjennomsnittet.

Helse og trivsel

Psykiske helseplager

Det er en liten økning når det gjelder de aller fleste symptomene for psykiske helseplager fra 2013 til 2017.

Økningen er størst når det gjelder «å bekymre seg for mye om ting» og «å være sint og aggressiv». Økningen er størst når det gjelder «å bekymre seg for mye om ting» og «å være sint og aggressiv». Denne økningen er størst blant andelen jenter på ungdomsskolen som har «vært sint og aggressiv», fra 23 % i 2013 til 30 % i 2017. Stressrelaterte symptomer som det å bekymre seg mye om ting, og det å føle at alt er et slit, er mest utbredt. Dette gjelder både for jentene og guttene. Utover dette viser resultatene to tydelige mønstre. For det første øker andelen ungdommer med ulike psykiske plager for hvert klassetrinn, mens det ser ut til å flate noe ut i overgangen fra 10. klasse til VG1. Det er for eksempel 22 % av 8. klassingene i Vestfold som har «følt at alt er et slit» den siste uka, mens dette gjelder 41 % av elevene i VG1. For det andre rapporterer jentene om å være plaget i langt større grad enn guttene når det gjelder alle symptomene. Andelen ungdommer med depressive symptomer har økt noe blant jenter og gutter både i ungdomsskole og videregående skole siden 2013, men økningen er større blant jentene enn blant guttene. Vestfold følger dermed den nasjonale trenden som viser en økning i omfanget av depressive plager både blant jenter og gutter. I 2017 har totalt 17 % av ungdommene i Vestfold et høyt nivå av depressive symptomer. På nasjonalt nivå er tallet 14 %.

Ensomhet

Det er en liten økning fra 2013 til 2017 i andelen ungdommer som er «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet. Andelen som er plaget øker fra ungdomsskole til videregående, og forskjellene mellom jenter og gutter er store. 29 % av jentene på ungdomsskolen og 34 % av jentene på VG1 oppgir å være «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet i 2017, mens det gjelder for 14 % av guttene på ungdomsskolen og 19 % av guttene på VG1.

Press i hverdagen

Spørsmålet om «press i hverdagen» er nytt fra 2017. Generelt opplever jenter i større grad enn gutter å føle seg presset til å lykkes og gjøre det bra på ulike livsområder. 39 % av jentene og 22 % av guttene svarer at de «noen ganger» i løpet av den siste uka har hatt opplevd så mye press at de har hatt problemer med å takle det.

Selvbilde

Det er en sterk samvariasjon mellom hvordan ungdommene svarer på spørsmålene om selvbilde og spørsmålene om psykisk helse. Blant ungdommene som kjennetegnes av et høyt nivå av depressive symptomer, scorer 29 % positivt på minst fire av påstandene om selvbilde. Blant ungdommene som ikke har et høyt nivå av depressive symptomer, er det tilsvarende tallet 84 %. Det er små endringer fra 2013 til 2017 når det gjelder hvordan ungdommene i Vestfold vurderer selvbildet sitt. Imidlertid svarer jentene noe mer positivt på alle påstandene i 2017 enn hva de gjorde i 2013. Det ser dermed ut til at jentenes opplevelse av eget selvbilde ikke følger den negative trenden vi ser når det gjelder psykiske helseplager.

Fysiske helseplager

Det er fra 2013 til 2017 en betydelig økning av fysiske helseplager blant jenter. Dette gjelder både ungdomsskole og videregående skole. For guttene er tallene stabile. I undersøkelsen i 2013 fant vi stor samvariasjon mellom fysiske og psykiske helseplager blant ungdommene i Vestfold (Vardheim, 2013). Dette finner vi også i 2017. Blant ungdommene som ikke har hatt noen psykiske helseplager i løpet av den siste uka, er det bare litt over 3 % som har hatt 3 fysiske helseplager eller mer den siste måneden. Men for de som har hatt 5-6 psykiske plager i løpet av den siste

uka, er det over 60 % som har hatt minst 3 fysiske helseplager den siste måneden.

Fysisk aktivitet

25 % av alle ungdommene oppgir at de er fysisk aktive på en slik måte at de blir andpustne og svette minst 5 ganger i uka. Mens 26 % av ungdomsskoleelevene er i slik aktivitet minst 5 ganger i uka, gjelder det samme for 23 % av elevene på VG1. Den klart vanligste aktiviteten blant de yngste er å trene eller konkurrere i et idrettslag. Andelen som driver med organisert trening synker imidlertid drastisk i løpet av ungdomsskolen, og blant de eldre ungdommene er det mye vanligere å trene på treningsstudio. Andelen som trener eller konkurrerer i et idrettslag har økt for begge kjønn fra 2013 til 2017, både på ungdomsskole- og videregående nivå. Den største økningen finner vi blant jentene i videregående skole, der andelen har økt fra 23 % i 2013 til 30 % i 2017.

Kosthold

34 % av ungdommene spiser grønnsaker eller salat daglig, og 30 % spiser frukt og bær daglig. 31 % spiser grovbrød eller grove rundstykker, mens 42 % spiser fisk som middag eller pålegg minst to ganger i uka. Andelen som spiser grønnsaker, frukt og bær synker noe med alder. Det er også en del variasjon i matvanene mellom kjønnene. Mens 40 % av jentene spiser grønnsaker og salater daglig, gjelder det samme for kun 28 % av guttene. 34 % av guttene og 13 % av jentene drikker energidrikk ukentlig eller oftere.

Seksualitet

Spørsmål om seksuelle erfaringer og seksuell trakassering ble inkludert i Ungdata fra 2017. Disse spørsmålene gikk kun til elever på videregående skole. 43 % av guttene og 47 % av jentene svarer at de har hatt samleie. Ganske mange ungdommer, både jenter og gutter, har hatt frivillig sex som

de har angret på senere. Det er flest jenter som oppgir at de har blitt seksuelt utnyttet uten å kunne yte motstand: 10 % jenter og 4 % gutter. Det er flere jenter enn gutter som har opplevd seksuell trakassering. Det vanligste er å ha opplevd trakassering én gang i løpet av det siste året.

Rus og risikoatferd

Røyking og snus

Vi ser at det er få ungdommer som røyker og snuser ukentlig eller oftere, men at det er flere som snuser enn røyker, og at omfanget øker mest i overgangen fra 10. klasse til VG1. I alt er det noen flere gutter (4 %) enn jenter (3 %) som røyker minst ukentlig. Når det gjelder snusing, er kjønnsforskjellene størst blant elevene på VG1. Her snuser 10 % av jentene og 17 % av guttene ukentlig eller oftere. Det har vært en nedgang når det gjelder snusing og røyking siden 2013, med unntak av gutter på VG1, hvor prosentandelen har økt fra 8 % i 2013 til 9 % i 2017. Nedgangen er størst når det gjelder snusing blant elever på videregående.

Alkohol

Mens 75 % av elevene på 8. trinn aldri har smakt alkohol, gjelder det samme 24 % av elevene i VG1. Antallet som oppgir at de drikker alkohol jevnlig øker med alderen, og det er ingen kjønnsforskjeller i ungdommenes drikke-mønster. Andelen ungdommer som sier at de aldri drikker, er også høyere i 2017 enn i 2013, fra 41 % til 49 %. Det ser imidlertid ut til at guttene i VG1 drikker noe oftere i 2017 enn i 2013. Det er variasjoner mellom kommunene når det gjelder alkoholbruk hos ungdom. Det samme gjelder om ungdom får lov å drikke alkohol eller ikke av foreldre sine.

Cannabis og andre narkotiske stoffer

I Vestfold oppgir 4 % av elevene på ungdomsskolen og 11 % av elevene i VG1 at de har brukt hasj/marihuana/cannabis minst én gang det siste året. De tilsvarende Ungdata-tallene på nasjonalt nivå er 3 % på ungdomsskolen og 11 % på videregående skole. Kun 1 % av ungdommene på ungdomsskolen og 3 % på VG1 sier de har brukt cannabis 6 ganger eller mer de siste 12 månedene. Tallene er tilnærmet stabile fra 2013.

Regelbrudd

De fleste ungdommene i Vestfold utøver lite regelbrudd. Det vanligste regelbruddet er å skulke, å lure seg unna å betale kino, idrettsstevner, buss, tog eller lignende. Det er også en stor andel gutter som har vært i slåsskamp minst én gang i løpet av det siste året. Andelen som har utført regelbrudd øker noe fra ungdomsskolen til videregående skole. Dette gjelder særlig «vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var», som øker fra 14 % i 10. klasse til 21 % i VG1. Alle regelbruddene er hyppigere blant gutter enn blant jenter. Det er ingen endring fra 2013 til 2017.

Tjenestetilbud

Bruk av skolehelsetjenesten

Det er langt flere jenter enn gutter som bruker helsesøster/skolehelsetjenesten, og kjønnsforskjellene er størst blant elevene på VG1. Siden 2013 har det imidlertid vært en økning i bruk av tjenesten blant både gutter og jenter, og på videregående er denne økningen større blant guttene enn blant jentene.

40 % av elevene på VG1 (51 % av jentene og 22 % av guttene) oppgir at de har besøkt skolehelsetjenesten på grunn av seksuell helse, mens 16 % av ungdomsskole-elevene svarer det samme. I 10. klasse gjelder dette 22 %.

Helsestasjon for ungdom

Det er noe færre ungdom som har besøkt helsestasjon for ungdom i 2017 (16 %) enn det var i 2013 (12 %).

Skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider

Resultatene viser at fra 10. trinn og oppover er det langt flere elever som har oppsøkt personer fra denne faggruppen, enn de som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten. Det er også mindre kjønnsforskjeller i bruk av skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider enn i bruk av helsesøster/skolehelsetjenesten.

Sammendrag skolestress og psykisk helse

I rapportens siste kapittel ser vi nærmere på spørsmålene knyttet til temaene skolerelatert stress og psykisk helse. Vi undersøker hvordan omfanget av skolestress varierer mellom kjønn, klassetrinn, skoler og kommuner i Vestfold, og ser nærmere på hva som kjennetegner de ungdommene som opplever skolearbeidet som stressende. Resultatene viser at relativt mange ungdommer i Vestfold opplever skolestress. Omfanget øker gjennom ungdomsskolen og er størst på 10. trinn, og det er langt flere jenter enn gutter som er stresset. Det er også sammenheng mellom skolestress og en rekke andre spørsmål i undersøkelsen. Ungdommene som opplever skolestress rapporterer i langt større grad at de synes skolen er kjedelig og lite spennende, sammenlignet med de som sjelden eller aldri er stresset. De gruer seg også oftere til å gå på skolen, og er mindre fornøyde med egne prestasjoner. Ungdommene

som opplever foreldrene som støttende er klart mindre utsatt for skolestress, mens foreldrenes utdanningsnivå og bakgrunn ser ut til å ha mindre betydning. Skolestress er også tett knyttet opp til hvor fornøyde ungdommene er med seg selv og det livet de lever, og dette er spesielt tydelig blant jentene.

I dette kapitlet er det også undersøkt sammenhengen mellom skolestress og psykisk helse blant ungdommene i Vestfold. Analysen viser at skolestress og psykiske plager

har en svært sterk statistisk sammenheng. Jo oftere ungdommene opplever stress knyttet til skolearbeidet, desto oftere er de plaget av ulike psykiske helseplager, også når det kontrolleres en rekke andre forhold. Andre resultater viser at både selvbilde, kjønn, mobbing, skoletilknytning, familieøkonomi og fornøydhet med utseendet har betydning for hvordan ungdommene vurderer sin psykiske helse, men effekten av disse er alle svakere enn sammenhengen mellom skolestress og psykisk helse.

Innhold

Forord	3	03 SKOLE	23	08 TJENESTETILBUDET	57
Hvordan er det å være ung i Vestfold - Gjennomgang av resultater og analyser	4	Trivsel og læringsmiljø	24	Skolehelsetjenesten	58
		Lekser.....	25	Helsestasjon for ungdom.....	59
		Utdanningsmotivasjon og fremtidsplaner	26	Skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider	60
DEL 1:	9	04 FRITID	29		
01 INNLEDNING	10	Organisert fritid.....	30	DEL 3:	62
Datamaterialet	11	Fritid.....	32	Dypdykk i utvalgte resultater	
Om rapporten	13	Mediebruk	32		
DEL 2:	15	05 NÆROMRÅDET	34	09 SKOLESTRESS OG PSYKISK HELSE	63
Resultater fra undersøkelsen		Trivsel i nærområdet.....	35	Skole som den nye «helserisiko»?	64
02 FORELDRE OG VENNER	16	Trygghet i nærområdet.....	36	Skolestress blant ungdom i Vestfold.....	65
Familieøkonomi.....	17	Tilbud til ungdom i nærområdet.....	36	Hva kjennetegner ungdommene som er plaget av skolestress?	66
Venner	18	06 HELSE OG TRIVSEL	39	Skole	67
Omgangsformer med venner.....	18	Psykisk helse	40	Foreldre.....	68
Vennskap på nett	19	Psykiske helseplager	40	Helse og trivsel.....	68
Status i vennemiljøet	19	Ensomhet	42	Fritid og venner	69
Mobbing.....	20	Press i hverdagen	42	Sammenheng mellom psykiske plager og skolestress	70
Mobbing på nett.....	21	Selvbilde	44	Data og metode.....	70
		Fysisk helse.....	45	Resultater.....	71
		Fysisk aktivitet.....	46	Oppsummering	73
		Kosthold.....	47		
		Seksualitet	48	LITTERATURLISTE	75
		07 RUS OG RISIKOATFERD	50	FOTNOTER	77
		Tobakk	51		
		Alkohol.....	52		
		Cannabis og andre narkotiske stoffer	54		
		Regelbrudd	55		

DEL 1

01 INNLEDNING

- > Om rapporten
- > Datamaterialet

01

Innledning

Om rapporten - datamaterialet

Våren 2017 deltok i underkant av 9900 elever fra ungdomsskolene og de videregående skolene i Vestfold i Ungdata-undersøkelsen. I denne rapporten presenteres resultater fra undersøkelsen.

Kommunene i Vestfold deltok i Ungdata også i 2013. Vestfold er dermed det første fylket i landet som har gjennomført Ungdata som en felles fylkesundersøkelse for annen gang, og vi kan derfor begynne å undersøke utviklingen i resultater over tid.

Ungdata er et kvalitetssikret og standardisert system for lokale spørreskjemaundersøkelser, som tilbys alle kommuner og fylkeskommuner i landet. Undersøkelsen er web-basert, og gjennomføres elektronisk på skolen i skoletiden. Spørsmålene i undersøkelsen dekker en rekke temaer, som relasjoner til foreldre og venner, forhold til skolen og skolearbeid, fritidsaktiviteter, nærmiljø, bruk av tobakk og rusmidler, psykisk og fysisk helse med mer. Ungdata-undersøkelsen gir oversikt over den lokale oppvekstsituasjonen blant ungdom i Vestfold.

Ifølge Folkehelselovens § 5 og § 21 skal kommunene og fylkeskommunene ha oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorene som påvirker denne. Målet med Ungdata er nettopp å gi kommunene og fylkeskommunene et kunnskapsgrunnlag de kan bruke i eget plan- og utviklingsarbeid, blant annet innenfor folke-

helse og forebyggende arbeid rettet mot barn og unge. Nå som over 90 % av kommunene i Norge har gjennomført én eller flere Ungdata-undersøkelser, har resultatene også blitt en god kilde til kunnskap om ungdom på nasjonalt nivå.

Ungdata-undersøkelsen i Vestfold er et samarbeid mellom kommunene i Vestfold, Vestfold fylkeskommune og Kompetansesenter rus - region sør (KoRus-Sør). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har det faglige ansvaret for undersøkelsen.

Datamaterialet

De aller fleste offentlige ungdomsskolene og videregående skolene i Vestfold deltok i Ungdata-undersøkelsen i februar/mars 2017. I tillegg deltok flere private ungdomsskoler og private videregående skoler. Med noen unntak deltok de fleste skolene også i undersøkelsen i 2013. Dette gjelder imidlertid ikke Tønsberg kommune, som gjennomførte Ungdata-undersøkelse på ungdomsskolene i 2011 og 2014, men ikke i 2013.

11619 elever fra 8. trinn til og med første trinn på videregående skole ble invitert til å delta i undersøkelsen. Til sammen svarte 9895 ungdommer på undersøkelsen, 7329 fra ungdomsskolene og 2566 fra videregående skole.

Svarprosenten på ungdomsskolenivå er 89 %, mens den er 81 % på videregåendenivå. Dette er en klart høyere svarprosent enn i 2013, som den gang var 84 % for ungdomsskolene og 65 % for de videregående skolene. Det er også godt over svarprosenten på nasjonalt nivå, som til sammenligning er på henholdsvis 84 % og 68 %. Den høye svarprosenten tyder på god tilrettelegging og oppfølging fra både koordinatorene og skolekontakter som har vært involvert i prosjektet.

Tabell 1.1 og 1.2 gir en oversikt over skoler som deltok i undersøkelsen, svarprosent, antall svar og antall elever. For de videregående skolene har vi også tatt med en kolonne som viser andelen av elevene som er bosatt i kommunen skolen befinner seg i.

Ungdata-undersøkelsen i Vestfold bestod av en grunnmodul på litt under 100 spørsmål, samt en såkalt tilleggsmodul på omtrent 100 spørsmål. Spørsmålene i grunnmodulen er obligatoriske og felles for alle Ungdata-undersøkelser, mens tilleggsmodulen består av valgfrie, forhåndsdefinerte spørsmål. Tilleggsspørsmålene ble valgt ut av fylkeskommunen i Vestfold og KoRus-Sør med innspill fra kommunene, og er i stor grad basert på spørsmålene som ble benyttet i 2013. Tønsberg kommune ønsket naturlig nok å videreføre flere av spørsmålene fra gjennomføringene i 2011 og 2013, og valgte derfor et litt annet spørreskjema enn de andre kommunene i Vestfold.

Tabell 1.1: Oversikt over ungdomsskoler som deltok i undersøkelsen

Kommune	Skoler	Antall svar	Svarprosent
Hof	Hof skole	110	90 %
Holmestrand	Gjøklepp ungdomsskole	355	96 %
Horten	Borre ungdomsskole, Holtan ungdomsskole, Orerønningen ungdomsskole	795	87 %
Lardal	Lardal ungdomsskole	88	95 %
Larvik	Brunla ungdomsskole, Hedrum ungdomsskole, Kvelde barne- og ungdomsskole, Mellomhagen ungdomsskole, Mesterfjellet ungdomsskole, Ra ungdomsskole, Tjodalyng barne- og ungdomsskole	1266	87 %
Nøtterøy	Borgheim ungdomsskole, Teigar ungdomsskole	707	92 %
Re	Revetal ungdomsskole	257	94 %
Sandefjord	Andebu ungdomsskole, Breidablikk ungdomsskole, Bugården ungdomsskole, Ranvik ungdomsskole, Stokke ungdomsskole, Varden ungdomsskole	1713	83 %
Sande	Sande ungdomsskole	319	95 %
Svelvik	Svelvik ungdomsskole	212	97 %
Tjøme	Tjøme ungdomsskole	118	98 %
Tønsberg	Byskogen skole, Elihu kristne grunnskole, Kongseik ungdomsskole, Presterød ungdomsskole, Ringshaug ungdomsskole, Vear ungdomsskole, Wang toppidrett Tønsberg as	1347	95 %

For å luke ut det man antar er useriøse besvarelser, har datamaterialet blitt «vasket». Dette er en standardisert prosedyre som NOVA utfører med alle besvarelser fra Ungdata-undersøkelsene. «Vaskingen» foregår i hovedsak på to måter; enten ved at NOVA finner en usannsynlig involvering i ulike aktiviteter som etterspørres i samme spørsmålsbatteri (for eksempel at ungdommene svarer maksimumsverdien «6 ganger eller oftere» på alle spørsmålene om fritid), eller ved at de finner usannsynlige kombinasjoner av svar (for eksempel at ungdommene er veldig mye plaget av depressivt stemningsleie samtidig som de er svært fornøyd med alle sider i livet sitt). Alle ungdommene som har svarkombinasjoner som dette, får svarene sine slettet på de aktuelle spørsmålene¹.

I Vestfold er det relativt mange ungdommer (622 stykker, dvs. 6,3 %) som ikke har svart på spørsmålet om kjønn. I figurer der det presenteres tall fordelt på kjønn, vil ikke disse ungdommene være med i datamaterialet. Av de som har svart på spørsmålet om kjønn, er det 52 % gutter og 48 % jenter som er med i materialet.

Når man sammenligner resultatene for kommunene, er det viktig å være klar over at en ujevn fordeling av ungdom på trinn og kjønn mellom kommunene kan gi store utslag på spørsmål som er sensitive for alder eller kjønn, som f.eks. spørsmål om rusbruk eller deltakelse i organisert idrett. Det ser imidlertid ut til at de fleste kommunene i Vestfold har en relativt jevn fordeling mellom trinn og kjønn på ungdomskolenivå. Et unntak er Hof kommune, der 67 % av de som har svart på undersøkelsen er gutter. På videregående nivå er det en overvekt av jenter i Nøtterøy (60 %) og Sandefjord (59 %), mens det er en noe høyere andel gutter i Tønsberg (59 %) og Larvik (58 %).

Videre må det tydeliggjøres at tilfeldige variasjoner kan gjøre store utslag på svarfordelingen, særlig i kommuner og på skoler med lavt elevantall, uten at dette nødvendigvis dreier seg om signifikante forskjeller². Dette gjelder ikke minst når vi sammenligner resultater fra 2013 og 2017. Det er først når vi får flere målepunkter, altså etter flere gjennomføringer av undersøkelsen, at vi med sikkerhet kan vite om vi har å gjøre med trender og utviklingstrekk, og ikke bare tilfeldige variasjoner.

I figurer på kommunenivå der vi sammenligner 2017 resultater med resultater fra 2013, består 2013-tallene for Sandefjord av «gamle» Sandefjord, Stokke og Andebu. Tallene for Tønsberg på ungdomsskolenivå, er fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2014.

Til slutt er det viktig å være bevisst på at alle resultater som framkommer gjennom Ungdata, er basert på hva ungdom selv rapporterer om. Dette er selvsagt å anse som en styrke, når målet er å få oversikt over ungdoms livssituasjon. Samtidig vil det alltid være noe usikkerhet knyttet til om ungdommene forstår spørsmålene på samme måte som forskerne har lagt til grunn, og om ungdommene svarer sannferdig på det de blir spurt om. Ifølge NOVA er imidlertid erfaringen at de aller fleste ungdom tar Ungdata på alvor, og at undersøkelsene gir et nokså riktig bilde av situasjonen til ungdom flest (Bakken 2017).

Om rapporten

Denne rapporten består av i alt 9 kapitler.

Kapittel 2 til 8 inneholder beskrivende statistikk for et utvalg spørsmål fra undersøkelsen, under temaene foreldre

Tabell 1.2: Oversikt over videregående skoler som deltok i undersøkelsen

Skole	Antall svar	Svarprosent	Andel elever bosatt i kommunen
Færder videregående skole	181	84 %	49 %
Greveskogen videregående skole	288	83 %	63 %
Holmestrand videregående skole	74	87 %	88 %
Horten videregående skole	321	87 %	77 %
Melsom videregående skole	73	80 %	19 %
Nøtterøy videregående skole	165	89 %	68 %
Re videregående skole	255	88 %	26 %
Sandefjord videregående skole	446	59 %	89 %
Sande videregående skole	138	84 %	64 %
Thor Heyerdahl videregående skole	535	92 %	83 %
Wang toppidrett Tønsberg	51	77 %	49 %

og venner, skole, fritid, nærområdet, helse og trivsel, rus og risikoatferd og tjenestetilbudet. For hvert spørsmål ser vi nærmere på variasjoner mellom kjønn, alder og/eller endringer siden gjennomføringen i 2013, litt avhengig av

hva som peker seg ut som mest interessant. De fleste spørsmålene vises eller kommenteres først på fylkesnivå, før de eventuelt brytes ned på kommunenivå³. Resultatene på videregåendenivå er i de fleste tilfeller brutt ned på de

8 kommunene i fylket som har videregående skole. Elevene er altså sortert til kommunen der de går på skole. På enkelte av spørsmålene under temaet «nærområdet», er imidlertid elevene sortert tilbake til kommunen de er bosatt i. Disse figurene inkluderer dermed alle kommuner i fylket.

Der hvor vi sammenligner med nasjonale Ungdata-tall, er disse hentet fra ca. 190 000 besvarelser fra mer enn 300 undersøkelser gjennomført i perioden 2014-2016. Sammenligningsgrunnet er elever fra 8. trinn til VG3, slik at dette

blir noe skjevt i forhold til Vestfold, hvor kun VG1 har deltatt. Der hvor vi kun har lagt fram tall fra ungdomsskolene i rapporten, er sammenligningstallene også kun hentet fra ungdomsskolen.

I kapittel 9 gjør vi et dypdykk i et tema som måles for første gang i årets Ungdata-undersøkelse, nemlig skolestress. Bakgrunnen for dette er at enkelte nyere studier antyder at skolerelatert stress kan ha blitt en viktigere risikofaktor for psykiske helseplager sammenlignet med tidligere (Eriksen,

Sletten, Bakken og Von Soest 2017). I kapitlet undersøker vi hvordan omfanget av skolestress varierer mellom kjønn, klassetrinn, skoler og kommuner i Vestfold, og vi ser nærmere på hva som kjennetegner de ungdommene som opplever skolearbeidet som stressende. Til slutt analyserer vi sammenhengen mellom opplevd skolestress og psykiske helseplager blant ungdom i Vestfold.

DEL 2

RESULTATER FRA UNDERSØKELSEN

- > 02 Foreldre og venner
- > 03 Skole
- > 04 Fritid
- > 05 Nærområdet
- > 06 Helse og trivsel
- > 07 Rus og risikoatferd
- > 08 Tjenestetilbudet

02

Foreldre
og venner

Livets mest urettferdige øyeblikk kan være når du åpner opp øynene for første gang og ser hvem du har fått utdelt som foreldre.

Arne Klyve, samfunnsviter og forfatter.

Den viktigste sosiale arenaen for ungdom er hjemmet. Familien har viktige funksjoner både når det gjelder grense- setting og kjærlighet, og i hjemmet formes sosial identitet og relasjoner. Gode foreldreferdigheter og positive relasjoner i familien beskytter mot utvikling av psykisk lidelse (Eng og Kjølbi 2017).

I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene i Vestfold blitt spurt om de er fornøyde med foreldrene sine. 84 % på ungdomsskolen og 81 % i videregående skole er «svært» eller «litt fornøyd» med foreldrene sine. Dette er helt likt resultatet fra undersøkelsen i 2013. Guttene ser ut til å være noe mer fornøyde med foreldrene enn jentene, men forskjellene er ikke store.

Ungdommene har også blitt bedt om å ta stilling til ulike utsagn om forholdet til foreldrene. Figur 2.1 viser andelen ungdomsskoleelever og videregående elever som er «ganske enig» eller «svært enig» i disse påstandene. Hoved- inntrykket er at de aller fleste ungdommene har gode relasjoner til foreldrene sine. Vi ser at svært mange av ungdommene, nesten 9 av 10 på både ungdomsskole og videregående, svarer at de liker å være sammen med foreldrene sine. Foreldrene har god oversikt og kontroll over hvor ungdommene er og hvem de er sammen med på fritiden, selv om disse tallene naturlig nok er noe lavere blant elevene på videregående skole.

Dersom vi ser litt nærmere på tallene, finner vi større kjønnsforskjeller på noen av påstandene:

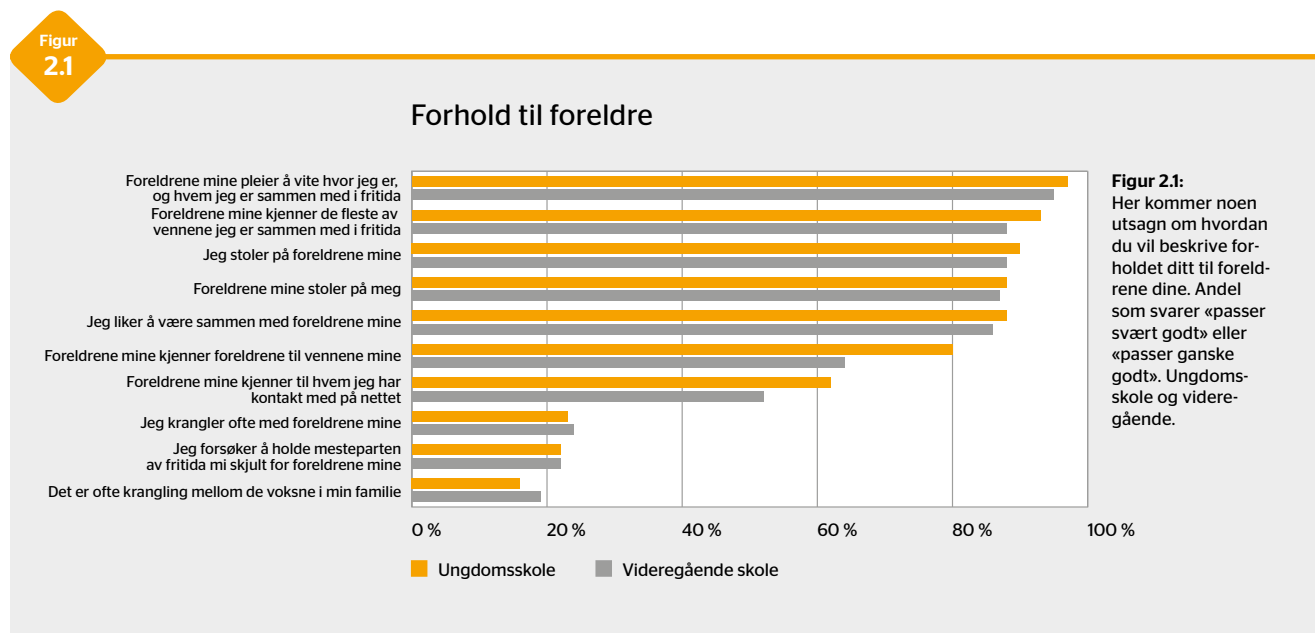
- Flere jenter (26 %) enn gutter (20 %) kran- gler ofte med foreldrene sine.
- Litt flere jenter (19 %) enn gutter (14 %) oppgir at det ofte er kran- gling mellom de voksne i familien.
- Flere gutter (24 %) enn jenter (19 %) svarer at de forsøker å holde mesteparten av fritiden sin skjult for foreldrene sine.

Dersom vi sammenligner med resultatene i 2013, finner vi ingen store endringer i hvordan ungdommene i Vestfold vurderer forholdet til foreldrene sine. Det er imidlertid litt færre ungdommer som i 2017 svarer at de stoler på foreldrene sine, og at foreldrene stoler på dem. Det er også litt flere ungdommer som i 2017 svarer at de forsøker å holde mesteparten av fritiden sin skjult for foreldrene sine.

I den nasjonale Ungdata-rapporten for 2017, skriver NOVA at det siden 2010-tallet har vært en tendens til at stadig flere ungdommer opplever tette relasjoner til foreldrene sine. Noe av grunnen til denne utviklingen kan skyldes at dagens unge har en generelt sterkere orientering mot hjemmet som fritidsarena enn tidligere (Bakken 2017). Vi ser nærmere på Vestfold-ungdommenes fritidsvaner i kapittel 4.

Familieøkonomi

Foreldrenes ressurser er noe vi vet er viktig for barn og unges levekår. Barnas sosioøkonomiske bakgrunn har betydning for en rekke områder, slik som skolegang, helse- vaner og senere deltakelse i arbeidslivet (Dahl m.fl. 2014).

Å redusere sosial ulikhet er et overordnet mål i folkehelsearbeidet.

Ungdommene i Vestfold har blitt spurt om hvor god eller dårlig råd foreldrene har hatt de siste to årene. 76 % av alle de spurte, 78 % av ungdomsskoleelevene og 71 % av elevene i VG1, opplever at foreldrene «stort sett» eller «hele tiden» har hatt god råd. Dette er omtrent som tallene på nasjonalt nivå. 18 % av ungdommene i Vestfold opplever at familien «verken har hatt god eller dårlig råd», mens 6 % oppgir at familien «stort sett» eller «hele tiden» har hatt dårlig råd.

Andelen ungdommer i Vestfold som vurderer familieøkonomien som god, er litt høyere i 2017 enn i 2013, da tallene var 75 % på ungdomsskolenivå og 68 % på videregående nivå.

Figur 2.2 viser hvordan andelen ungdomsskoleelever som vurderer familieøkonomien som god, varierer mellom kommunene i Vestfold. Figuren viser tall for både 2013 og 2017. I 2017 differerer dette fra 86 % i Svelvik til 66 % i Tjøme.

Andelen ungdommer som svarer at familien har god råd synker fra 80 % i 8. trinn til 71 % i VG1. Det er også markant flere gutter (79 %) enn jenter (73 %) som rapporterer om at familien har god råd. Dette tyder på at ungdommenes opplevelse av familiens økonomi til en viss grad er et subjektivt mål⁴.

Ungdommene i Vestfold har også fått spørsmål om foreldrene mangler penger til å betale for ulike fritidsaktiviteter som de selv ønsker å delta på. Her svarer 7 % av elevene på ungdomsskolen og 11 % av elevene på VG1 at dette stemmer

«ofte» eller «noen ganger». I 2013 var de tilsvarende tallene 13 % og 10 %.

Venner

Mange vil nok inkludere vennskap som en viktig del av det gode liv. Men vennskap finnes i ulike kvaliteter. Vennskap er over tiår dokumentert som en sterk påvirkningsfaktor for barn og unges utvikling.

Øyvind Kvello, Professor.

Omgangformer med venner

Ungdomstiden beskrives ofte som en fase i livet der jevnaldrende er særlig viktige. Venner bidrar til støtte og bekref-

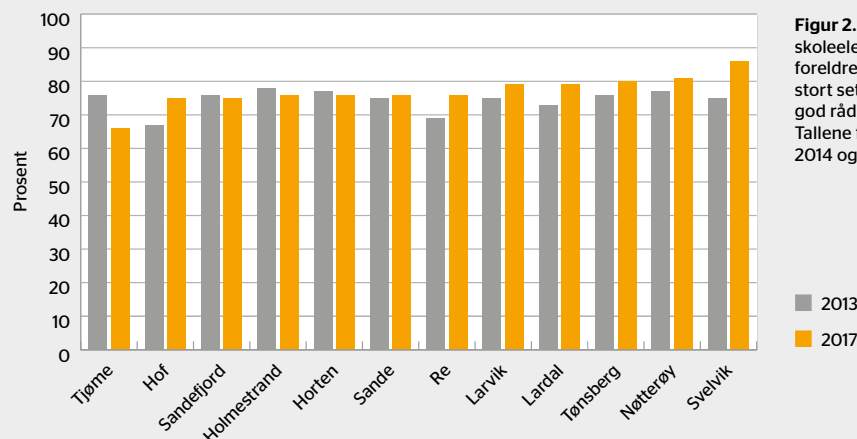
telse, og kan også være viktige for utvikling av selvbylde og sosial kompetanse (Bakken, Frøyland og Sletten 2016).

I Ungdata har ungdommene blitt spurt om de har minst én venn de kan stole fullstendig på og betro seg til om alt mulig. Her svarer 9 av 10 ungdommer i Vestfold at de helt sikkert har minst en fortrolig venn, eller at de tror de har det. Omtrent 8 % svarer «det tror jeg ikke», mens litt over 1 % svarer «har ingen jeg vil kalle venner nå for tiden». Dette er tilnærmet likt resultatet fra 2013. Det er ingen store forskjeller i hvordan gutter og jenter svarer på dette spørsmålet, eller mellom elever på ulike klassetrinn.

Ungdommene har også blitt spurt om på hvilken måte de oftest er sammen med venner. Også her er resultatene

Figur 2.2

Vurdering av familieøkonomi

Figur 2.2: Andelen ungdomsskoleelever som svarer at foreldrene hele tiden eller stort sett hele tiden har hatt god råd de to siste årene. Tallene for Tønsberg er fra 2014 og 2017.

relativt like som i 2013. Figur 2.3 viser at de aller fleste ungdommene på alle klassetrinn, både jenter og gutter, svarer at de er med i en vennegjeng som holder sammen. Utover ungdomstiden blir det noe vanligere å ha én eller to faste venner som ofte er med i en gruppe andre ungdommer. Vi ser at 3 % av ungdommene svarer at de ikke så ofte er sammen med jevnaldrende.

Vennskap på nett

I årets Ungdata-undersøkelse har ungdommene for første gang fått spørsmål om hvorvidt de har minst én nær venn som de kun har kontakt med gjennom nettet. Figur 2.4 viser andelen ungdommer som svarer «ja, helt sikkert» eller «ja, det tror jeg» på dette spørsmålet.

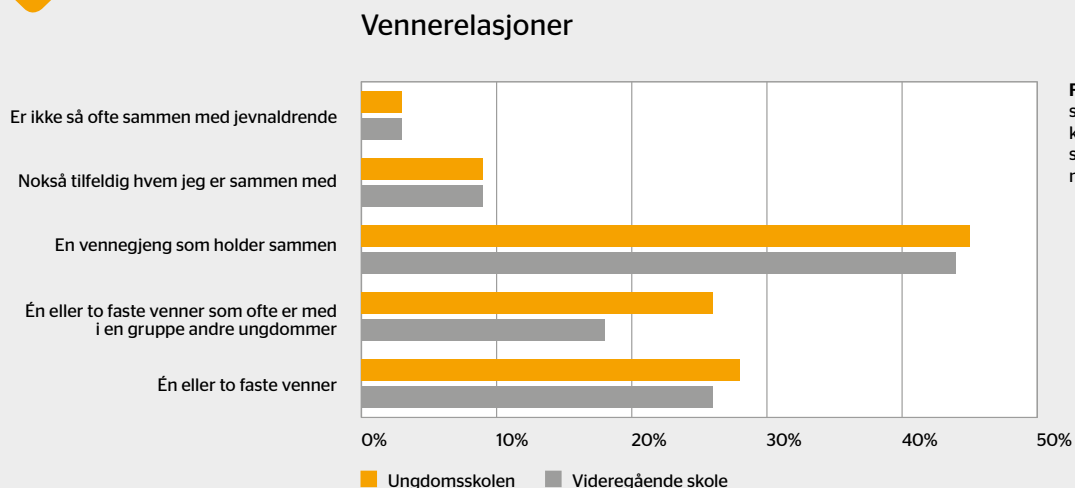
Vi ser at rundt halvparten av guttene, og litt færre jenter, oppgir at de har minst én nær venn som de bare har kontakt med på nett. Tallene holder seg stabile etterhvert som ungdommene blir eldre. Selv om dette spørsmålet kan tolkes på ulike måter, gjenspeiler nok resultatet at ungdommene kommuniserer med hverandre på nye måter, der de ikke lenger trenger å være fysisk sammen for å ha sosialt samvær. Vi ser nærmere på ungdommenes medievaner og fritidsvaner i kapittel 4.

Status i vennemiljøet

Ungdommene i Vestfold har også blitt spurt om hva som er viktig for å få status i deres vennemiljø. Figur 2.5 gir en oversikt over andelen ungdommer på de fire klassetrinnene som mener at de ulike egenskapene eller handlingene øker statusen litt eller mye.

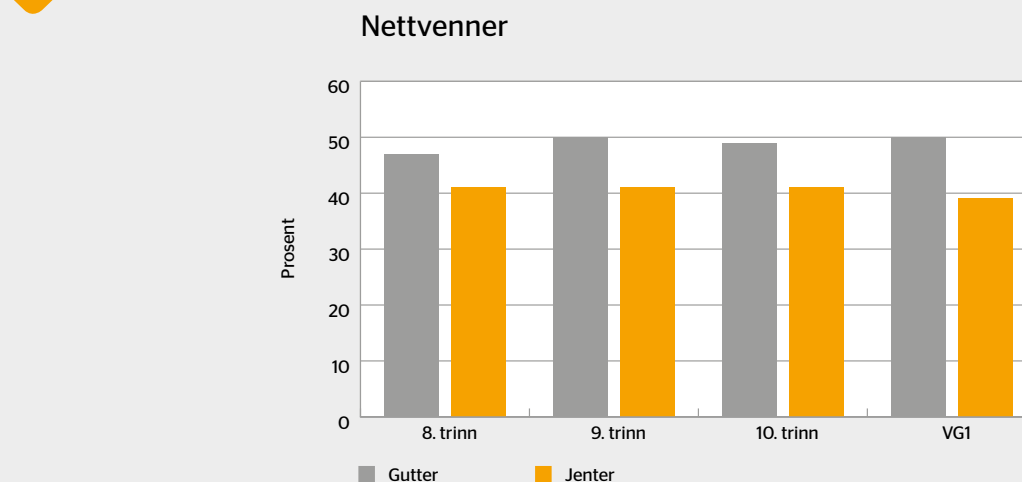
Figuren viser at det å være til å stole på er den egenskapen som ungdom i Vestfold mener er absolutt viktigst for å få status i vennemiljøet. Derne er det viktig for statusen å ha

Figur 2.3

Figur 2.3: Når du er sammen med venner/kamerater, er du da som oftest sammen med...? 2017.

Figur 2.4

Figur 2.4: Har du minst én nær venn som du bare har kontakt med gjennom nettet? Andelen som har svart «ja, helt sikkert» eller «ja, det tror jeg». 2017.

et bra utseende (57 %) og å være flink i idrett (53 %). Vi ser at statusen det gir å være flink i idrett synker med alderen, særlig i overgangen til videregående, mens betydningen av å ha et bra utseende øker mye fra 8. til 9./10. trinn, for så å synke litt igjen på videregående. Å være god på skolen er viktigere for de yngre ungdommene enn blant de eldste. Å drikke seg full og å røyke hasj er det som i minst grad gir status i venneflokken, men når det gjelder alkohol så ser vi at dette endrer seg mye med alder. Mens det bare er 7 % på 8. trinn som mener det gir økt status å drikke seg full, er det 26 % på VG1 som mener det samme. 70 % av ungdommene mener at det å røyke hasj minker statusen litt eller mye.

Ved nærmere analyser finner vi at det er flere gutter (61 %) enn jenter (49 %) som mener at det å være god i idrett øker statusen, mens det er en del flere jenter (36 %) enn gutter (28 %) som synes at det å ha mange følgere og likes på sosiale medier øker statusen litt eller mye. Ut over dette finner vi ingen store kjønnsforskjeller.

Dersom vi sammenligner resultatene med undersøkelsen i 2013, er det størst endring knyttet til det å drikke seg full, særlig blant videregåendeelevne. Mens 16 % av videregåendeelevne i 2013 mente at det å drikke seg full øker statusen litt eller mye, mener 26 % det samme i 2017.

Som vi skal se i kapittel 5, samsvarer ikke dette med utviklingen i ungdommenes alkoholbruk, som har vist en liten nedgang siden 2013.

Mobbing

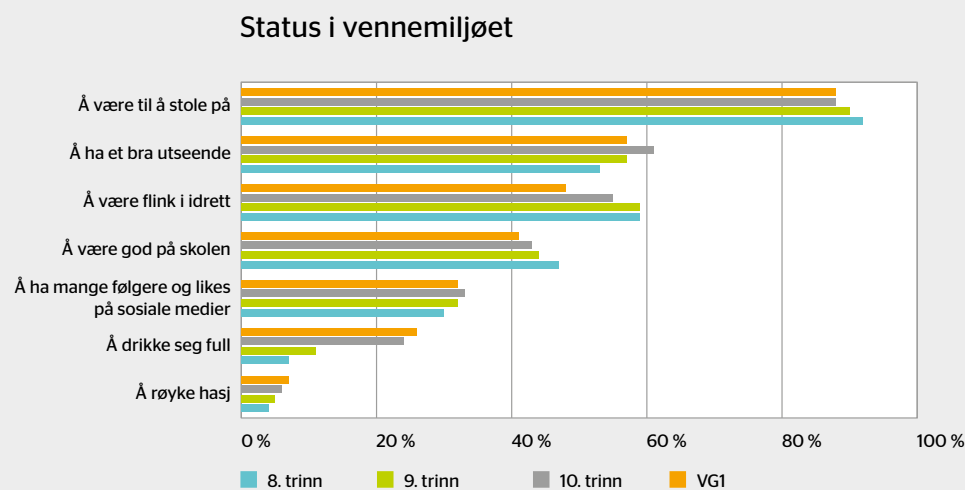
Det å bli plaget eller utsatt for utfrysing og trusler rammer mange ungdommer hver dag. Folkehelseinstituttet viser til at om lag 63 000 barn og unge i Norge mobbes regelmessig 2-3 ganger i måneden eller oftere. Loven slår fast at alle elever har en individuell rett til ikke å bli utsatt for krenkende ord eller handlinger som mobbing, vold, diskriminering, rasisme eller utestenging. Skolen skal aktivt drive et kontinuerlig arbeid for å fremme helse, miljø og trygghet for sine elever (Opplæringslovens § 9a-3 og § 9a-4).

I Ungdata blir ikke ungdommene spurt om mobbing direkte, men om fenomener som gjerne er forbundet med mobbing. Spørsmålet er formulert slik: «Blir du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysing av andre unge på skolen eller i fritida?».

58 % av ungdommene i Vestfold svarer at de aldri blir utsatt for plaging, trusler eller utfrysing. Hvis vi slår denne andelen sammen med de som svarer at de nesten aldri blir utsatt for dette, så gjelder det for 88 % av ungdommene. 7 % oppgir at de blir utsatt for plaging og lignende hver 14. dag eller oftere. Det er litt flere jenter enn gutter som oppgir at de blir mobbet, men forskjellene er små. Vestfold ligger helt likt med landsgjennomsnittet på spørsmålet om mobbing.

Figur 2.6 viser andelen ungdommer som i 2013 og 2017 oppgir at de blir mobbet hver 14. dag eller oftere. Vi ser at

Figur 2.5

Figur 2.5: Hva er viktig for å få status i ditt vennemiljø? Andelen som svarer «øker statusen mye» eller «øker statusen litt». 2017.

tallene for guttene har holdt seg helt stabile, mens det blant jentene er en liten økning både på ungdomsskole- og videregående nivå. Dette samsvarer med de nasjonale tallene. Siden Ungdata-målingene startet, har andelen jenter som er utsatt for mobbing økt fra rundt 6 % til 8 %, men tallene har vært nokså stabile de siste årene. Blant guttene har tallene vært svært stabile samtlige siste fem år (Bakken 2017).

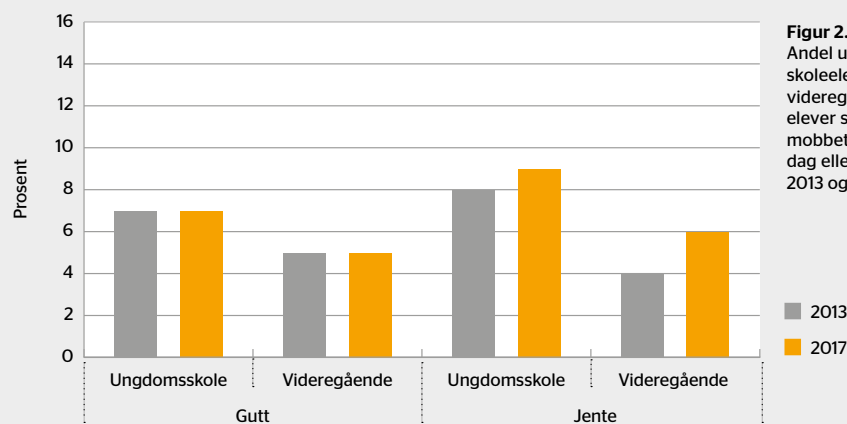
Figur 2.7 og 2.8 viser andelen ungdomsskoleelever og videregående elever i den enkelte kommune i Vestfold som blir utsatt for plaging, trusler eller utfrysing hver 14. dag eller oftere. I figuren sammenlignes tallene med resultatene fra 2013.

Mobbing på nett

Fra og med 2017 har Ungdata forsøkt å fange opp hvor mange ungdommer som opplever negative hendelser på nettet. Dette blir målt ved hjelp av ulike påstander: «At noen har stengt deg ute fra sosiale ting på nett», «at noen har lagt ut sårende bilder eller videoer av deg på nettet eller på mobil», «at noen har skrevet sårende ting til deg eller om deg», eller «at noen har truet deg via nettet eller mobil».

Figur 2.6

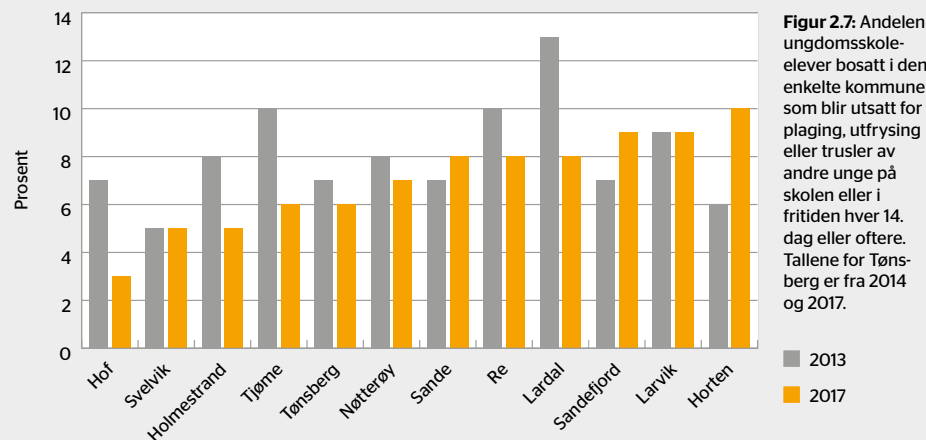
Mobbing

Figur 2.6: Andel ungdomsskoleelever og videregående elever som blir mobbet hver 14. dag eller oftere. 2013 og 2017.

Figur 2.7

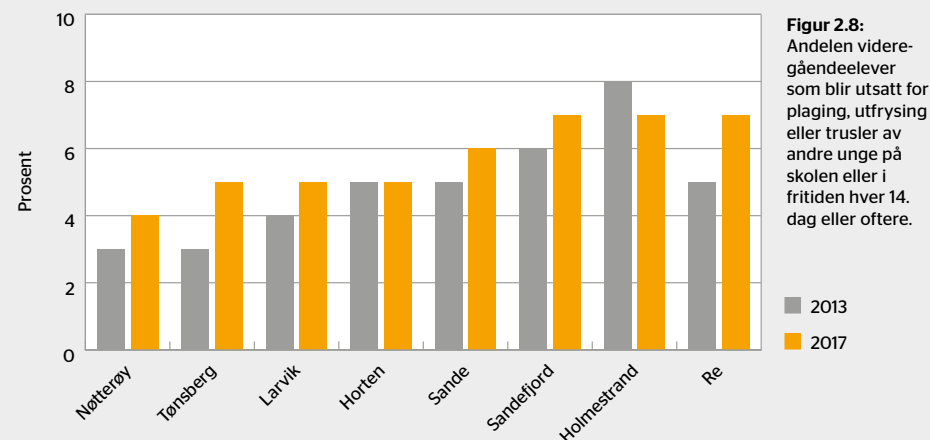
Mobbing - ungdomsskolenivå

Figur 2.7: Andelen ungdomsskoleelever bosatt i den enkelte kommune som blir utsatt for plaging, utfrysing eller trusler av andre unge på skolen eller i fritiden hver 14. dag eller oftere. Tallene for Tønsberg er fra 2014 og 2017.

Figur 2.8

Mobbing - videregåendenivå

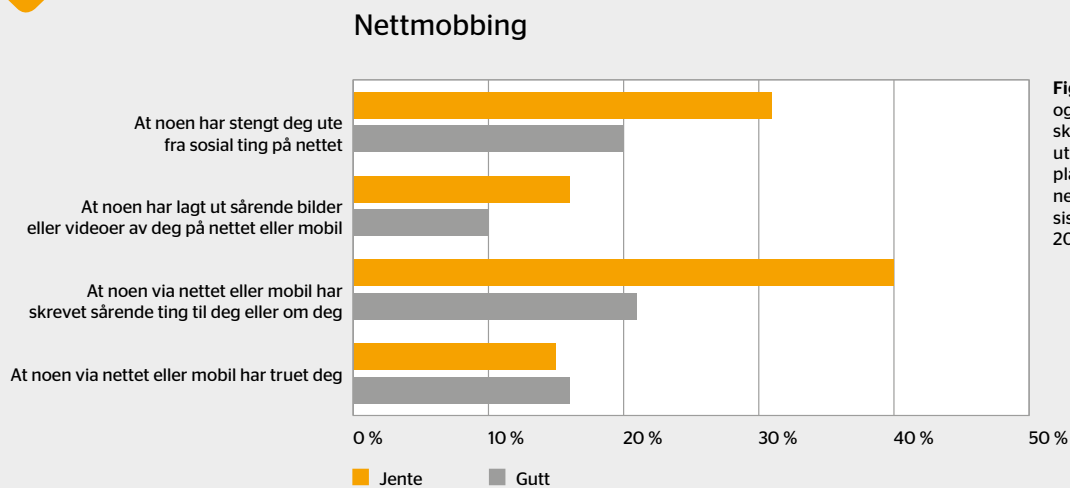
Figur 2.8: Andelen videregående elever som blir utsatt for plaging, utfrysing eller trusler av andre unge på skolen eller i fritiden hver 14. dag eller oftere.

På disse spørsmålene finner vi ikke veldig store forskjeller mellom klassetrinnene, men større forskjeller mellom kjønnene. Figur 2.9 viser andelen jenter og gutter på ungdomsskolen som svarer «at de har opplevd ulike krenkelses over nettet eller mobil» minst én gang i løpet av de siste 12 månedene.

Vi ser at det er omtrent dobbelt så mange jenter som gutter som har opplevd «at noen har skrevet sårende ting om dem», og langt flere jenter som har opplevd å «bli stengt ute fra sosiale ting på nettet». Når det gjelder det å «bli truet av noen via nettet eller mobil», er det derimot nesten ikke kjønnsforskjeller. De fleste rapporterer om enkelthendelser, men det er også en god del som gjentatte ganger opplever å være utsatt for negative hendelser på nettet.

Figur 2.9

Figur 2.9: Andel jenter og gutter på ungdomsskolen som har blitt utsatt for ulike typer plaging eller trusler via nettet eller mobil de siste 12 månedene. 2017.

03

Skole

Når elevene opplever pedagogisk omsorg kombinert med selv- og medbestemmelse i klasserommet, betyr det mye for elevenes motivasjon for skolearbeid og positive utvikling.

Anne Grete Danielsen, Professor i pedagogikk.

Trivsel og læringsmiljø

Skolen er en arena både for læring og sosialt samvær og utgjør en stor del av hverdagen til ungdom. Opplæringsloven sier at alle har rett på et godt og inkluderende læringsmiljø. Skoler som har et godt og trygt læringsmiljø, og gode relasjoner mellom elev og lærer, har lav forekomst av mobbing, vold og seksuell trakassering. Skoler med et

godt læringsmiljø er også gode på å se elever som sliter med andre typer problemer (Prop. 15 S, (2016-2020).

I Ungdata-undersøkelsen blir det stilt flere spørsmål som har med elevenes trivsel og læringsmiljø å gjøre. Blant annet har elevene blitt spurt om de trives på skolen. 92 % av ungdomsskoleelevene og 93 % av videregåendelevne i Vestfold er helt eller litt enige i at de trives på skolen. Dette er litt lavere enn i 2013, da tallene lå på 94 % for ungdomsskoleelevene og 95 % for videregåendelevne. Det er små kjønnsforskjeller i forhold til dette spørsmålet, og heller ikke store variasjoner mellom klassetrinnene. Blant kommunene i Vestfold varierer andelen ungdomsskoleelever som trives på skolen fra 98 % i Svelvik til 89 % i Tjøme. De øvrige kommunene ligger på mellom 91 %

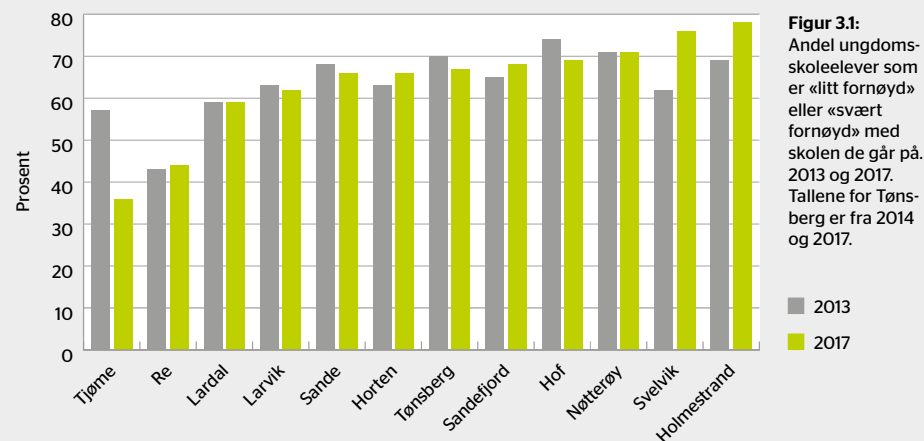
og 95 %. På videregående nivå er variasjonen mellom kommunene enda mindre.

Alle ungdommene ble også bedt om å ta stilling til hvor fornøyde eller misfornøyde de er med skolen de går på. Her er variasjonene mellom kommunene større på begge skolenivåer. Figur 3.1 og 3.2 viser andelen ungdommer som svarer «litt fornøyd» eller «svært fornøyd» på dette spørsmålet, i 2013 og i 2017.

Videre fikk ungdommene flere spørsmål om hvordan de har det på skolen, og om hvordan de oppfatter læringsmiljøet. Figur 3.3 viser andelen ungdomsskole- og videregåendelevne som er «litt enig» eller «helt enig» i de ulike påstandene.

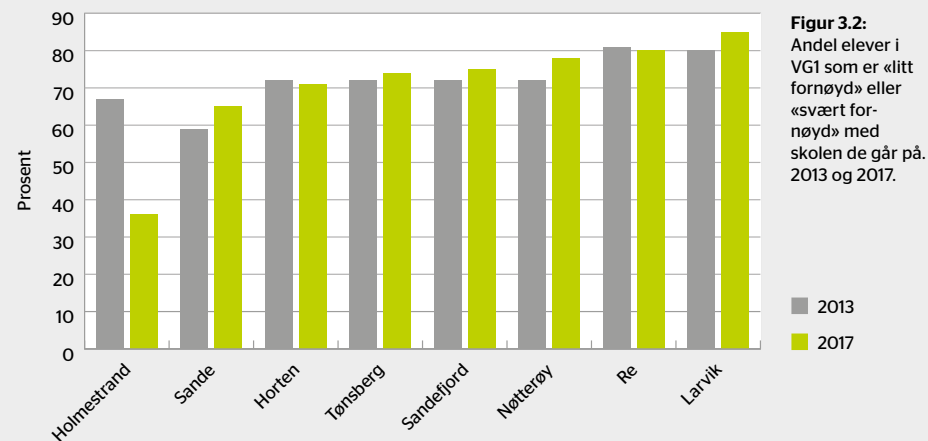
Figur 3.1

Fornøyd med skolen - ungdomsskolenivå

Figur 3.2

Fornøyd med skolen - videregående nivå

Vi ser at de aller fleste ungdommene føler at de passer inn blant elevene på skolen, og mener at lærerne deres bryr seg om dem. Til tross for at de trives godt på skolen, oppgir så mange som 67 % av elevene på begge skolenivåene at de kjeder seg på skolen. Blant 10. klassingene er dette tallet 73 %. 1 av 5 svarer også at de ofte gruer seg til å gå på skolen.

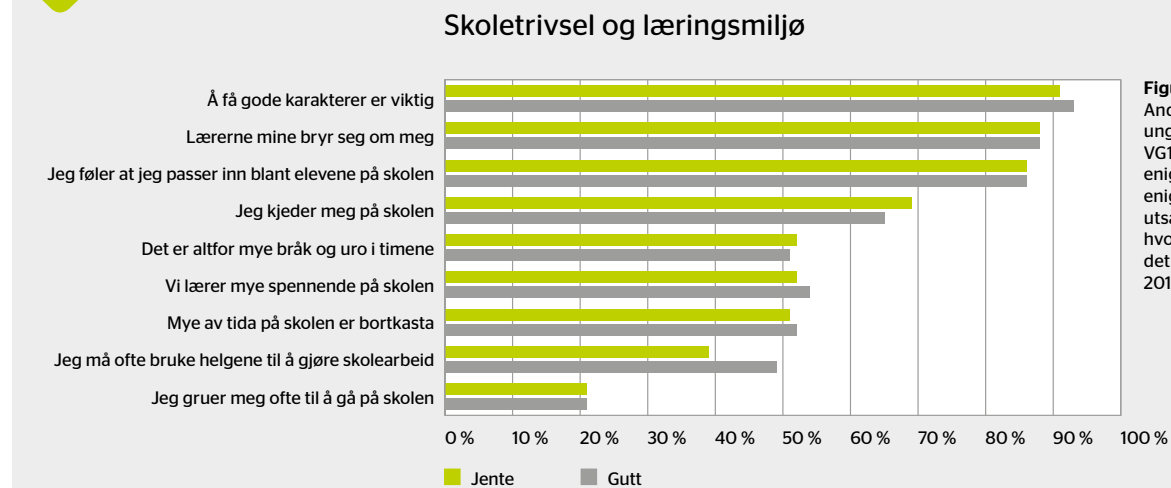
Generelt er 8. klassingene mer fornøyde enn 9. og 10. klassingene, men det skjer en økning igjen i overgangen til videregående skole. For eksempel mener 59 % av 10. klassingene at mye av tiden på skolen er bortkastet, mens 41 % av 8. klassingene og 52 % av videregåendeelevene svarer det samme. Andelen som svarer at de ofte må bruke helger til å gjøre skolearbeid, er litt høyere blant 10. klassingene (50 %) enn blant elever i VG1 (49 %).

Guttene svarer gjennomgående litt mer positivt enn jentene på de fleste påstandene, men kjønnsforskjellene er tydeligst når det gjelder to forhold:

- Det er langt flere jenter enn gutter som svarer at de ofte må bruke helgene til skolearbeid. Blant 10. klassingene gjelder dette 60 % av jentene og 40 % av guttene, blant videregåendeelevene er tallene henholdsvis 64 % og 34 %.
- På alle klassetrinn er det klart flere jenter som svarer at de gruer seg til å gå på skolen. På ungdomsskolen gjelder dette 25 % av jentene og 17 % av guttene.

Vi finner ingen betydelige endringer i resultatene på disse spørsmålene siden gjennomføring av undersøkelsen i 2013.

Figur 3.3

Figur 3.3: Andel elever på ungdomsskole og VG1 som er «helt enig» eller «litt enig» i følgende utsagn om hvordan de har det på skolen. 2017.

Lekser

Lekser har lange tradisjoner i norsk skole, og er en arbeidsform de aller fleste skolene velger å ha. Den viktigste begrunnelsen for å gi elevene lekser er at man forventer økt læringsverdi. Ungdata-undersøkelsene de siste årene har vist at tiden ungdomsskoleelever bruker på lekser har vært økende. Spesielt har dette vært tydelig for jentene. De nasjonale resultatene for 2017 viser imidlertid at denne trenden kan være brutt: For første gang siden 2011 har andelen som bruker mye tid på leksearbeid gått ned (Bakken 2017).

I Vestfold oppgir 43 % av ungdomsskoleelevene og 30 % av videregåendeelevene at de bruker mer enn én time hver

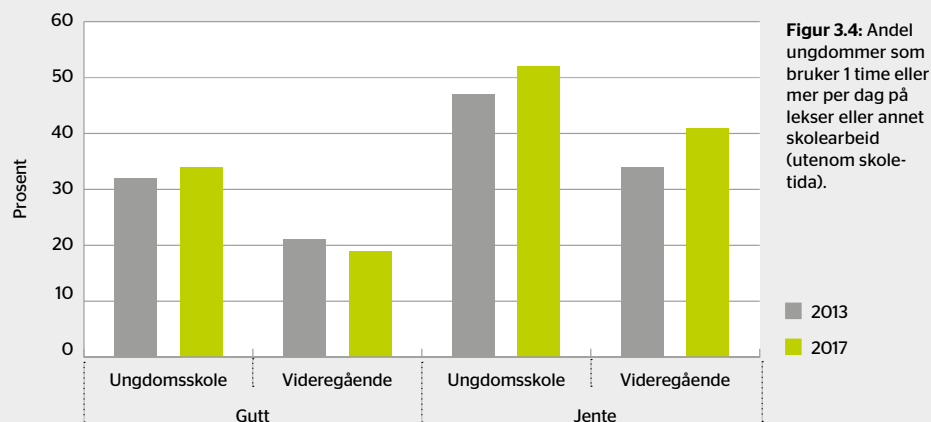
dag på lekser eller annet skolearbeid (utenom skoletida). Dette er litt høyere tall enn i 2013, da tallene lå på henholdsvis 39 % og 27 %. 16 % av ungdommene bruker mer enn 2 timer på lekser daglig, men her er kjønnsforskjellene store. I 10. klasse oppgir 28 % av jentene at de bruker mer enn to timer hver dag på lekser, mens 11 % av guttene svarer det samme.

Figur 3.4 viser andelen ungdommer i Vestfold som svarer at de bruker 1 time eller mer per dag på lekser eller annet skolearbeid. Også her ser vi at kjønnsforskjellene er markante på begge skolenivåene, og at det først og fremst er jentene som bruker mer tid på lekser i 2017 enn det de gjorde i 2013.

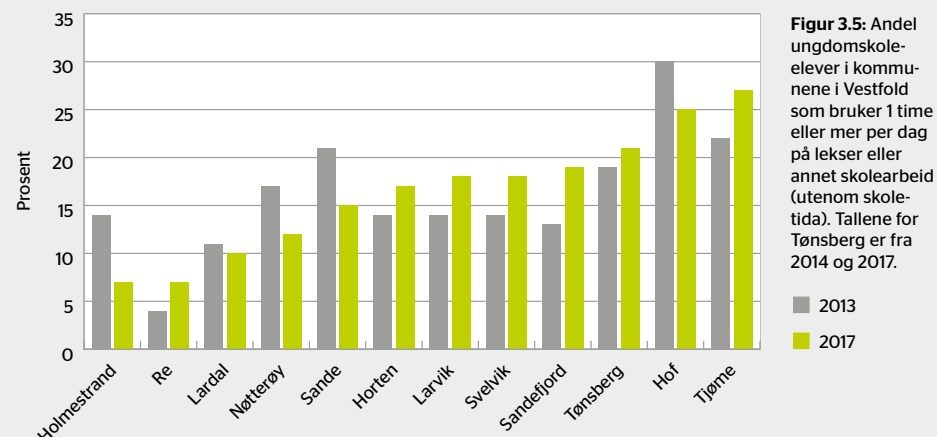
Figur 3.4

Tid brukt på lekser

Figur 3.5

Tid brukt på lekser - ungdomsskolenivå

Vi finner relativt store variasjoner mellom kommunene i Vestfold når det gjelder andel ungdomsskoleelever som bruker mer enn én time daglig på lekser. Dette illustreres i figur 3.5.

På videregåendenivå ser vi store forskjeller mellom de ulike studielinjene når det gjelder tid brukt på lekser. Andelen som bruker mer enn én time daglig på lekser, varierer fra 39 % på studiespesialiserende og 35 % på helse- og sosialfag, til 11 % på elektrofag og 8 % på bygg- og anleggsteknikk. Kjønnfordelingen på de ulike studielinjene forklarer nok dermed en god del av forskjellene i leksetid mellom gutter og jenter på videregående.

Utdanningsmotivasjon og fremtidsplaner

Aldri før har så mange tatt utdanning på høyskole/universitet, og særlig har det blitt flere jenter som tar utdanning på høyskole/universitet. Samtidig er det mange som ikke fullfører og består videregående opplæring. Det er en målsetting å styrke tiltak som sikrer ungdom skoletilknytning, trivsel og mestring, for å bidra til bedre skoleprestasjoner og økt gjennomføring i videregående skole (Prop. 15 S (2016-2020), s. 36). Tallene fra Skoleporten viser generelt en positiv trend når det gjelder andelen elever i Vestfold som slutter på videregående skole. I løpet av skoleåret 2014/2015 sluttet 3,5 % av elevene i Vestfold,

en nedgang på 0,5 % siden 2013/2014. På landsbasis var det tilsvarende tallet 4,5 %.⁵

I Ungdata har elevene på VG1 fått spørsmål om de har hatt tanker om å slutte på videregående skole dette året. Det store flertallet av ungdommene, 69 %, svarer at de aldri har hatt tanker om å slutte. 17 % har hatt tanker om dette, men sjeldent. 7 % har av og til hatt tanker om å slutte, og 5 % har hatt tanker om dette ofte. Det er flere jenter enn gutter som svarer at de har hatt tanker om å slutte på videregående skole. 34 % av jentene har hatt slike tanker, mot 25 % av guttene. Dette er identisk med hva vi finner i de nasjonale resultatene.

Det er noe variasjon mellom videregåendeelevne i kommunene i Vestfold på spørsmålet om skolemotivasjon. I figur 3.6 vises andelen elever som svarer at de «av og til» eller «ofte» har hatt tanker om å slutte på skolen.

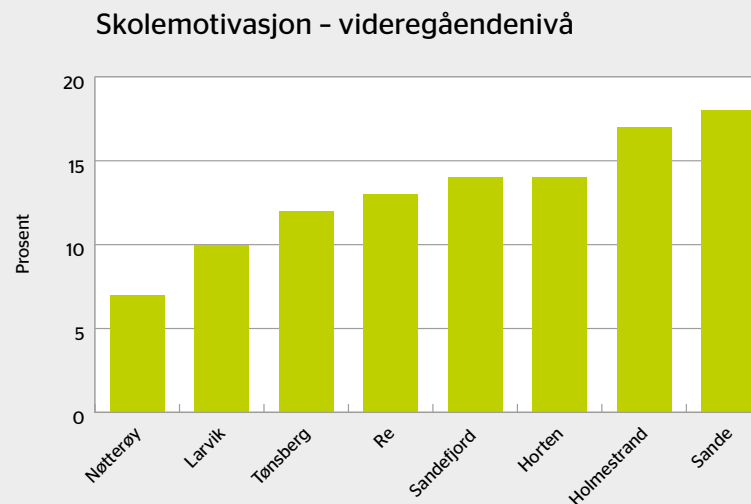
Dersom vi ser nærmere på hvordan elevene på de ulike studielinjene svarer på dette spørsmålet, er variasjonene enda større. Dette illustreres i figur 3.7.

Til tross for at forholdsvis mange elever har hatt tanker om å slutte på videregående skole i løpet av det siste året, oppgir hele 94 % av elevene i VG1, litt flere jenter enn gutter, at de tror de kommer til å gjennomføre videregående utdanning.

Ungdommene ble videre spurt om de tror de kommer til å ta utdanning på universitet eller høyskole. Her svarer 64 % av elevene på ungdomsskoler og 66 % av videregående-elevne i Vestfold at de tror de kommer til å ta høyere utdanning. I 2013 var tallene 65 % på begge skolenivåene. Tallene for Vestfold i 2017 ligger omtrent på landsgjennomsnittet, som er 63 % for på ungdomsskolenivå og 68 % på videregående nivå.

Det er betydelig flere jenter enn gutter som har planer om å ta utdanning på høyskole/universitet. 73 % av jentene (71 % på ungdomsskolen og 77 % på videregående skole) i Vestfold har planer om høyere utdanning. 56 % av guttene (56 % på ungdomsskolen og 57 % på videregående skole) har planer om det samme.

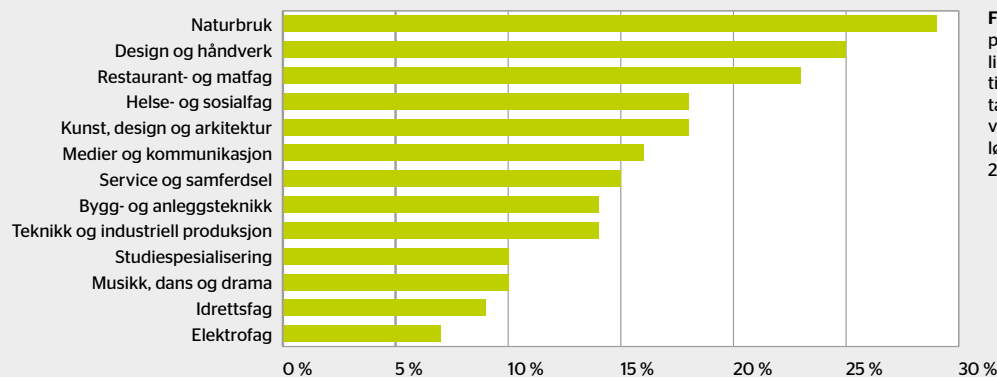
Figur 3.6

Figur 3.6: Andelen videregående elever i kommunene i Vestfold som «av og til» eller «ofte» har hatt tanker om å slutte på videregående skole i løpet av dette året, 2017.

Figur 3.7

Skolemotivasjon - utdanningsprogrammer på videregående skole

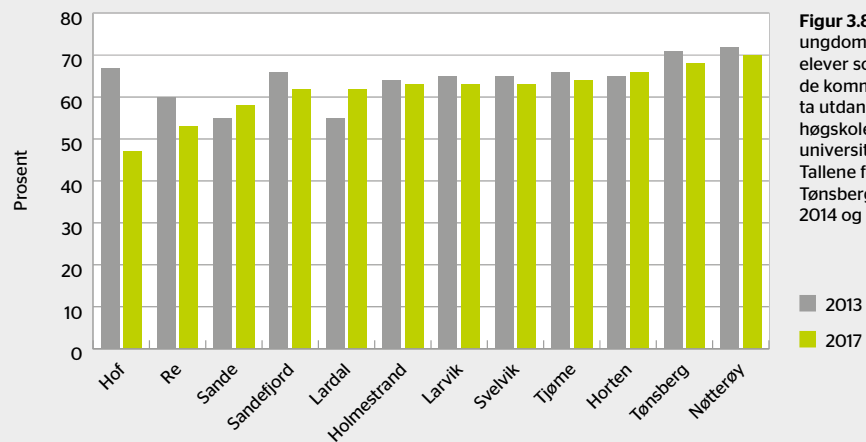

Figur 3.7: Andel elever på de ulike studielinjene som har «av og til» eller «ofte» hatt tanker om å slutte på videregående skole i løpet av dette året, 2017.

Figur 3.8

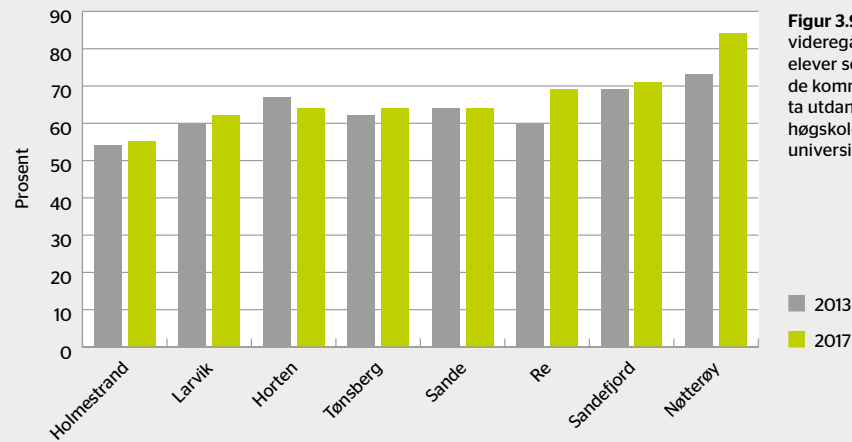
Utdanningsplaner - ungdomsskolenivå

Figur 3.8: Andel ungdomsskoleelever som tror de kommer til å ta utdanning på høyskole eller universitet. Tallene for Tønsberg er fra 2014 og 2017.

Figur 3.9

Utdanningsplaner - videregående nivå

Figur 3.9: Andel videregående elever som tror de kommer til å ta utdanning på høyskole eller universitet

Figur 3.8 viser at andelen ungdomsskoleelever som i 2013 og 2017 tror de kommer til å ta høyere utdanning, varierer mye mellom kommunene i Vestfold. I 2017 varierer dette fra 70 % i Nøtterøy til 47 % i Hof. Figur 3.9 viser den samme fordelingen på videregående nivå.

04

Fritid

Fritidstilbud er en viktig arena for sosialisering og læring, utvikling av vennskap og interesser, og har stor betydning for barn og unges opplevelse av livskvalitet.

(Møreforskning, Rapport 1417)

Organisert fritid

Det å være aktiv i en organisasjon, klubb, lag eller forening kan gi mulighet til å utvikle egne evner og ferdigheter, og å være sammen i et fellesskap. Regjeringen har som målsetting at alle barn og unge skal ha muligheten til å delta i minst én fritidsaktivitet jevnlig (Prop. 15 S (2016-2020), s. 37).

I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene blitt spurt om de er, eller har vært medlem av en organisasjon, en klubb, et lag eller en forening etter fylte ti år. I alt svarer 66 % av ungdomsskoleelevene og 52 % av elevene på VG1 at de er medlem av en organisasjon. Dette er en liten økning fra 2013, da tallene lå på henholdsvis 62 % og 48 %.

Figur 4.1 viser andel ungdommer på de fire klassetrinnene som i 2013 og 2017 oppgir at de per i dag er med i en organisasjon, klubb, lag eller forening.

Figuren viser tydelig at andelen som oppgir å være medlem av en organisasjon, klubb, lag eller forening, synker for hvert klassetrinn. På alle trinn er det imidlertid en litt høyere andel som er medlem i 2017 sammenlignet med 2013.

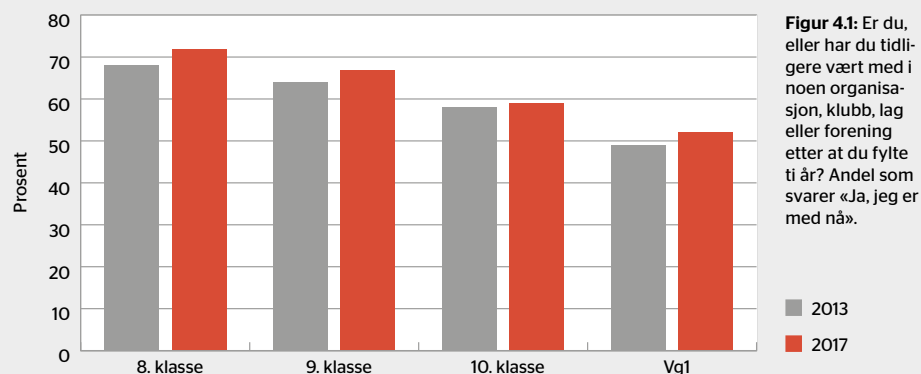
Tilsvarende er andelen som svarer at de aldri har vært medlem av en organisasjon lavere: Dette gjaldt 13 % av alle ungdommene i 2013 og 10 % i 2017. På begge skolenivåene er det litt flere gutter enn jenter som svarer at de er medlem, men forskjellene er ikke store. På VG1 gjelder det 53 % av guttene og 50 % av jentene.

Figur 4.2 viser utviklingen fra 2013 til 2017 blant ungdomsskoleelevene i kommunene i Vestfold.

Tilsvarende viser figur 4.3 variasjonene i organisasjonsdeltakelse blant videregående elever bosatt i de ulike kommunene i Vestfold i 2017. Her har vi ikke mulighet til å sammenligne med resultater fra 2013.

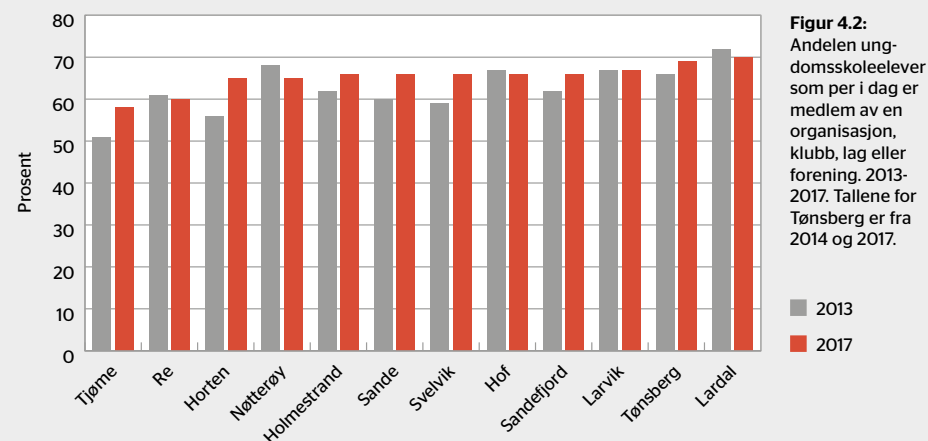
Figur 4.1

Organisasjonsdeltakelse

Figur 4.2

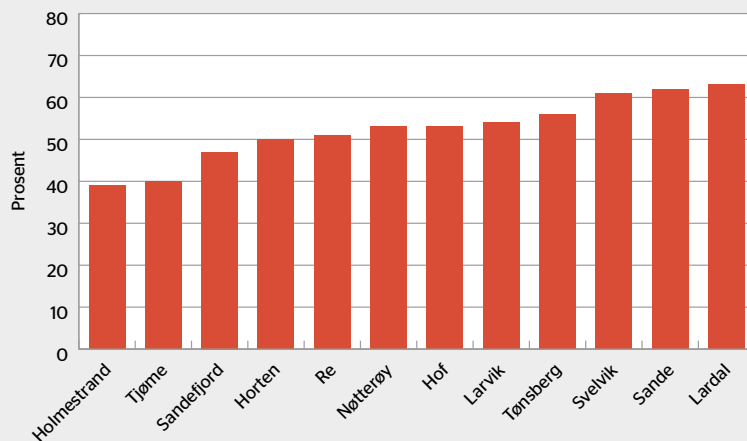
Organisasjonsdeltakelse - ungdomsskolenivå

Figur 4.3

Organisasjonsdeltakelse - videregående nivå

Figur 4.3: Andelen videregående elever bosatt i de ulike kommunene i Vestfold som per i dag er medlem av en organisasjon, klubb, lag eller forening, 2017.

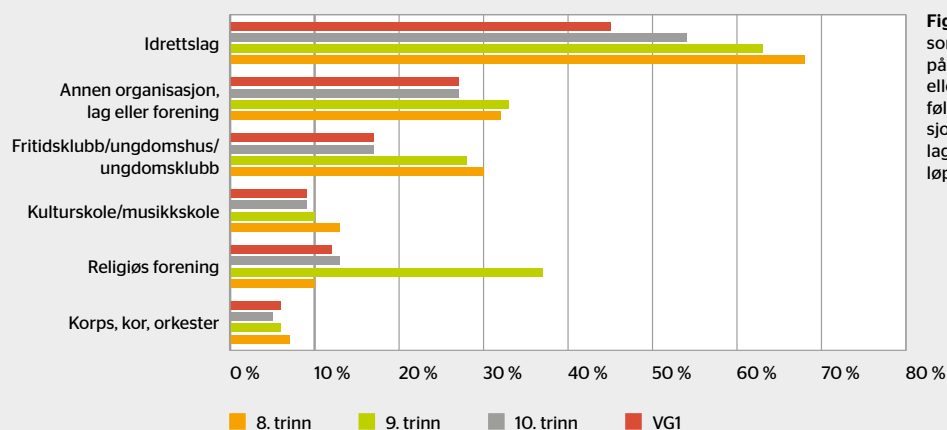
Ungdommene har også blitt spurt om hvor ofte de har deltatt på aktiviteter, møter eller øvelser i ulike organisasjoner, klubber eller lag. Figur 4.4 viser andelen som har vært med på aktiviteter møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag minst én gang i løpet av siste måned. Vi ser at det vanligste er å være med i et idrettslag, men at denne andelen synker relativt kraftig for hvert klassetrinn. Også når det gjelder «annen organisasjon, lag eller forening» og «fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb», ser det ut til at flere ungdom hopper av etter 9. trinn på ungdomsskolen. Andelen som svarer at de har deltatt i en religiøs forening øker markant på 9. trinn, noe som sannsynligvis er relatert til konfirmasjonsundervisningen.

Det er flere gutter (60 %) enn jenter (54 %) som har vært aktive i et idrettslag siste måned, men det er litt flere jenter enn gutter som har vært aktive i både korps, kor og orkester, kulturskole/musikkskole, religiøs forening og annen organisasjon, lag eller forening. Når det gjelder bruk av fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb, finner vi ingen kjønnsforskjeller.

Siden 2013 er andelen aktive i idrettslag, religiøs forening, kulturskole/musikkskole og korps, kor og orkester nærmest uendret. Vi ser derimot en økning når det gjelder andelen ungdomsskoleelever som er aktive i fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb og annen organisasjon, lag eller forening. Andelen aktive i fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb har økt fra 21 % til 25 % blant ungdomsskoleelevene, og fra 12 % til 17 % blant elevene i VG1. Andelen aktive i annen organisasjon, lag eller forening har økt fra 28 % til 31 % på ungdomsskolenivå, og fra 23 % til 27 % på VG1.

Figur 4.4

Faste fritidsaktiviteter

Figur 4.4: Andelen som har vært med på aktiviteter møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag minst én gang i løpet av siste måned.

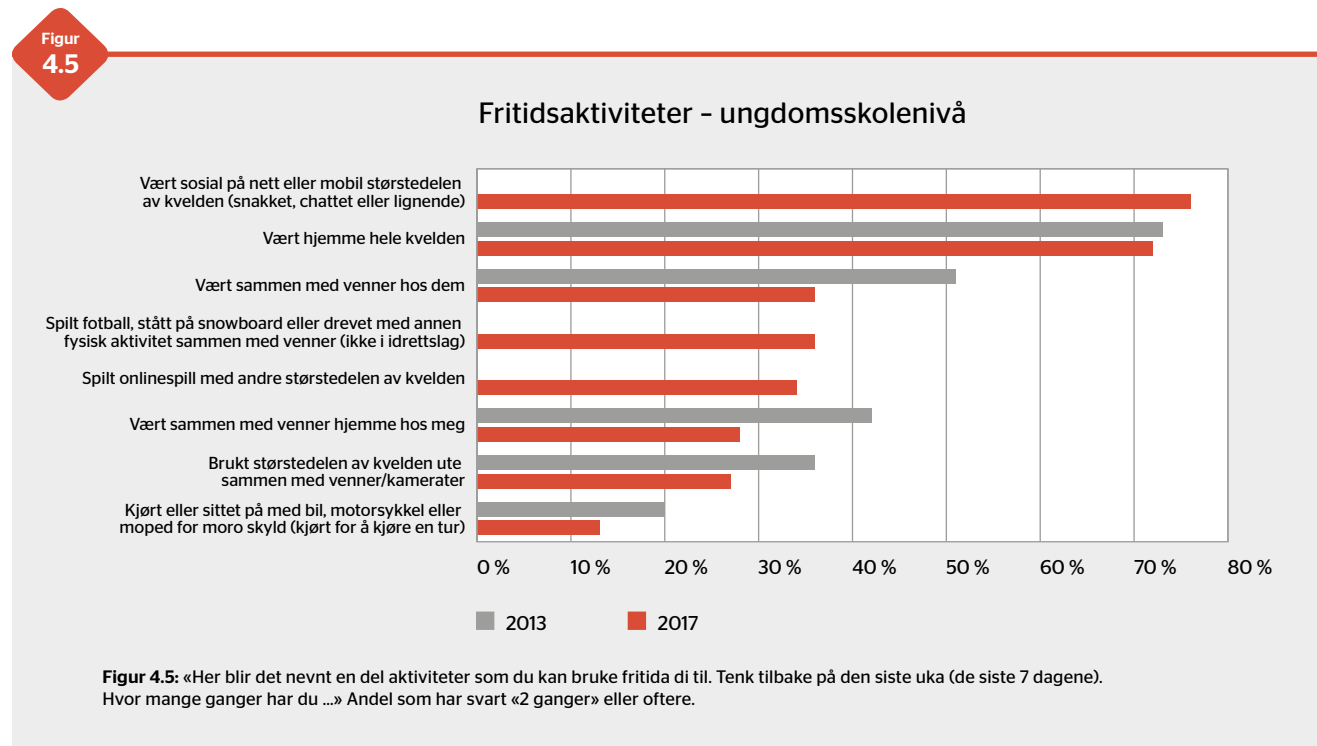

Fritid

Til tross for at mange ungdommer deltar i organiserte fritidsaktiviteter, har hjemmet blitt en stadig viktigere arena for ungdommenes fritid. Dette skyldes nok blant annet at man kan være hjemme og fortsatt ha kontakt med venner gjennom spill og sosiale medier. Også i Vestfold finner vi at ungdommenes fritidsvaner, eller kanskje mer presist hvordan ungdommene er sammen på fritiden, har endret seg siden undersøkelsen ble gjennomført i 2013. Dette illustreres i figur 4.5. Her ser vi andelen ungdomsskoleelever som har brukt tid på de ulike aktivitetene minst to ganger siste uke. Flere av disse var ikke inkludert i 2013, men vi kan sammenligne tallene når det gjelder fem av aktivitetene.

For det første viser figuren at 76 % av ungdomsskoleelevene har vært sosial på nett eller mobil størsteparten av kvelden minst 2 ganger eller mer sist uke. Faktisk svarer hele 43 % av ungdommene at de har gjort dette 6 ganger eller mer. Omtrent like mange har vært «hjemme hele kvelden» minst to ganger, i 2017 som i 2013, men det ser ut til at ungdommene i stadig større grad bruker denne tiden alene eller sammen med familie, og i mindre grad sammen med venner: Mens 42 % i 2013 oppga at de hadde vært «sammen med venner hjemme hos meg» minst to ganger, svarer 28 % det samme i 2017. Det er også klart færre som svarer at de har «vært sammen med venner hos dem», og det er en tydelig nedgang i andelen som har «brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner/kamerater».

Resultatene viser at litt flere gutter (37 %) enn jenter (33 %) har «vært ute sammen med venner», «spilt fotball eller drevet med annen fysisk aktivitet sammen med venner», eller «kjørt eller sittet på med bil, motorsykkel eller moped».

Tilsvarende er det litt flere jenter enn gutter som har «vært hjemme hele kvelden» minst to ganger. Vi finner også markante forskjeller mellom kjønnene når det gjelder bruk av sosiale medier og dataspill, noe vi ser nærmere på i neste avsnitt.

Mediebruk

Den digitale hverdagen er i stor utvikling, og dette merkes også på ungdommenes medievaner. Ungdom er pådrivere og ofte de første til å ta i bruk de nye mediene. Digitale medier spiller i dag en sentral rolle i ungdoms hverdag -

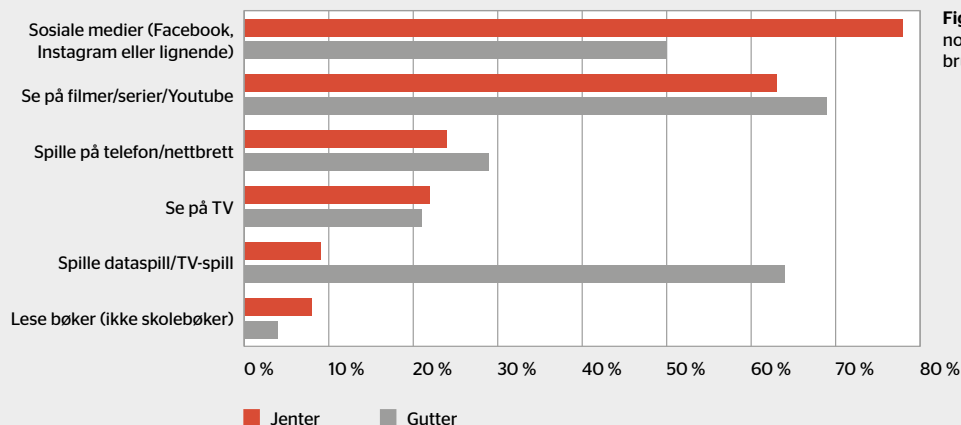
både i skolearbeid og i det sosiale liv. Figur 4.6 viser andel jenter og gutter som bruker én time eller mer på ulike medier i løpet av en gjennomsnittsdag.

Figuren viser at ungdommene bruker klart mest tid på sosiale medier og å se på filmer/serier/YouTube, og langt mindre tid på å se på tv og lese bøker. Vi ser at det er store kjønnsforskjeller når det gjelder bruk av sosiale medier og data-/TV-spill. Faktisk bruker 41 % av jentene på VG1 mer enn tre timer daglig på sosiale medier, mens 20 % av guttene svarer det samme. 26 % av guttene bruker mer enn tre timer daglig på data-/TV-spill. Til sammenligning gjelder dette kun 4 % av jentene.

Figur 4.6

Mediebruk - videregående nivå

Figur 4.6: «Tenk på en gjennomsnittsdag. Hvor lang tid bruker du på følgende..»

Flere av spørsmålene om medievaner i Ungdata har blitt endret siden 2013, men vi kan sammenligne resultatene når det gjelder TV, bøker og dataspill:

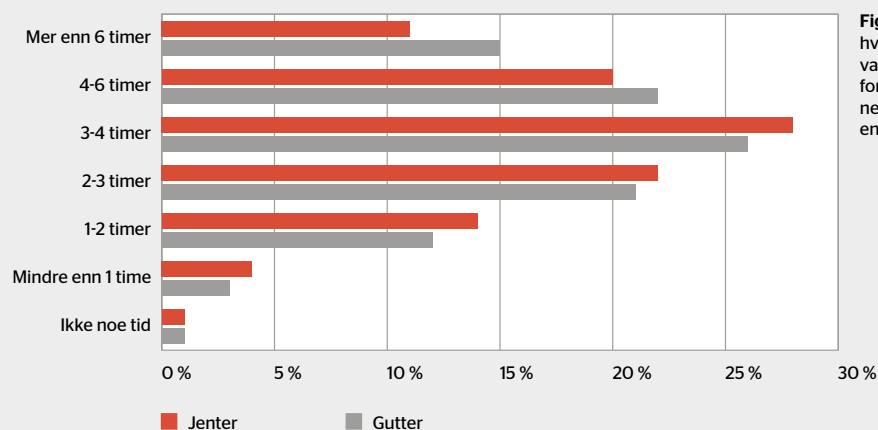
- Andelen ungdommer som bruker minst én time daglig på å se på TV, er nærmest halvert siden 2013, fra 42 % til 22 %. Andelen som svarer at de ikke bruker noe tid på TV, har økt fra 10 % til 25 %.
- Mens 22 % av ungdommene brukte mer enn 30 minutter daglig på å lese bøker i 2013, svarer 16 % det samme i 2017.
- Tid brukt på data-/TV-spill er tilnærmet det samme som i 2013.

I løpet av de siste årene har bruken av datamaskiner gått ned, mens tiden brukt på mobiltelefon og nettbrett har økt. I Ungdata har vi derfor begynt å spørre hvor lang tid den enkelte samlet sett bruker foran en skjerm i løpet av en dag. Flertallet av ungdommene, omtrent 60 %, bruker mer enn tre timer eller mer foran en skjerm i løpet av dagen. Tidsbruken øker for hvert klassetrinn på ungdomsskolen, men synker litt igjen i overgangen til videregående skole. Blant 10. klassingene svarer nesten 40 % at de bruker mer enn fire timer hver dag foran en skjerm. Figur 4.7 viser svarfordelingen blant jenter og gutter i Vestfold.

Figuren viser at det er flest gutter som bruker mye tid (4 timer eller mer) foran skjermen daglig. Blant videregåendelevne gjelder dette 40 % av guttene og 33 % av jentene.

Figur 4.7

Skjermtid

Figur 4.7: Utenom skolen, hvor lang tid bruker du vanligvis på aktiviteter foran en skjerm (TV, data, nettbrett, mobil) i løpet av en dag? 2017.

05

Nærområdet

«Å vokse opp betyr å vokse opp på et bestemt sted, og forskjellige lokalmiljøer kan gi ulike muligheter for utfoldelse og sosialt samvær. Tilbudet av organisasjoner, fritidstilbud og kulturtilbud påvirker individuell utfoldelse og bidrar samtidig til å skape identitet og tilhørighet i et lokalmiljø»

Anders Bakken, forsker ved NOVA.

Trivsel i nærområdet

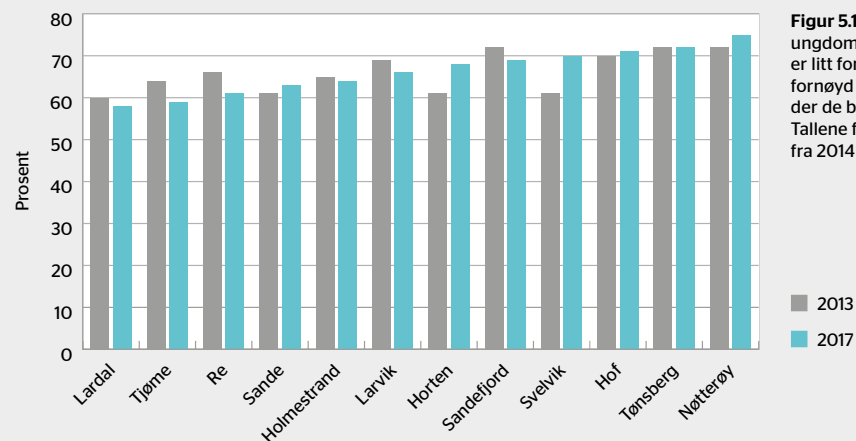
Barn og unge bruker lokalmiljøet i større grad og på en annen måte enn foreldrene, og trygge og sunne lokalmiljøer er derfor særlig viktig for denne aldersgruppens velferd (Bakken 2017). Ungdommene i Vestfold har blitt spurt om hvor fornøyd de er med lokalmiljøet der de bor. Her svarer 69 % av ungdomsskoleelevene og 65 % av videregåendelevne at de er ganske eller svært fornøyde med lokalmiljøet sitt. 14 % er litt eller svært misfornøyde. Dette er tilnærmet likt både resultatet på samme spørsmål i 2013, og tallene på nasjonalt nivå.

Hvis vi ser på hva ungdommene i de enkelte kommunene i Vestfold svarer, så finner vi at andelen ungdomsskoleelever som er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet, varierer fra 75 % i Nøtterøy til 58 % i Lardal. I figur 5.1 sammenlignes svarene med resultatene i 2013.

Figur 5.2 viser den samme fordelingen blant videregående elever bosatt i de ulike kommunene i Vestfold. Her har vi ikke mulighet til å sammenligne med tallene fra 2013.

Figur 5.1

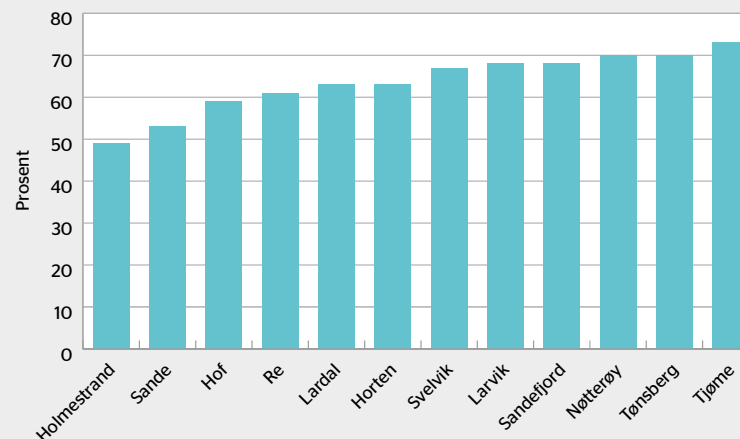
Fornøyd med lokalmiljøet - ungdomsskolenivå

Figur 5.1: Andelen ungdomsskoleelever som er litt fornøyd eller svært fornøyd med lokalmiljøet der de bor. 2013-2017. Tallene for Tønsberg er fra 2014 og 2017.

Figur 5.2

Fornøyd med lokalmiljøet - videregåendenivå

Figur 5.2: Andelen videregående elever bosatt i kommunene i Vestfold som er «litt fornøyd» eller «svært fornøyd» med lokalmiljøet der de bor. 2013-2017.

Trygghet i nærområdet

I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene blitt spurt om de opplever det som trygt å ferdes i nærområdet der de bor når de er ute om kvelden. De aller fleste, 86 % av ungdomsskoleelevene og 87 % av videregåendelevne, oppgir at de synes dette er trygt. I 2013 var disse tallene henholdsvis 84 % og 86 %.

Det er klart flere gutter enn jenter som opplever det som «svært trygt» å ferdes i nærområdet der de bor om kvelden. Som figur 5.3 viser, gjelder dette 63 % av guttene og 37 % av jentene. Det er betydelig flere jenter som svarer at de er usikre, samtidig som det kun er et lite mindretall av begge kjønn som føler seg utrygge.

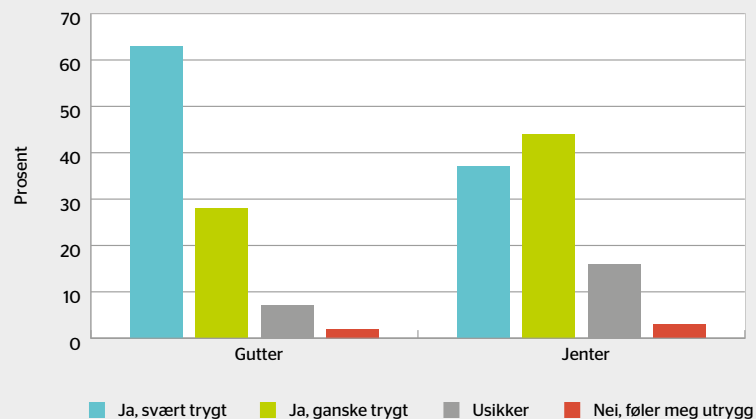
I figur 5.4 ser vi at det store flertallet av ungdomsskoleelevene i alle kommunene i Vestfold opplever det som trygt å ferdes i nærområdet der de bor. Andelen varierer fra 95 % i Hof til 83 % i Larvik. I figuren sammenlignes tallene med resultatene i 2013.

Tilbud til ungdom i nærområdet

Gode tilbud og attraktive møteplasser for ungdom kan forebygge både psykiske problemer og rusproblemer, og forhindre utenforskap. I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene blitt spurt om hvordan de opplever tilbudet til ungdom når det gjelder fire områder: 1) lokaler for å treffe andre unge på fritida (fritidsklubb, ungdomshus eller lignende), 2) idrettsanlegg, 3) kulturtilbud (kino, konsertscener, bibliotek eller lignende) og 4) kollektivtilbud (buss, tog, trikk eller lignende).

Figur 5.3

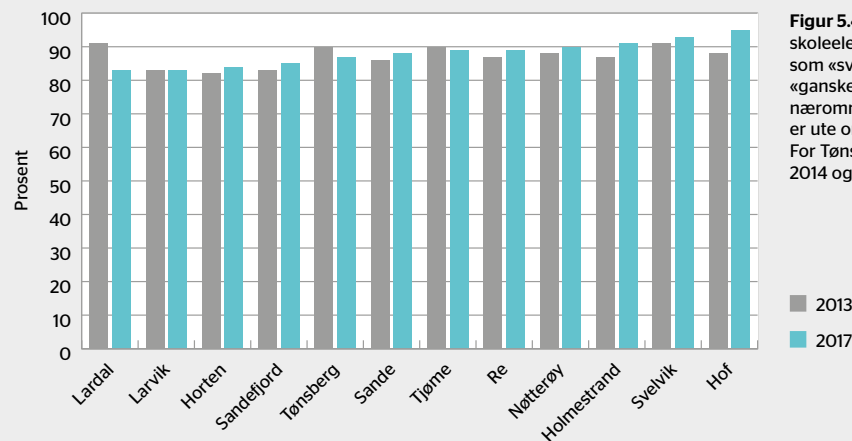
Trygghet i nærområdet

Figur 5.3: «Når du er ute om kvelden, opplever du det som trygt å ferdes i nærområdet der du bor?» 2017.

Figur 5.4

Trygghet i nærområdet - ungdomsskolenivå

Figur 5.4: Andelen ungdomsskoleelever som opplever det som «svært trygt» eller «ganske trygt» å ferdes i nærområdet der de bor når de er ute om kvelden. 2013-2017. For Tønsberg er tallene fra 2014 og 2017.

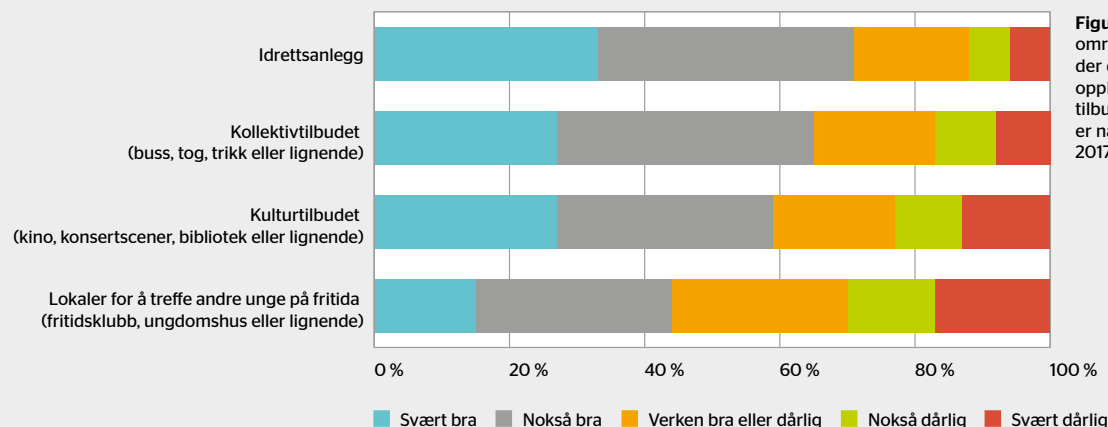
Som vist i figur 5.5, er ungdommene i Vestfold generelt mest fornøyd med tilbudet når det gjelder idrettsanlegg, og minst fornøyd med lokaler for å treffe andre unge på fritiden. Vi finner ikke store forskjeller mellom gutter og jenter på dette spørsmålet, og heller ikke mellom klasse-trinnene på ungdomsskolen. Elevene på videregående skole ser imidlertid ut til å være noe mindre fornøyd med tilbudet når det gjelder lokaler for å treffe andre unge på fritida, sammenlignet med elevene på ungdomsskolen.

Både kvaliteten og kvantiteten av hvert av disse tilbudene vil nok variere mye mellom kommunene i Vestfold. Vi har sett nærmere på variasjonene når det gjelder lokaler for å treffe andre unge på fritida. Figur 5.6 viser andelen ungdomsskoleelever som er ganske eller svært fornøyd med dette tilbudet. Vi ser at denne andelen varierer fra 66 % i Hof til 24 % i Holmestrand.

Figur 5.7 viser hvordan videregåendelevne som er bosatt i de ulike kommunene i Vestfold, svarer på dette spørsmålet. Også her er variasjonene store - fra 49 % i Tjøme til 16 % i Lardal. Merk at her vil resultatet fra de minste kommunene i fylket, som ikke har egen videregående skole, være basert på et relativt lavt antall respondenter.

Figur 5.5

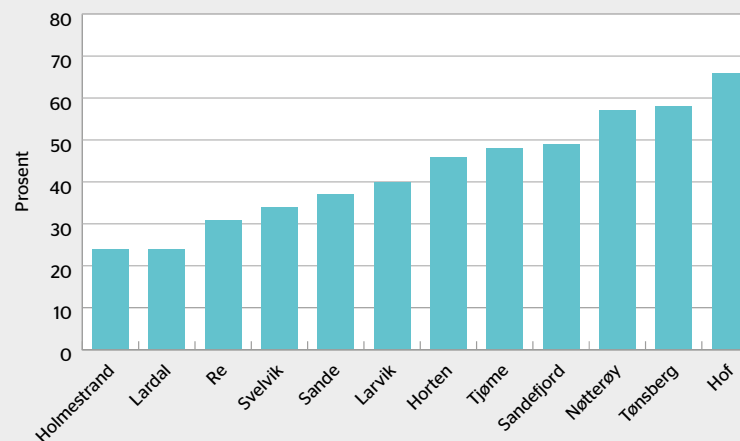
Tilbud til ungdom i nærmiljøet

Figur 5.5: «Tenk på områdene rundt der du bor. Hvordan opplever du at tilbudet til ungdom er når det gjelder...?» 2017.

Figur 5.6

Fornøyd med lokaler for å treffe andre unge - ungdomsskolenivå

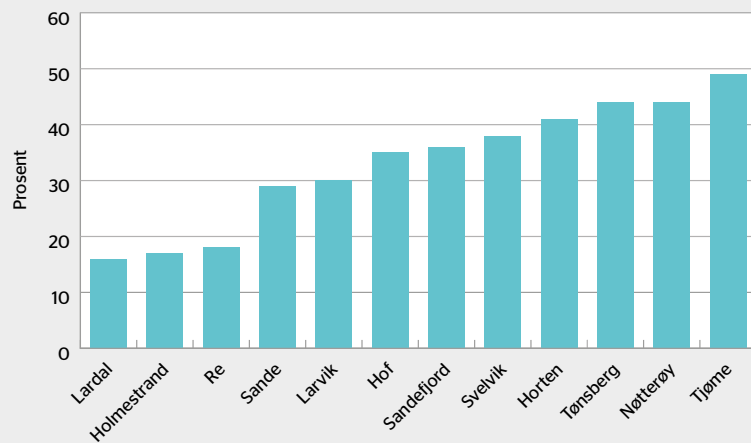

Figur 5.6: «Tenk på områdene rundt der du bor. Hvordan opplever du at tilbudet til ungdom er når det gjelder ... Lokaler for å treffe andre unge på fritida (fritidsklubb, ungdomshus eller lignende)» Andelen ungdomsskoleelever som svarer «svært bra» eller «ganske bra». 2017.

Figur 5.7

Fornøyd med lokaler for å treffe andre unge - videregående nivå

Figur 5.7: «Tenk på områdene rundt der du bor. Hvordan opplever du at tilbudet til ungdom er når det gjelder ... Lokaler for å treffe andre unge på fritida (fritidsklubb, ungdomshus eller lignende)» Andelen videregående elever bosatt i den enkelte kommune som svarer «svært bra» eller «ganske bra», 2017.

06

Helse
og trivsel

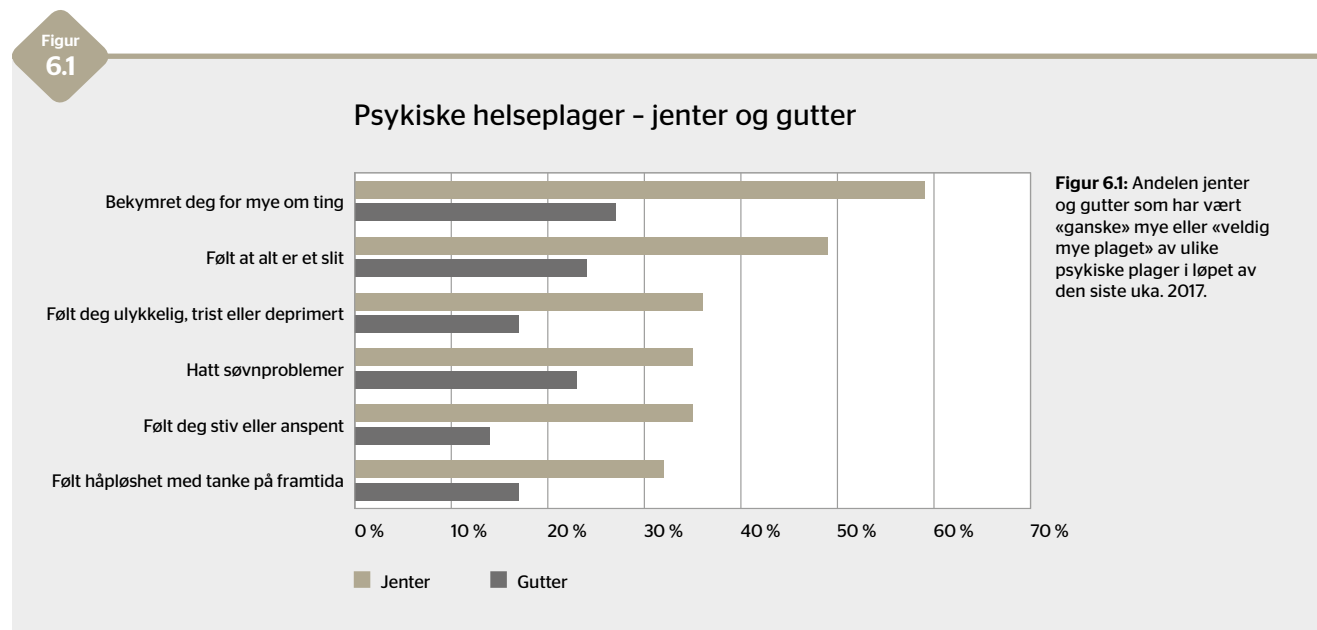
Psykisk helse

Psykiske plager som angst, depresjon og atferdsproblemer er relativt vanlig blant barn og unge. Mange som sliter psykisk i ungdomstiden «vokser av seg» plagene, men omfattende og vedvarende plager i barne- og ungdomsårene øker risikoen for kroniske forløp (Bakken, Frøyland og Sletten 2016, s. 89). I tillegg har de større risiko for frafall i videregående skole, rusproblemer og dårlig fysisk helse (Folkehelseinstituttet 2014). Sosial støtte og sosiale nettverk er viktig for de som sliter med psykiske plager og lidelser.

Med økende individualisering i samfunnet og et sterkere press om å lykkes i skolen, har flere vært bekymret for en negativ utvikling i ungdoms psykiske helse. Forskningen gir oss ingen entydige svar på om psykiske problemer øker blant unge over tid, men flere studier tyder på at selvrporterte depressive symptomer øker særlig blant jenter. Dette viser også de nasjonale Ungdata-tallene, og årets undersøkelser tyder på en ytterligere økning. Også blant gutter viser de nasjonale resultatene for 2017 en økning i omfanget av depressive plager etter en periode hvor det har vært en svak nedgang (Bakken 2017).

Psykiske helseplager

Psykiske plager omfatter mange ulike forhold. I Ungdata måles psykiske plager med en modifisert versjon av Kandel & Davies Depressive Mood Inventory (DMI). Spørsmålene brukes blant annet av psykologer for å fange opp depressive symptomer, og de er også brukt i mange ungdomsundersøkelser tidligere (se Frøyland og Sletten 2011, s. 95). I undersøkelsen har ungdommene blitt bedt om å oppgi hvor mange ganger i løpet av den siste uka de har vært plaget av ulike psykiske plager⁶. Svaralternativene er

«ikke plaget i det hele tatt», «litt plaget», «ganske mye plaget» og «veldig mye plaget».

Resultatene viser at typiske stressrelaterte symptomer som det å bekymre seg mye om ting, og det å føle at alt er et slit, er mest utbredt. Dette gjelder både for jentene og guttene. Utover dette viser resultatene to tydelige mønstre. For det første øker andelen ungdommer med ulike psykiske plager for hvert klassetrinn, mens det ser ut til å flate noe ut i overgangen fra 10. klasse til VG1. Det er for eksempel 22 % av 8. klassingene i Vestfold som har «følt at alt er et slit» den siste uka, mens dette gjelder 41 % av elevene i VG1. For det andre rapporterer jentene om å være plaget i langt større grad enn guttene når det gjelder alle symptomene. Dette ser vi tydelig i figur 6.1, som viser andelen gutter og jenter

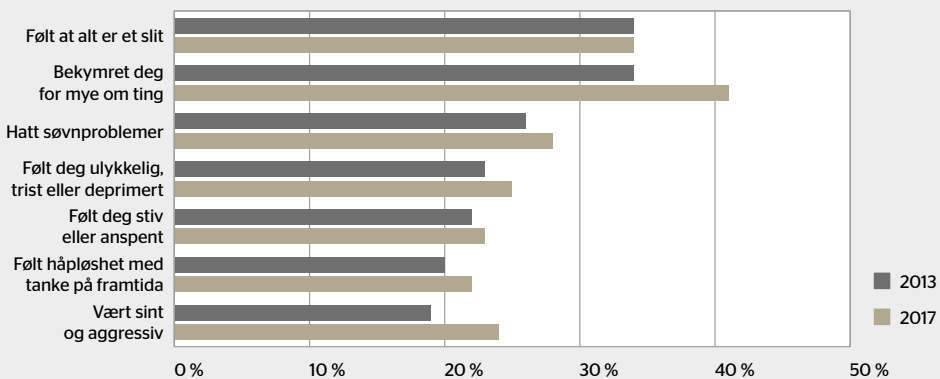
som er «ganske mye» eller «veldig mye» plaget av de ulike symptomene. Forskjellene mellom jenter og gutter er størst i 10. klasse og i VG1. 67 % av jentene i VG1 har «bekymret seg mye» for ting den siste uka, mens dette gjelder 31 % av guttene.

Figur 6.2 viser andelen ungdomsskoleelever som er plaget av ulike psykiske plager i 2013 og 2017. Det er en liten økning i tallene for de aller fleste symptomene, og at økningen er størst når det gjelder «å bekymre seg for mye om ting» og «å være sint og aggressiv». Ser vi nærmere på tallene på hvert skolenivå, finner vi imidlertid at økningen er størst når det gjelder andelen jenter på ungdomsskolen som har «vært sint og aggressiv», fra 23 % i 2013 til 30 % i 2017.

Figur 6.2

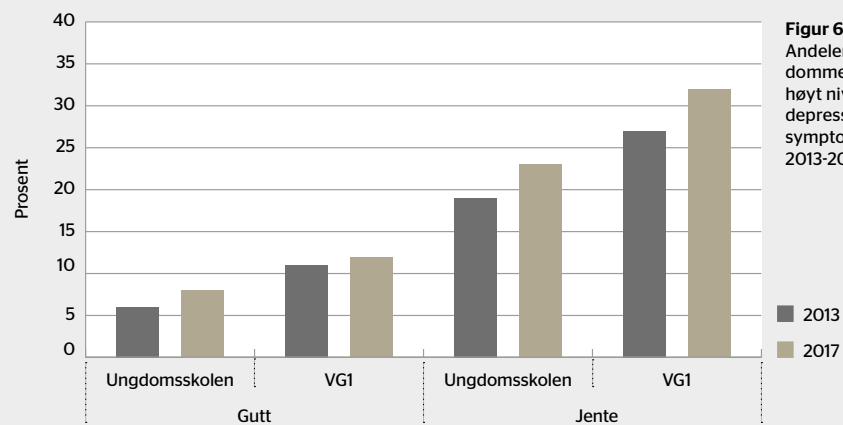
Psykiske helseplager 2013-2017

Figur 6.2: Andelen ungdomsskoleelever som har vært «ganske mye» eller «veldig mye» plaget av ulike psykiske plager i løpet av den siste uka. 2013-2017.

Figur 6.3

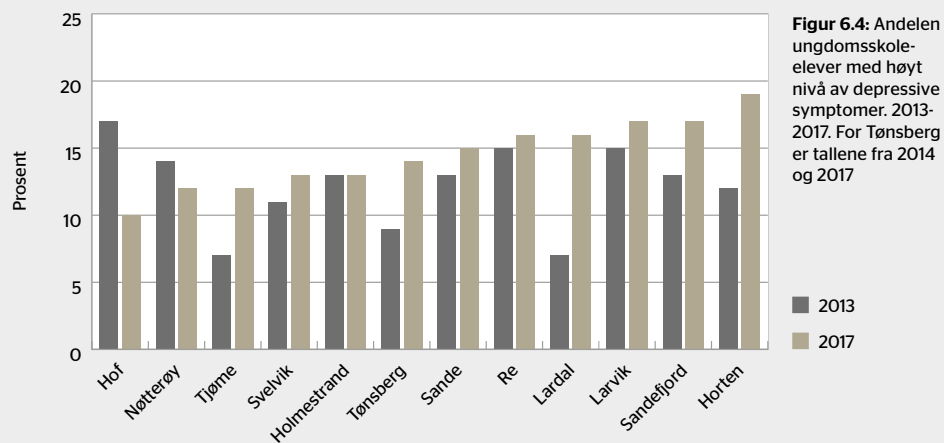
Høyt nivå av depressive symptomer

Figur 6.3: Andelen ungdommer med høyt nivå av depressive symptomer. 2013-2017.

Figur 6.4

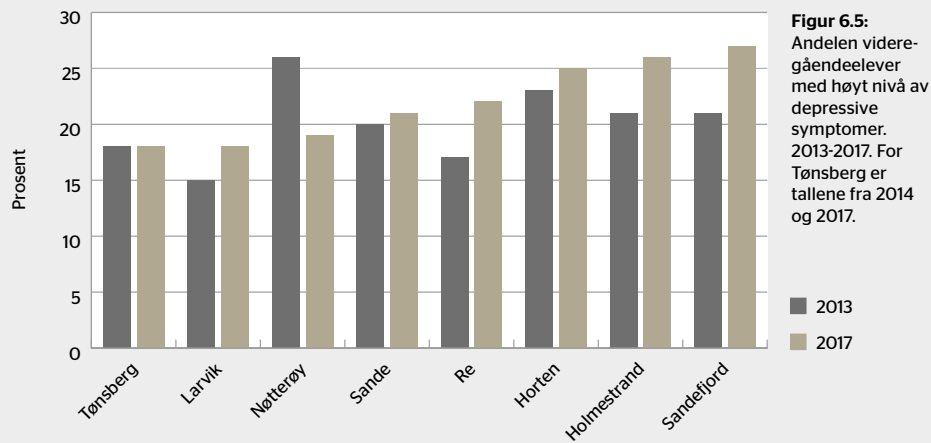
Høyt nivå av depressive symptomer - ungdomsskolenivå

Figur 6.4: Andelen ungdomsskoleelever med høyt nivå av depressive symptomer. 2013-2017. For Tønsberg er tallene fra 2014 og 2017

Figur 6.5

Høyt nivå av depressive symptomer - videregående nivå

Figur 6.5: Andelen videregående elever med høyt nivå av depressive symptomer. 2013-2017. For Tønsberg er tallene fra 2014 og 2017.

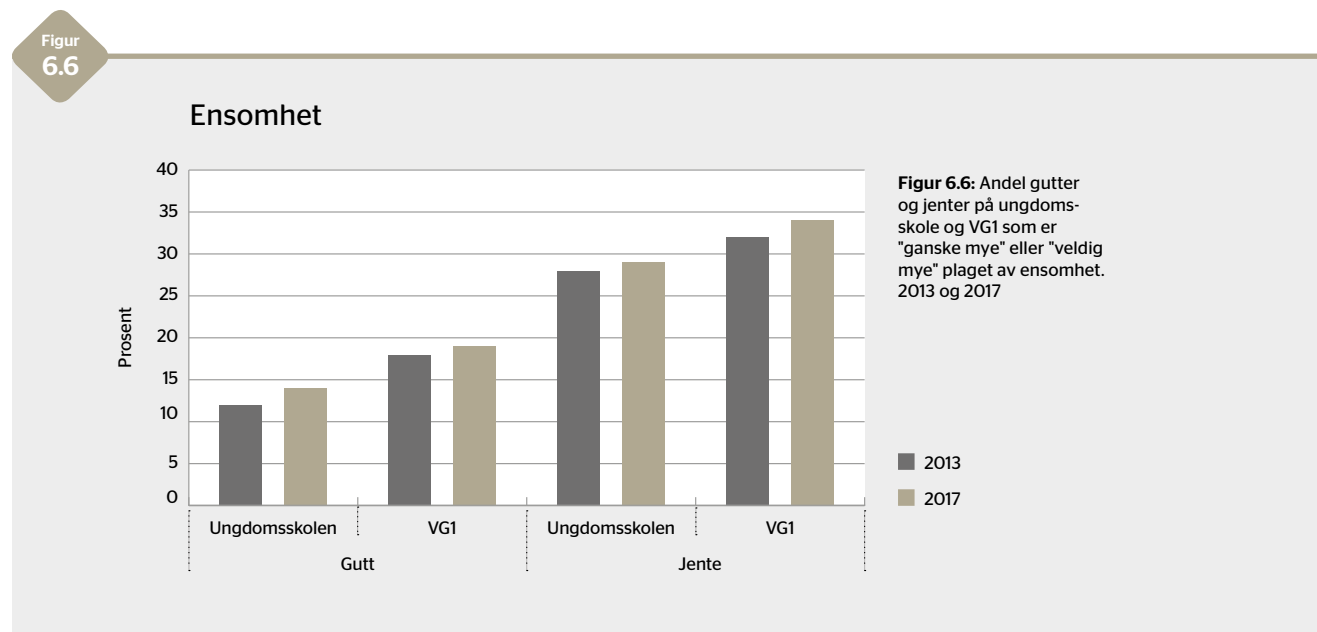
For å kartlegge andelen ungdommer som er «mye plaget» av depressive symptomer, har vi også regnet ut andelen elever som i gjennomsnitt svarer at de er «ganske mye» eller «veldig mye» plaget av 6 av de nevnte psykiske helseplagene⁷. Figur 6.3 viser andelen jenter og gutter på begge skolenivå som i 2013 og 2017 er plaget av et såkalt høyt nivå av depressive symptomer. Her ser vi at andelen har økt noe blant jenter og gutter både i ungdomsskole og videregående skole siden 2013, men økningen er større blant jentene enn blant guttene. Vestfold følger dermed den nasjonale trenden som viser en økning i omfanget av depressive plager blant både jenter og gutter. Totalt er det 17 % av ungdommene i Vestfold som i 2017 har et høyt nivå av depressive symptomer. På nasjonalt nivå er tallet 14 %.

Figur 6.4 viser andelen ungdomskoleelever i kommunene i Vestfold som i 2013 og 2017 er plaget av et høyt nivå av depressive symptomer. I 2017 varierer andelen fra 19 % i Horten til 10 % i Hof. Vi ser at alle kommunene med unntak av Nøtterøy og Hof, har høyere tall i 2017 enn i 2013.

Figur 6.5 viser samme fordeling på videregåendenivå for kommunene som har videregående skole. Alle kommunene, med unntak av Nøtterøy, har en større andel videregående elever med depressive symptomer i 2017 sammenlignet med 2013.

Ensomhet

I Ungdata spørres det også om hvor mange som er plaget av ensomhet. Svaralternativene er de samme som over: «ikke plaget i det hele tatt», «litt plaget», «ganske mye plaget» og «veldig mye plaget». I alt svarer 21 % av

ungdomsskoleelevene og 26 % av videregåendelevne i Vestfold at de er «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet. I 2013 var tallene 20 % og 25 %, vi ser altså en økning på kun 1 % på begge skolenivåer. På nasjonalt nivå har tallene på ensomhet aldri vært høyere enn det resultatet fra undersøkelsen i 2017 viste. 18 % av ungdomsskoleelevene og 24 % av videregåendelevne er plaget av ensomhet på landsbasis. Vestfold ligger dermed litt over landsgjennomsnittet på både ungdomsskole- og videregåendenivå.

Figur 6.6 viser andelen gutter og jenter i Vestfold som i 2013 og 2017 er «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet. Igjen ser vi at andelen som er plaget øker fra ungdomsskole til videregående, og at forskjellene mellom jenter og gutter

er store. I motsetning til hva som er tilfelle for depressive symptomer, er imidlertid ikke økningen siden 2013 større blant jentene enn blant guttene.

Figurene 6.7 og 6.8 viser henholdsvis andelen ungdomsskole- og videregåendelever i Vestfold-kommunene som oppgir at de har vært «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet i løpet av sist uke, 2013 og 2017.

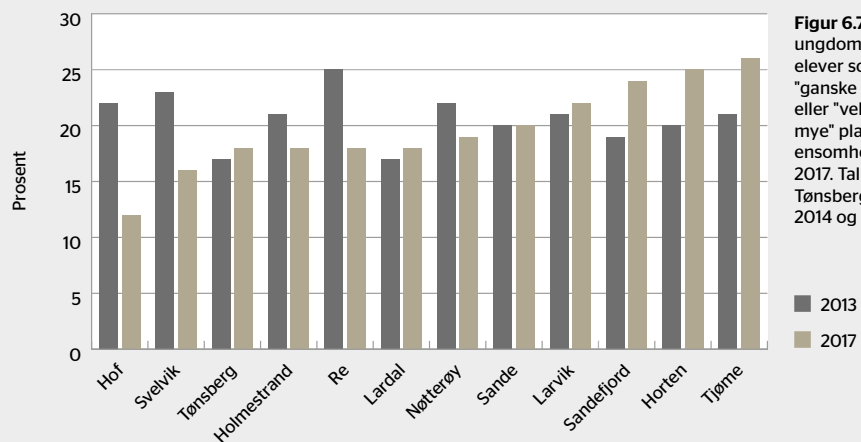
Press i hverdagen

Fra og med 2017 spørres det om opplevd press i hverdagen i Ungdata-undersøkelsen: Press om å gjøre det bra på skolen, press om å se bra ut eller ha en fin kropp, press

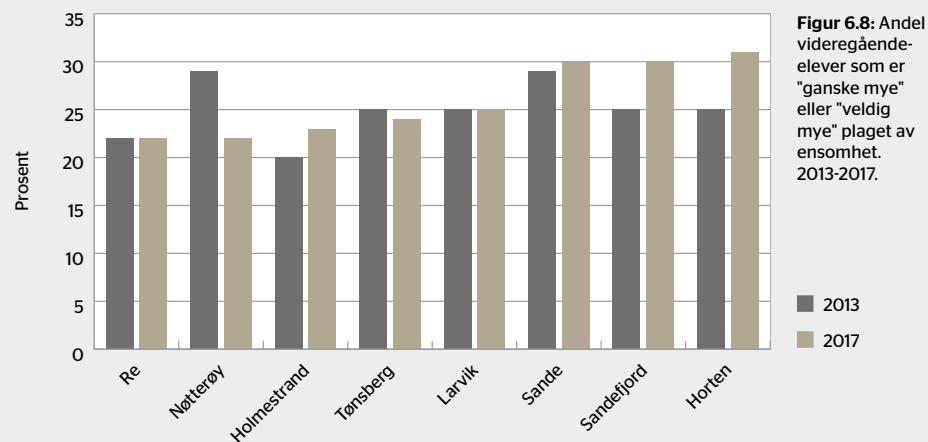
Figur 6.7

Ensomhet - ungdomsskolenivå

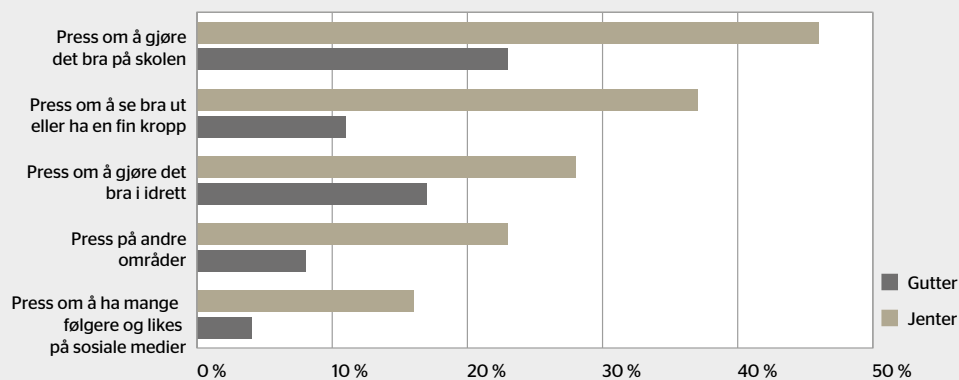
Figur 6.8

Ensomhet - videregående nivå

Figur 6.9

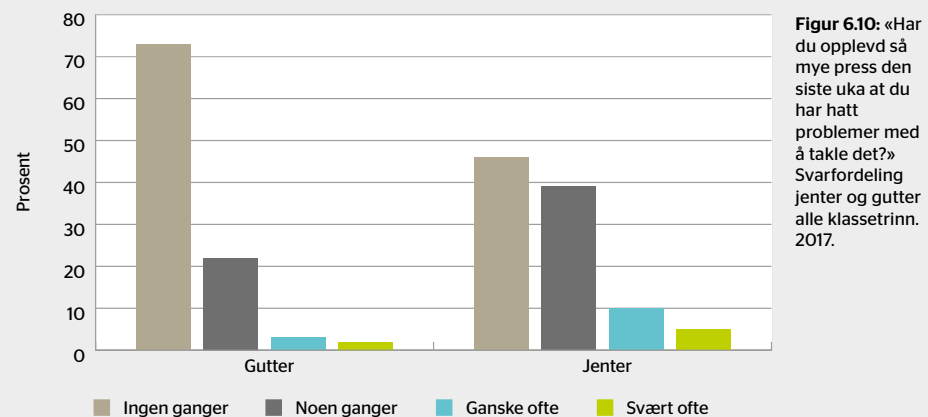
Opplevd press

Figur 6.9: Opplever du press i hverdagen din? Andelen ungdommer som har svart «mye press» og «svært mye press». 2017.

Figur 6.10

Problemer med å takle press

Figur 6.10: «Har du opplevd så mye press den siste uka at du har hatt problemer med å takle det?» Svarfordeling jenter og gutter alle klassetrinn. 2017.

om å gjøre det bra i idrett, press om å ha mange følgere og likes på sosiale medier og press på andre områder. Svaralternativene er «ikke noe press», «litt press», «en del press», «mye press» og «svært mye press». I figur 6.9 ser vi andelen jenter og gutter på ungdomsskole- og videregående nivå som opplever «svært mye press» eller «mye press» om å gjøre det bra på de ulike områdene.

Vi ser at både jenter og gutter utvilsomt opplever mest press knyttet til er det å gjøre det bra på skolen. Generelt opplever jentene mest press på alle områder, men kjønnsforskjellene er mindre når det gjelder press om å gjøre det bra i idrett. For de fleste områdene øker presset gjennom ungdomsårene, særlig fra 9. klasse til 10. klasse. Presset om å gjøre det bra i idrett er litt høyere i 10. klasse (25 %) enn i

VG1 (20 %). Presset om å gjøre det bra på skolen er også lavere i VG1 (37 %) enn i 10. klasse (40 %). 26 % av jentene i 10. klasse svarer at de opplever «svært mye press» om å gjøre det bra på skolen, mens 12 % av guttene svarer det samme.

Ungdommene fikk også spørsmål om de har «opplevd så mye press den siste uka at de har hatt problemer med å takle det». Figur 6.10 viser svarfordelingen for jenter og gutter på dette spørsmålet. Også her er forskjellene mellom jenter og gutter store, og vi ser at det er langt flere gutter enn jenter som ikke har opplevd dette. Mange av jentene, nærmere 40 %, svarer imidlertid at de har opplevd mye press «noen ganger», slik at det er langt færre som krysser av for «ganske ofte» eller «svært ofte».

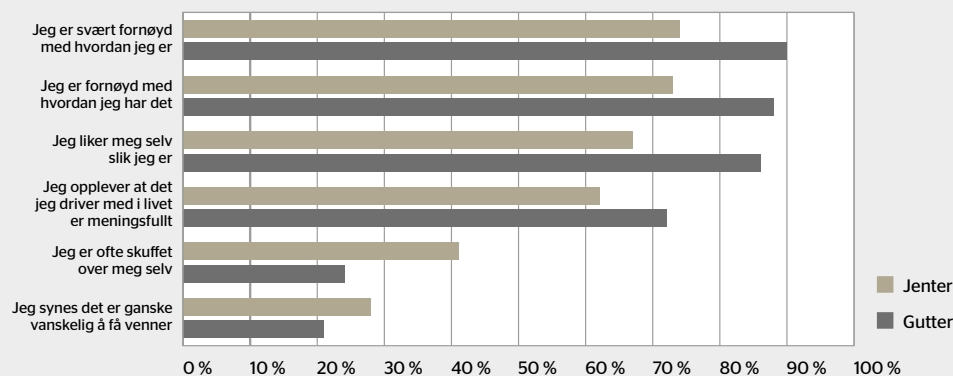
Selvbylde

Å være fornøyd med seg selv og måten man lever livet på, er en del av det å ha et godt liv. Ungdom er i en fase av livet der det for mange er viktig hvordan de framstår for andre, og hva andre synes om dem. Det kan gå ut over selvbildet. Selv om det er normalt å være usikker på seg selv i ungdomsårene, har forskning vist at dårlig selvbilde blant ungdom kan knyttes opp mot andre type problemer (Von Soest, 2007).

Ungdata gir informasjon om selvbildet til ungdom i Vestfold ved hjelp av fem påstander. Figur 6.11 viser andelen jenter og gutter på ungdomsskolen som mener at påstandene stemmer «svært godt» eller «ganske godt». Flertallet av

Figur 6.11

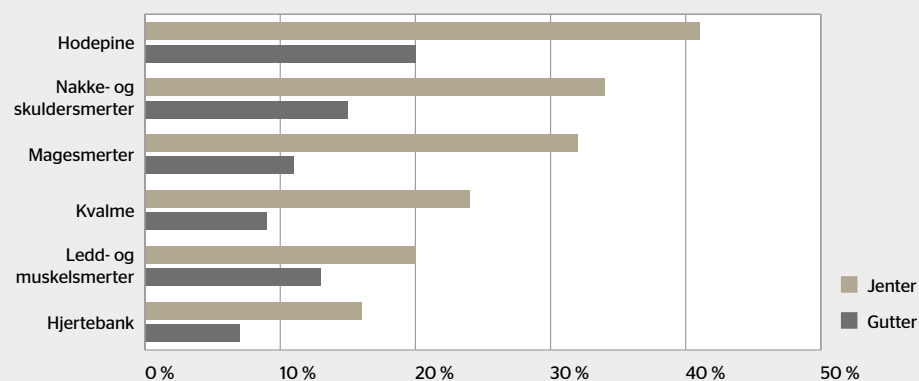
Selvbylde

Figur 6.11: Andelen ungdomsskoleelever som svarer at ulike påstander om selvbildet stemmer «ganske godt» eller stemmer «svært godt». 2017.

Figur 6.12

Fysiske helseplager 2017

Figur 6.12: Andelen jenter og gutter som har hatt ulike fysiske helseplager «mange ganger» eller «daglig» i løpet av siste måned. 2017.

ungdommene svarer positivt på de fleste påstandene, og selv om det også er kjønnsforskjeller her, er disse langt mindre enn hva vi ser på spørsmålene om psykisk helse. Vi ser imidlertid at 41 % av jentene er «ofte skuffet over seg selv», mens dette gjelder 24 % av guttene.

Ser vi nærmere på tallene, finner vi at ungdommens selvbilde blir noe dårligere jo eldre de blir, og at dette særlig gjelder jentene. Mens 31 % av jentene i 8. klasse ofte er skuffet over seg selv, svarer 46 % av jentene i VG1 det samme.

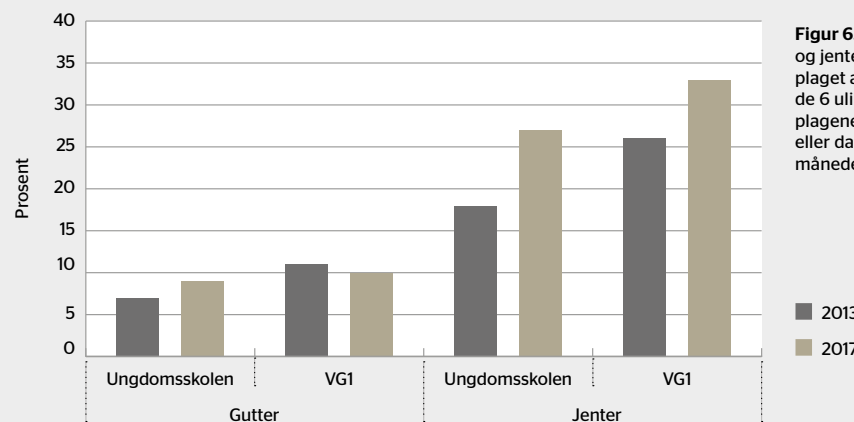
Ikke overraskende finner vi en sterk samvariasjon mellom hvordan ungdommene svarer på spørsmålene om selvbilde og spørsmålene om psykisk helse. Blant ungdommene som kjennetegnes av et høyt nivå av depressive symptomer, scorer 29 % positivt på minst fire av påstandene om selvbilde. Blant ungdommene som ikke har et høyt nivå av depressive symptomer, er det tilsvarende tallet 84 %.

Dersom vi sammenligner med resultatene fra 2013, finner vi kun små endringer i hvordan ungdommene i Vestfold vurderer selvbildet sitt. Faktisk svarer jentene noe mer positivt på alle påstandene i 2017 enn det de gjorde i 2013. Det ser dermed ut til at jentenes opplevelse av eget selvbilde ikke følger den negative trenden vi ser når det gjelder psykiske helseplager.

I undersøkelsen får ungdommene også enkelte spørsmål om hvordan de tror fremtiden deres vil bli - om de tror de noen gang kommer til å bli arbeidsledige, og om de tror de kommer til å få et godt og lykkelig liv. 16 % av ungdommene tror de vil komme til å bli arbeidsledige, mens 73 % tror de vil få et godt og lykkelig liv. I 2013 var disse tallene 14 % og 75 %.

Figur 6.13

Høyt nivå av fysiske helseplager 2013-2017

Figur 6.13: Andelen gutter og jenter som har vært plaget av 3 eller flere av de 6 ulike fysiske helseplagene «mange ganger» eller daglig den siste måneden. 2017.

Fysisk helse

God fysisk helse innebærer å ha en frisk og sunn kropp, være i fysisk aktivitet, ha god ernæring og å få tilstrekkelig med hvile. Selv om ungdom generelt har god fysisk helse, har de fleste fra tid til annen ulike former for fysiske helseplager.

I Ungdata blir ungdommene spurt om hvor ofte de har hatt ulike fysiske helseplager i løpet av den siste måneden. Svaralternativene her er «ingen ganger», «noen ganger», «mange ganger» og «daglig». Figur 6.12 viser andelen jenter og gutter som har hatt ulike fysiske helseplager «mange ganger» eller «daglig» i løpet av siste måned. Vi ser at hodepine er den vanligste plagen både hos gutter og jenter,

etterfulgt av nakke- og skuldersmerter samt magesmerter. Også her er kjønnsforskjellene store: 41 % av jentene og 20 % av guttene svarer at de har hatt hodepine mange ganger eller daglig i løpet av den siste måneden. De aller fleste av disse oppgir imidlertid at de har vært plaget «mange ganger», og kun et mindretall har vært plaget daglig. Igjen finner vi at andelen ungdommer som er plaget øker for hvert klassetrinn, og at det er særlig er jentene i 10. klasse og i VG1 som opplever fysiske plager. 46 % av jentene i 10. klasse oppgir at de har hatt hodepine «mange ganger» eller «daglig» i løpet av siste måned.

For å kartlegge utviklingen i andelen som er «mye plaget» av fysiske plager, har vi også sett på hvor mange av ungdommene som har hatt 3 eller flere av de 6 ulike fysiske

helseplagene «mange ganger» eller «daglig» den siste måneden. Figur 6.13 viser utviklingen blant jenter og gutter i ungdomsskole og VG1 fra 2013 til 2017.

Figuren viser tydelig at det både i 2013 og 2017 er langt flere jenter enn gutter, både på ungdomsskole- og videregående nivå som er plaget av 3 eller flere ulike fysiske helseplager. Vi ser også at tallene for guttene har holdt seg relativt stabile fra 2013 til 2017, mens det blant jentene er en tydelig økning på begge skolenivåene. Differansen mellom jenter og gutter som er plaget med flere fysiske helseplager, har altså klart blitt større siden 2013.

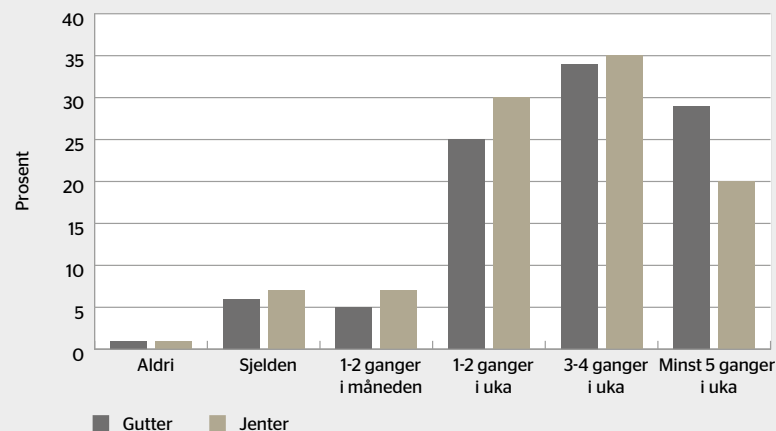
I undersøkelsen i 2013 fant vi stor samvariasjon mellom fysiske og psykiske helseplager blant ungdommene i Vestfold (Vardheim 2013). Dette finner vi også i 2017. Blant ungdommene som ikke har hatt noen psykiske helseplager i løpet av den siste uka, er det bare litt over 3 % som har hatt 3 fysiske helseplager eller mer den siste måneden. Men for de som har hatt 5-6 psykiske plager i løpet av den siste uka, er det over 60 % som har hatt minst 3 fysiske helseplager den siste måneden.⁸

Fysisk aktivitet

Regelmessig fysisk aktivitet er kilde til helse og livskvalitet. Ungdom trenger bevegelse og aktivitet for normal utvikling (Prop. 15 S (2016-2020): s. 37). Helsedirektoratet anbefaler at barn og unge utøver fysisk aktivitet minimum 60 minutter hver dag. Intensiteten bør være både moderat og høy.⁹ I tillegg bør barn og unge utføre aktivitet som gir økt muskelstyrke og styrker skjelettet minst tre ganger i uka (FHI-rapport, mai 2016, s. 49).

Figur 6.14

Fysisk aktivitet

Figur 6.14: Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett? Gutter og jente alle klassetrinn. 2017.

I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene i Vestfold blitt spurt om omtrent hvor ofte de er så fysisk aktive at de blir andpustne eller svette.

Totalt svarer 25 % av alle ungdommene at de er fysisk aktive på en slik måte minst 5 ganger i uka. Mens 26 % av ungdomsskoleelevene er i slik aktivitet minst 5 ganger i uka, gjelder det samme for 23 % av elevene i VG1. I figur 6.15 ser vi at det er en del flere gutter enn jenter som er fysisk aktive minst 5 ganger i uka, men det er flere jenter enn gutter som er aktive månedlig eller ukentlig.

I 2013 var svaralternativene på dette spørsmålet noe annerledes, slik at resultatene ikke kan sammenlignes direkte. Hvis vi likevel ser på andelen ungdommer som svarte at de trente «minst 3 ganger i uka» i 2013, så gjaldt dette 64 % av

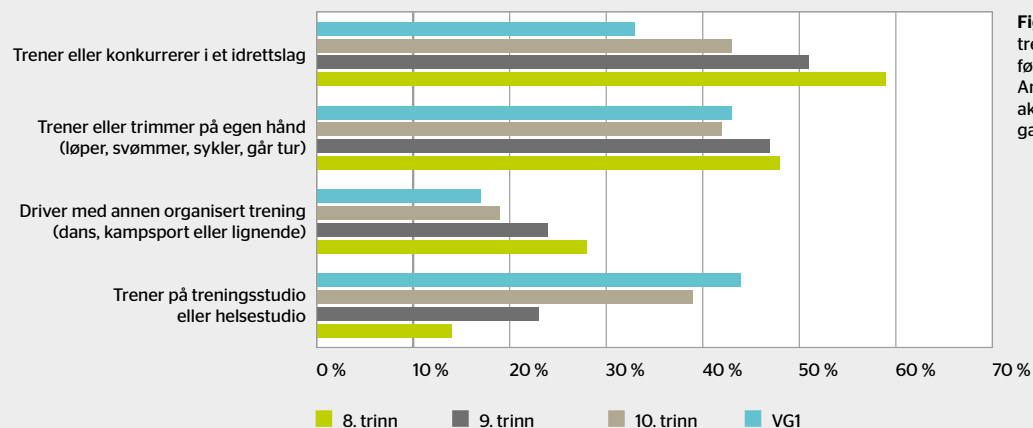
guttene og 54 % av jentene på ungdomsskolen, og 57 % av guttene og 45 % av jentene på VG1. I årets undersøkelse svarer 65 % av guttene og 57 % av jentene på ungdomsskolen, og 57 % av guttene og 48 % av jentene på VG1, at de er fysisk aktive «3-4 ganger i uka» eller «minst 5 ganger i uka». Dette tyder på at jentene er noe mer aktive i 2017 enn i 2013, mens tallene for gutta er stabile. I 2013 oppga 7 % av ungdomsskoleelevene og 9 % av videregående elevene at de sjelden eller aldri er så fysisk aktive at de er andpustne eller slitne. Dette er helt likt resultatet i årets undersøkelse.

Ungdommene har også blitt spurt om hva slags type trening de holder på med, og hvor ofte. I figur 6.15 ser vi at treningsformene endrer seg mye i løpet av ungdomstiden. Den klart vanligste aktiviteten for de yngste er å trene eller

Figur 6.15

Regelmessig trening og aktivitet

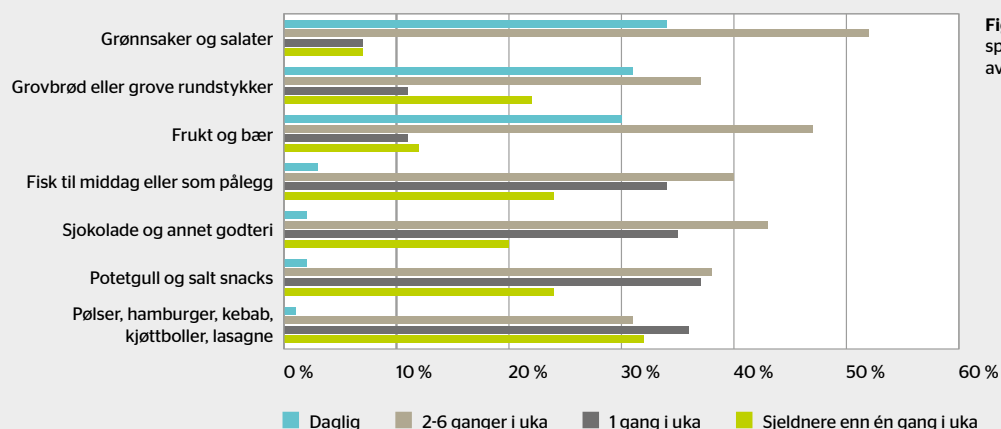
Figur 6.15: Hvor ofte trener du eller driver med følgende aktiviteter? Andelen som driver med aktiviteten minst 1-2 ganger i uka. 2017.

konkurrere i et idrettslag. Andelen som driver med organisert trening synker imidlertid drastisk i løpet av ungdomsskolen, og blant de eldre ungdommene er det mye vanligere å trene på treningsstudio eller helsestudio.

Siden 2013 har andelen ungdommer som trener på treningsstudio eller helsestudio minst 1-2 ganger i uka holdt seg stabil. Andelen som trener på egenhånd har hatt en svak nedgang fra 48 % til 45 %, mens andelen som trener eller konkurrerer i idrettslag har økt fra 41 % til 46 %. Hvis vi ser nærmere på tallene, finner vi at andelen som trener eller konkurrerer i et idrettslag har økt for begge kjønn, både på ungdomsskole- og videregående nivå. Den største økningen finner vi blant jentene i videregående skole, der andelen har økt fra 23 % i 2013 til 30 % i 2017.

Figur 6.16

Kosthold

Figur 6.16: Hvor ofte spiser du vanligvis noe av dette? 2017.

Kosthold

Gode kostholdsvaner etableres tidlig og tas med videre gjennom livet. Det er derfor viktig med tilrettelegging for at barn og ungdom kan ha et variert og sunt kosthold. Det sosiale aspektet ved mat og måltider er også viktig (Prop. 15 S (2016-2020): s. 37).

Helsedirektoratet anbefaler at man spiser minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag¹⁰. Det ser ut til at ungdommene i Vestfold ligger langt unna denne anbefalingen: Som vist i 6.16 spiser 34 % av ungdommene grønnsaker eller salater daglig, og 30 % spiser frukt og bær daglig. 31 % spiser grovbrød eller grove rundstykker daglig, mens 42 % spiser fisk som middag eller pålegg minst to ganger i uka. Andelen som spiser grønnsaker, frukt og bær synker noe med alder. Vi finner også en del variasjon i matvanene mellom kjønnene. Mens 40 % av jentene spiser

grønnsaker og salater daglig, gjelder det samme bare for 28 % av guttene.

Når det gjelder type drikke, så oppgir 78 % at de drikker vann hver dag, mens 38 % drikker melk daglig. 8 % drikker brus, saft, iste eller iskaffe med sukker hver dag, mens 56 % drikker dette minst to ganger i uka. 34 % av guttene og 13 % av jentene drikker energidrikk ukentlig eller oftere. Folkehelseinstituttet advarer mot energidrikker, og skriver at det er risiko for at barn og unge får i seg for mye koffein ved høyt inntak av energidrikker¹¹.

Seksualitet

Mange utforsker sin seksualitet og gjør sine første seksuelle erfaringer i løpet av ungdomstiden. Fordi ungdom er seksuelt uerfarne, kan det være vanskeligere for dem å sette grenser for andres seksuelle tilnærminger. En del unge utsettes også for ulike former for seksuell trakassering og overgrep. (Bakken 2017).

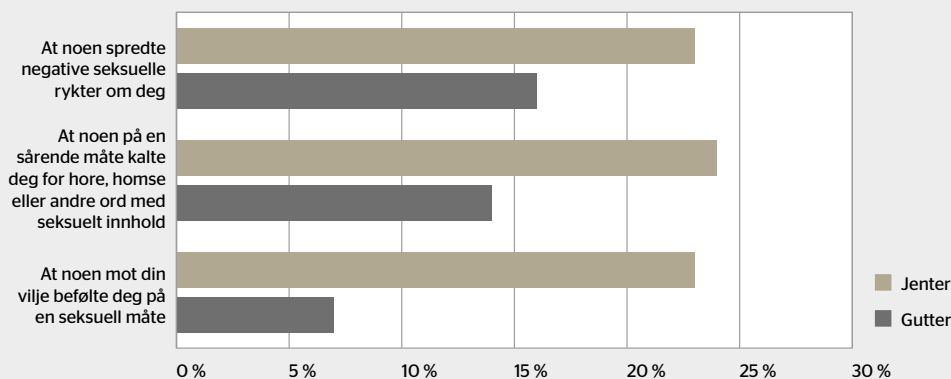
Spørsmål om seksuelle erfaringer og seksuell trakassering ble inkludert i Ungdata fra 2017. Disse spørsmålene gikk kun til elever på videregående skole. Alle elevene ble først spurt: «Har du hatt samleie med noen?». 43 % av guttene og 47 %

av jentene svarer «ja» på dette spørsmålet. Av disse svarer 29 % at de var under 14 år første gang de hadde samleie, 35 % var 15 år og 33 % var 16 år da de hadde samleie første gang. Syv av ti ungdommer, litt flere jenter enn gutter, sier de brukte prevensjon første gang de hadde samleie.

Spørsmål om seksuell trakassering ble stilt på følgende måte: «Har du i løpet av de siste 12 månedene blitt utsatt for noe av dette på en måte som du absolutt ikke likte?». Ungdommene ble bedt om å oppgi antall ganger de har opplevd følgende tilfeller: «at noen mot din vilje befølte deg på en seksuell måte», «at noen på en sårende måte kalte deg for hore, homo eller andre ord med seksuelt innhold»

Figur 6.17

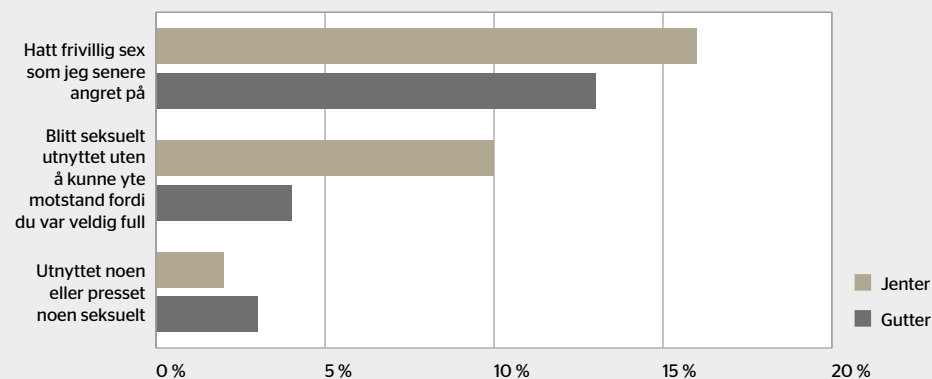
Seksuell trakassering

Figur 6.17: "Har du i løpet av de siste 12 månedene blitt utsatt for noe av dette på en måte som du absolutt ikke likte?" Andel gutter og jenter som svarer «en gang» eller oftere. 2017.

Figur 6.18

Uønskede seksuelle hendelser i forbindelse med alkohol

Figur 6.18: Hvor mange ganger i løpet av siste 12 måneder har du gjort eller opplevd følgende i forbindelse med at du har drukket alkohol? Andel som svarer «1 gang» eller oftere. 2017.

og «at noen spredte negative seksuelle rykter om deg». Svaralternativene var «ingen ganger», «1 gang», «2-5 ganger» og «6 ganger eller mer».

Figur 6.17 viser andelen jenter og gutter som svarer at de har opplevd seksuell trakassering minst én gang i løpet av det siste året. Som vi ser er dette nokså utbredt, og mer utbredt blant jenter enn gutter. Det vanligste er å ha opplevd trakassering én gang. Blant gruppen av ungdom som har opplevd seksuell trakassering mer enn 6 ganger, er kjønnsforskjellene små. For eksempel har 5 % av jentene

og 4 % av guttene opplevd at noen på en sårende måte har kalt dem for hore, homse eller andre ord med seksuelt innhold.

Elevene som i undersøkelsen oppgir at de har drukket alkohol i løpet av det siste året, fikk også spørsmål om de har opplevd problematiske eller uønskede seksuelle hendelser i forbindelse med at de har drukket alkohol. Figur 6.18 gir en oversikt over andelen gutter og jenter har opplevd dette minst én gang i løpet av det siste året. Vi ser at ganske mange ungdommer, både jenter og gutter, har

hatt frivillig sex som de har angret på senere, og at kjønnsforskjellene klart er størst når det gjelder det å bli seksuelt utnyttet uten å kunne yte motstand. De aller fleste oppgir at de har blitt utsatt for dette én gang.

Ungdommene på videregående nivå ble også spurt om de noen gang har gjort seksuelle handlinger for å oppnå goder. 4,1 % av guttene og 4,2 % av jentene svarer «ja» på dette spørsmålet.

07

Rus og risikoatferd

Rus og risikoatferd

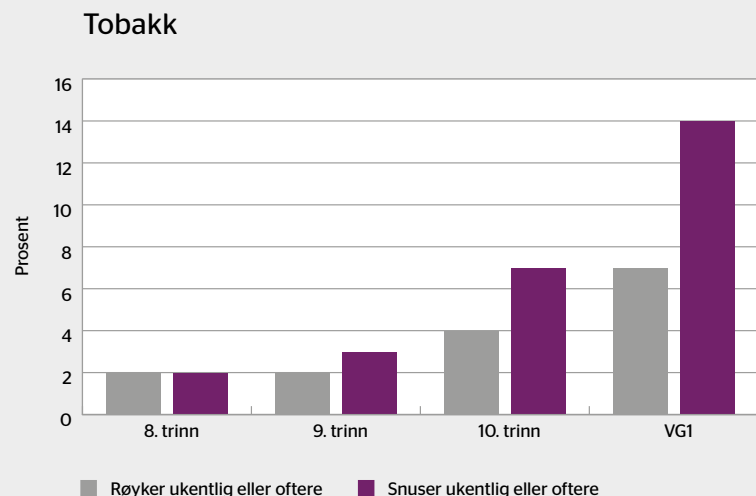
Tobakk

Ungdommenes tobakksvaner har endret seg mye de siste årene. Siden slutten av 90-tallet har det vært stor nedgang i andelen ungdom som røyker, samtidig som det særlig blant gutter lenge var en stor økning i bruk av snus. I løpet av de siste årene har det imidlertid vært en tydelig nedadgående kurve både når det gjelder snusing og røyking. Årets nasjonale Ungdata-rapport viser at denne trenden bare fortsetter. Mens nedgangen i røyking har vært større blant jenter enn gutter, har nedgangen i snusing vært størst blant guttene - med en nedgang fra åtte til fem prosent bare på noen få år (Bakken 2017).

Figur 7.1 viser andelen ungdommer i Vestfold som oppgir at de snuser og/eller røyker ukentlig eller oftere. Vi ser at det er få ungdommer som røyker og snuser såpass ofte, men at det er flere som snuser enn røyker, og at omfanget øker mest i overgangen fra 10. klasse til VG1.

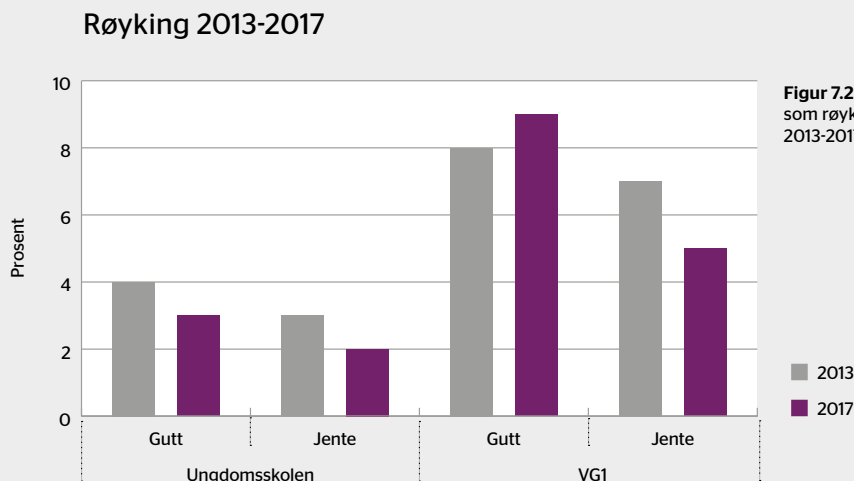
Figur 7.2 og 7.3 gir en oversikt over andelen ungdommer i Vestfold som henholdsvis røyker og snuser ukentlig eller oftere i 2013 og 2017. Vi ser at det generelt har vært en nedgang både når det gjelder snusing og røyking siden 2013, på begge skolenivåer og blant begge kjønn. Nedgangen er størst når det gjelder snusing blant elever på videregående. I alt er det noen flere gutter (4 %) enn jenter (3 %) som røyker minst ukentlig. Det er en økning i andel gutter som røyker ukentlig på VG1. Når det gjelder snusing, er kjønnsforskjellene størst blant elevene på VG1. Her snuser 10 % av jentene og 17 % av guttene ukentlig eller oftere.

Figur 7.1

Figur 7.1: Andel ungdommer som snuser og/eller røyker ukentlig eller oftere. 2017

Figur 7.2

Figur 7.2: Andelen ungdommer som røyker ukentlig eller oftere. 2013-2017

Alkohol

Å debutere med alkohol i løpet av ungdomstiden er del av en normal ungdomstid, men det å drikke alkohol er også knyttet til ulike typer skader og risiko. Ungdom som begynner å drikke tidlig, har i mange tilfeller et atferdsmønster som innebærer andre typer antisosial atferd (NOVA, kommunale nøkkeltallsrapporter, 2017). I likhet med tallene for snus- og tobakkbruk, har de nasjonale Ungdata-tallene de siste årene vist en utvikling der stadig færre ungdom drikker alkohol jevnlig. Endringene over tid er ikke veldig stor, men trenden er likevel tydelig både når det gjelder gutter og jenter, og dette fortsetter i 2017 (Bakken 2017).

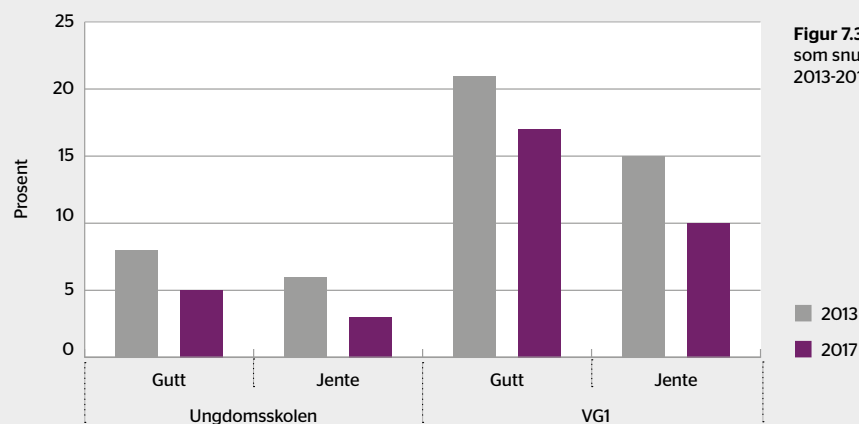
I Ungdata får ungdommene en rekke spørsmål om bruk av alkohol, holdninger til alkohol og bruk av alkohol i nære omgivelser. Figur 7.4 viser hvordan ungdommene i Vestfold svarer på spørsmålet «Hender det at du drikker noen former for alkohol?». Vi ser at mens 75 % av elevene på 8. trinn aldri har smakt alkohol, gjelder det samme 24 % av elevene i VG1. Vi ser også at antallet som oppgir at de drikker jevnlig, øker med alderen. Vi finner nærmest ingen kjønnsforskjeller i ungdommenes drikkemønster.

Figur 7.5 viser utviklingen i Vestfold-ungdommenes drikkemønster fra 2013 til 2017. Generelt finner vi at det har vært en liten nedgang i andel ungdommer som drikker 1-3 ganger i måneden eller oftere, fra 14 % til 12 %. Andelen ungdommer som sier at de aldri drikker, er også høyere i 2017 enn i 2013, fra 41 % til 49 %. Det ser det imidlertid ut til at guttene i VG1 drikker noe oftere i 2017 enn i 2013.

I figur 7.6 og 7.7 ser vi andelen ungdomsskole- og videregåendelever i de ulike kommunene i Vestfold som i 2013 og 2017 drikker alkohol månedlig eller oftere. Her ser vi at

Figur 7.3

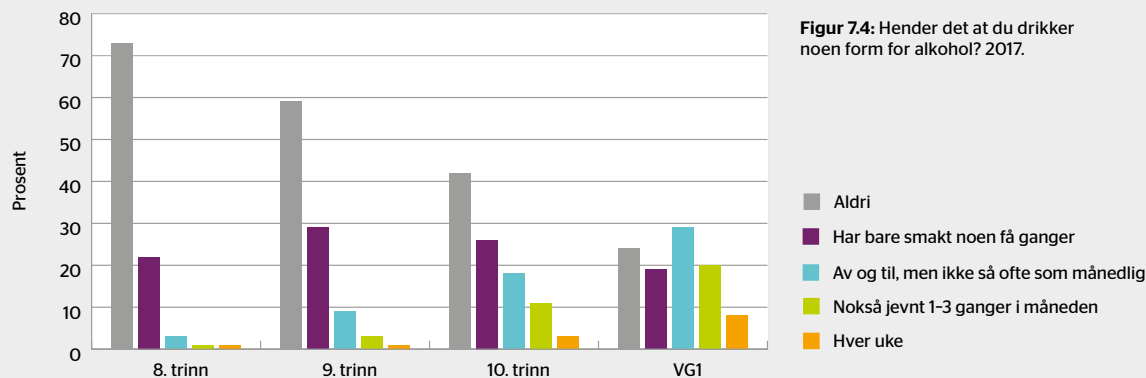
Snusing 2013-2017

Figur 7.3: Andelen ungdommer som snuser ukentlig eller oftere. 2013-2017.

Figur 7.4

Alkohol

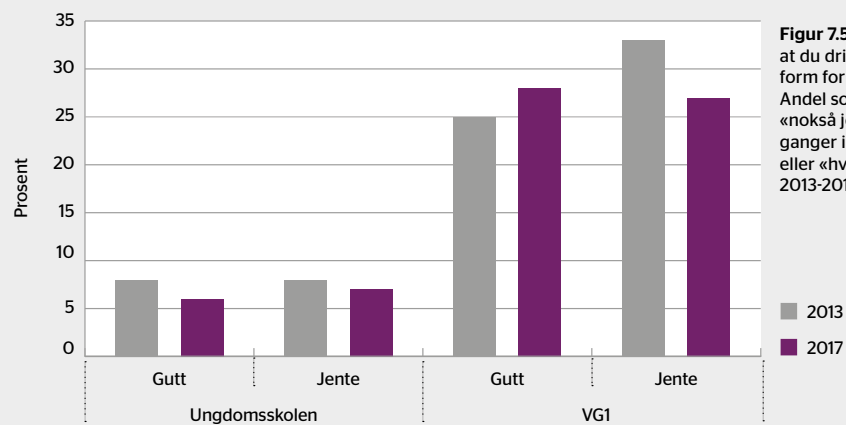

Figur 7.4: Hender det at du drikker noen former for alkohol? 2017.

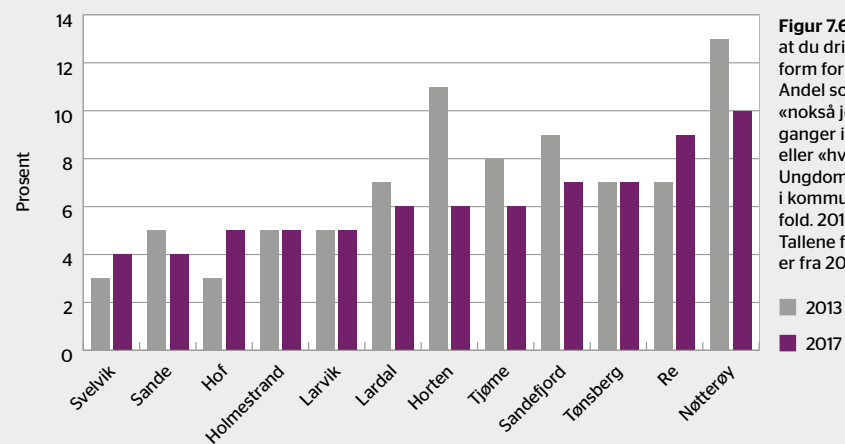
Figur 7.5

Alkoholbruk 2013-2017

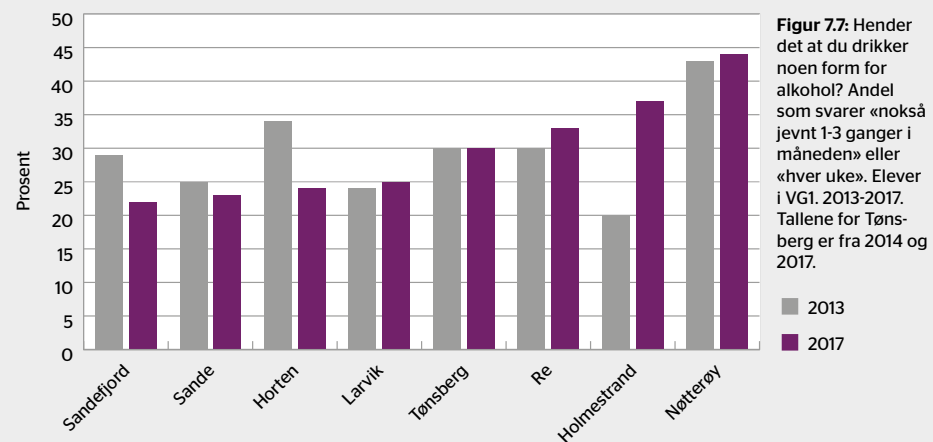
Figur 7.6

Alkoholbruk - ungdomsskolenivå

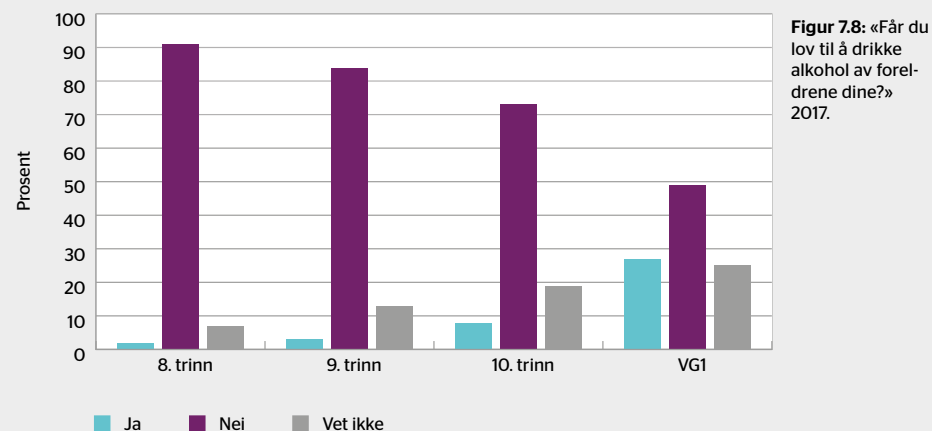
Figur 7.7

Alkoholbruk - videregående nivå

Figur 7.8

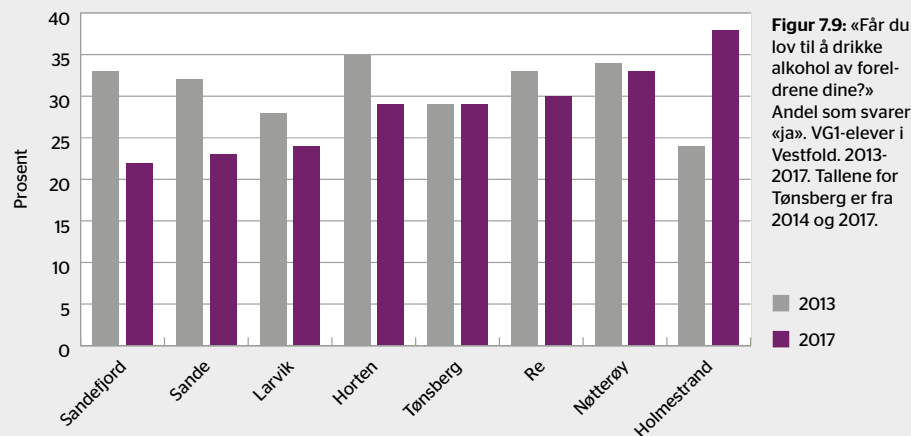
"Får du lov til å drikke alkohol av foreldrene dine?"

Figur 7.9

Får drikke alkohol av foreldrene - videregående nivå

særlig Horten kommune har hatt en markant nedgang i andelen ungdom som drikker alkohol regelmessig, både på ungdomsskole- og videregående nivå.

Hvorvidt ungdom får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine, kan ha stor betydning for alkoholforbruket. Figur 7.8 og 7.9 viser andelen ungdommer på de ulike klassetrinnene som svarer «ja», «nei» eller «vet ikke» på spørsmålet «får du lov til å drikke alkohol av foreldrene dine»? Vi ser at andelen ungdommer som oppgir at de får lov til å drikke av foreldrene, gjør et stort hopp fra 10. trinn til VG1. Samtidig er såpass mange som 19 % av 10. klassingene usikre på om de får lov til å drikke alkohol.

Figur 7.9 viser andelen VG1-elever som i 2013 og 2017 svarer at de får lov til å drikke alkohol av foreldrene sine. Her ser vi

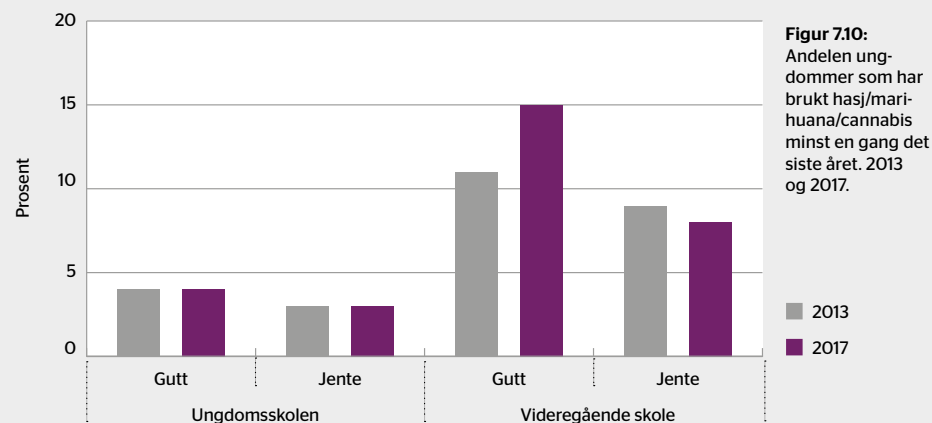
at de kommunene der endringene i ungdommenes drikke-mønster er størst, som Sandefjord, Holmestrand og Horten, også er de kommunene der vi ser tydelige endringer når det gjelder hvorvidt ungdommene får lov til å drikke av foreldrene sine.

Cannabis og andre narkotiske stoffer

Bruk av cannabis og andre narkotiske stoffer er ulovlig i Norge. Bruk av cannabis skiller seg derfor fra bruk av alkohol, som er lovlig å selge til alle som er fylt 18 år, og som dessuten er mer sosialt akseptert. Etter en økning i bruk fram mot årtusenskiftet, har det i løpet av det siste tiåret vært en markant nedgang i bruk av hasj og marihuana i aldersgruppen rundt 15 år (Prop. 15 S (2016-2020): s. 17).

Figur 7.10

Bruk av hasj

I Ungdata har omfanget av hasjrøyking på ungdomstrinnet holdt seg relativt stabilt siden målingene startet i 2010 (Bakken 2017).

I Vestfold oppgir 4 % av elevene på ungdomsskolen og 11 % av elevene i VG1 at de har brukt hasj/marihuana/cannabis minst én gang det siste året. De tilsvarende Ungdata-tallene på nasjonalt nivå er 3 % på ungdomsskolen og 11 % på videregående skole. Hvis vi ser nærmere på mer hyppig cannabis-bruk, så finner vi at 1 % på ungdomsskolen og 3 % på VG1 sier de har brukt cannabis 6 ganger eller mer de siste 12 månedene.

Figur 7.10 viser andelen jenter og gutter som i 2013 og 2017 har brukt hasj minst én gang i løpet av det siste året. Vi ser at det er flere gutter enn jenter som har røyket hasj, og at

bruken blant gutter på VG1 har økt noe siden 2013. Generelt har ungdommenes hasjbruk holdt seg stabil fra 2013 til 2017.

Når det gjelder cannabisbruk blant elevene i VG1 finner vi en del variasjon mellom kommunene, fra 17 % i Nøtterøy til 9 % i Sandefjord og Sande. I figur 7.11 sammenlignes resultatene med tallene fra 2013.

Stoffer som kokain, ecstasy og heroin har bare marginal utbredelse blant ungdom i Norge i dag (Prop. 15 S (2016-2020): s. 17). 4 % av ungdommene på videregående skole i Vestfold svarer at de i løpet av de siste 12 månedene har prøvd andre narkotiske stoffer, og halvparten av disse har kun prøvd dette én gang. I 2013 var det tilsvarende tallet 3 %.

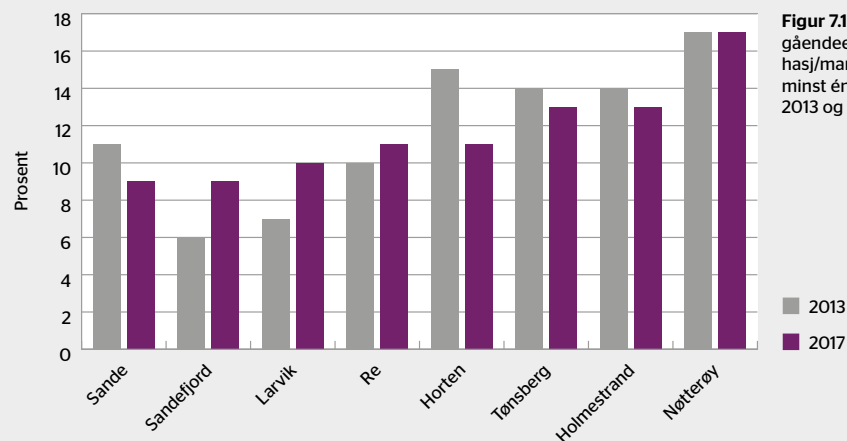
Ungdommene får også spørsmål om de noen gang har brukt dopingmidler (f.eks. anabole steroider, veksthormoner, insulin og testosteron). 98 % av ungdommene svarer at de aldri har brukt slike dopingmidler. Under 1 % svarer at de bruker doping nå. Samtidig oppgir imidlertid 22 % av ungdomsskoleelevene og 34 % av videregående-elevene at de «ganske lett» eller «veldig lett» kunne skaffet seg dopingmidler dersom de ønsket det.

Regelbrudd

Ungdomstiden kan være en periode der mange tester ut grensene. Lovbrudd eller atferd som er på kant med loven er mest utbredt blant ungdom og unge voksne, men ungdomskriminaliteten i dag er historisk lav (Lid 2015). I den nasjonale Ungdata-rapporten for 2017 skriver NOVA at det på enkelte områder har vært en nedadgående trend

Figur 7.11

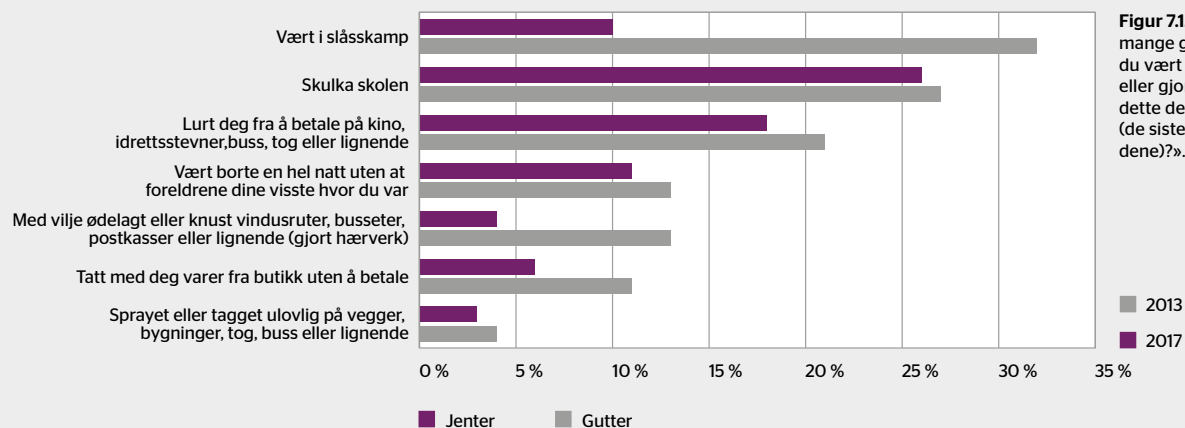
Hasjbruk - videregående nivå

Figur 7.11: Andelen videregående-elever som har brukt hasj/marihuana/cannabis minst én gang det siste året. 2013 og 2017.

Figur 7.12

Regelbrudd

Figur 7.12: «Hvor mange ganger har du vært med på eller gjort noe av dette det siste året (de siste 12 månedene)?». 2017

i omfanget av rapporterte lovbrudd siden målingene startet i 2010. Tallene i årets undersøkelse er derimot noe høyere blant gutter enn i de foregående årene, mens det blant jenter er små endringer (Bakken 2017).

Ungdommene i Vestfold har blitt spurt om hvor mange ganger de har vært med på eller gjort forskjellige regelbrudd av ulik alvorlighetsgrad det siste året. Resultatene viser at de fleste ungdommene i Vestfold utøver lite regelbrudd. Det vanligste regelbruddet er å skulke, å lure seg fra å betale på kino, idrettsstevner, buss, tog eller lignende.

Det er en stor økning i andel gutter som har vært i slåsskamp minst én gang i løpet av det siste året, fra 10 % til 32 %. Andelen som bedriver regelbrudd øker noe fra ungdomsskolen til videregående skole. Dette gjelder særlig «vært borte en hel natt uten at foreldrene dine visste hvor du var», som øker fra 14 % i 10. klasse til 21 % i VG1. Som figur 7.12 viser skjer alle regelbruddene hyppigere blant gutter enn blant jenter.

Siden 2013 har andelen ungdom som har begått ulike regelbrudd holdt seg relativt stabilt. Ser vi nærmere på tallene,

finner vi imidlertid en økning i flere av regelbruddene blant guttene på videregående skole. For eksempel har andelen som har tatt varer fra en butikk uten å betale, økt fra 7 % til 15 %, og andelen som har lurt seg fra å betale på kino, idrettsstevner eller lignende har økt fra 22 % til 29 %. Ikke uventet har også andel videregående elever som har skulket minst én gang sunket siden 2013, fra 47 % til 35 %. Andelen gutter som har vært i slåsskamp har økt fra 10 til 32 % fra 2013 til 2017.

08

Tjeneste-
tilbudet

Skolehelsetjenesten

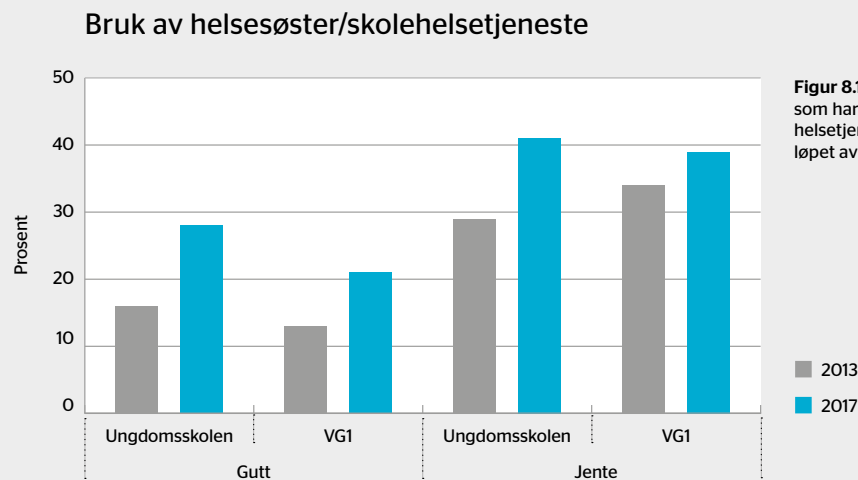
Skolehelsetjenesten er en helsefremmende og forebyggende tjeneste, som skal være lett tilgjengelig for alle. I Ungdata-undersøkelsen har ungdommene i Vestfold blitt spurt om de har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten i løpet av det siste året. Generelt viser resultatene at det er langt flere ungdommer som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten i 2017 (33 %) enn det var i 2013 (23 %). Av disse har de aller fleste brukt tjenesten kun 1-2 ganger. Kun 9 % av ungdommene har brukt helsesøster/skolehelsetjeneste mer enn 3 ganger.

Figur 8.1 viser andelen jenter og gutter på ungdomsskole og VG1 som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten i 2013 og 2017. Her ser vi det er langt flere jenter enn gutter som bruker helsesøster/skolehelsetjenesten, og at kjønnsforskjellene er størst blant elevene på VG1. Siden 2013 har det imidlertid vært en økning i bruk blant både gutter og jenter, og på videregående er denne økningen større blant guttene enn blant jentene.

Figur 8.2 viser hvordan andelen ungdomsskoleelever i Vestfold-kommunene som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten minst én gang, har utviklet seg fra 2013 til 2017. Vi ser at det er relativt store variasjoner mellom kommunene, men at samtlige har opplevd en økning i bruken av tjenesten siden 2013.

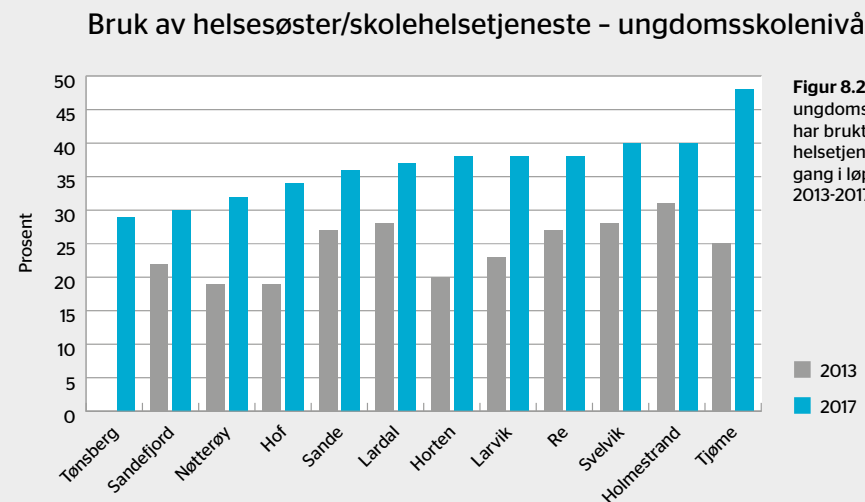
Vi har også spurt om grunnen til at ungdommene har oppsøkt skolehelsetjenesten. Som figur 8.3 viser, er det litt flere gutter enn jenter på ungdomsskolen som har oppsøkt tjenesten på grunn av rus. Like mange jenter som gutter som har vært på rutinebesøk, og på grunn av seksuell helse. Ellers er jentene i stort flertall i de andre kategoriene. Hvis

Figur 8.1

Figur 8.1: Andelen ungdommer som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten minst én gang i løpet av det siste året. 2013-2017.

Figur 8.2

Figur 8.2: Andelen ungdomsskoleelever som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten minst én gang i løpet av det siste året. 2013-2017.

vi ser nærmere hvordan ungdommene svarer etter alder, finner vi at den største forskjellen mellom skolenivåene gjelder seksuell helse. 40 % av elevene på VG1 (51 % av jentene og 22 % av guttene) oppgir at de har besøkt skolehelsetjenesten på grunn av seksuell helse, mens 16 % av ungdomsskoleelevene svarer det samme. I 10. klasse gjelder dette 22 %.

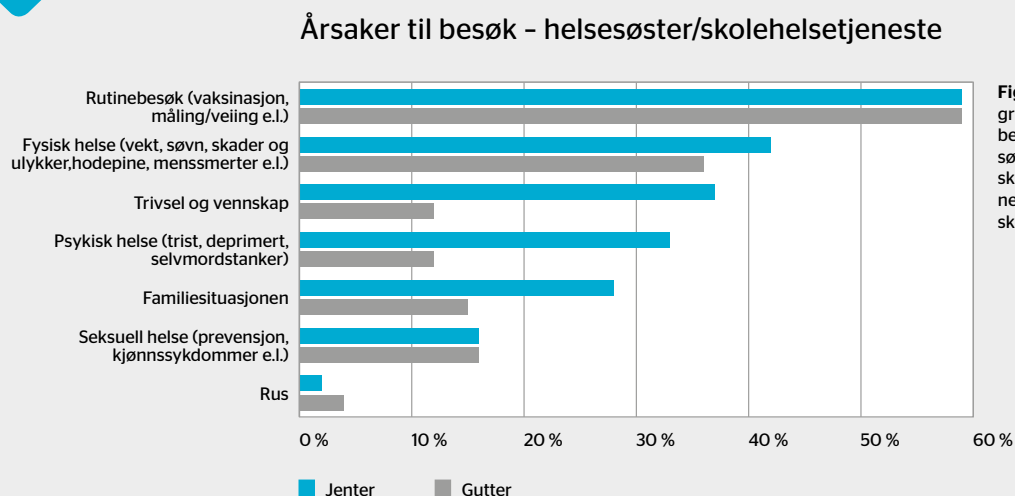
Helsestasjon for ungdom

Helsestasjon for ungdom er et gratis tilbud for ungdom mellom 13 og 20 år som finnes i de fleste kommuner. Hvor ofte og hvor lenge helsestasjonen er åpen, varierer mye mellom kommunene. Noen kommuner samarbeider med andre kommuner om tjenesten. I Ungdata-undersøkelsen har ungdom i Vestfold blitt spurt om det er helsestasjon for ungdom i kommunen deres, og om de har brukt denne.

Flertallet av ungdommene, 60 % på ungdomsskolen og 73 % på videregående skole, svarer at det er helsestasjon for ungdom i deres kommune. 37 % av ungdomsskoleelevene og 25 % av videregåendelevne er imidlertid usikre på om tilbudet finnes i kommunen. Figur 8.4 viser andelen ungdomsskoleelever som i 2013 og 2017 er usikre på om det finnes helsestasjon for ungdom i deres kommune. Vi ser at det i flere kommuner er betydelig flere ungdommer som er usikre på dette i 2017 enn det var i 2013.

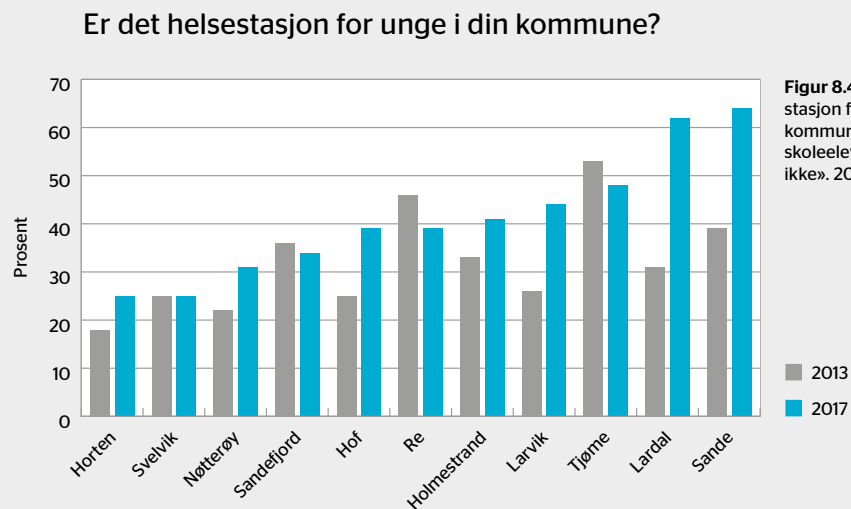
Som for skolehelsetjenesten, finner vi at det er langt flere jenter enn gutter som bruker helsestasjon for ungdom. 16 % av jentene og 9 % av guttene har besøkt helsestasjon for ungdom i løpet av det siste året. Bruken øker også jo eldre ungdommene blir, særlig når det gjelder jentene.

Figur 8.3

Figur 8.3: Hva var grunnen til at du besøkte helsesøstertjenesten/skolehelsetjenesten? Ungdomsskoleelever, 2017.

Figur 8.4

Figur 8.4: Er det helsestasjon for unge i din kommune? Andel ungdomsskoleelever som svarer «vet ikke». 2013. og 2017.

Mens 9 % av jentene på 8. trinn og 9. trinn har vært på helsestasjon for ungdom minst én gang det siste året, gjelder det samme for 25 % av jentene i VG1.

Generelt finner vi at det er noe færre ungdom som har besøkt helsestasjon for ungdom i 2017 (16 %) enn det var i 2013 (12 %). Figur 8.5 viser andelen ungdomsskoleelever som har brukt helsestasjon for ungdom minst én gang i løpet av det siste året, fordelt på kommune og årene 2013 og 2017.

Årsaker til at ungdommene oppsøker helsestasjon for unge, er i stor grad de samme som for helsesøster/skolehelse-tjenesten. Blant ungdomsskoleelevene er fysisk helse den vanligste grunnen, mens seksuell helse er den vanligste grunnen til besøk blant elevene i VG1. Blant jentene i VG1 oppgir hele 76 % av de som har besøkt helsestasjon for ungdom, at seksuell helse var årsaken til besøket. 51 % av guttene svarer det samme.

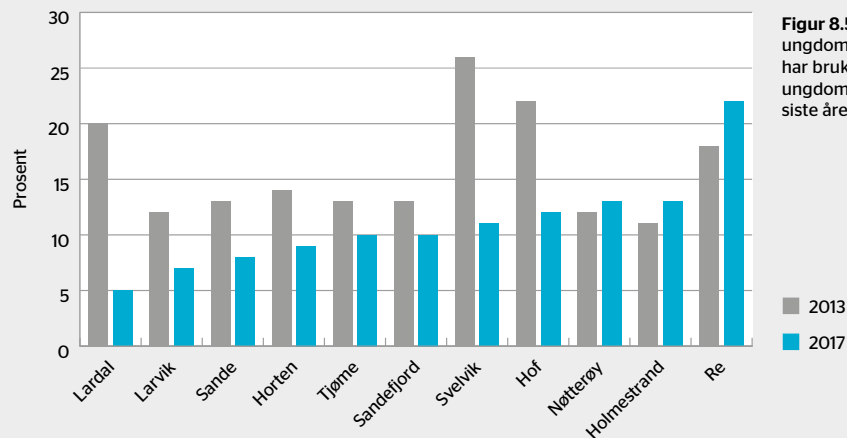
Skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider

Ungdata-undersøkelsen i Vestfold i 2017 inkluderte også et spørsmål om bruk av skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider. Dette er fagfolk som kan fange opp mange av de problemene vi tradisjonelt tenker at en helsesøster skal fange opp.

Resultatene viser at fra 10. trinn og oppover er det langt flere elever som har brukt disse fagfolkene enn de som har brukt helsesøster/skolehelsetjenesten. Som figur 8.6 viser, finner vi også mindre kjønnsforskjeller i bruk av skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider enn i bruk av helsesøster/skolehelsetjenesten.

Figur 8.5

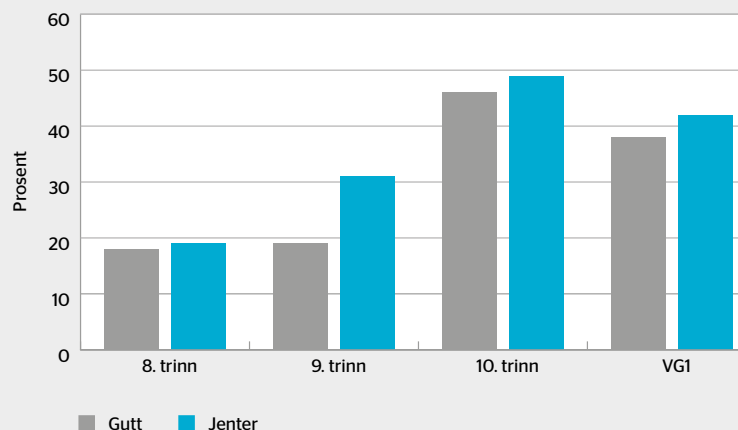
Bruk av helsestasjon for unge - ungdomsskolenivå

Figur 8.5: Andelen ungdomsskoleelever som har brukt helsestasjon for ungdom minst én gang det siste året. 2013-2017.

Figur 8.6

Bruk av skolerådgiver, sosiallærer eller miljøarbeider på skolen

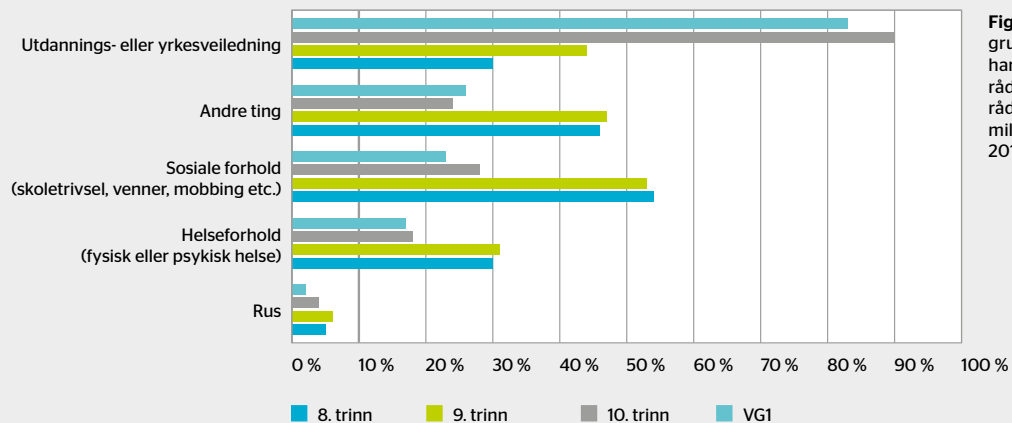
Figur 8.6: «Har du brukt skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider det siste året (voksenpersoner som har til oppgave å veilede elever eller bidra til å bedre miljøet på skolen)?» 2017.

I figur 8.7 ser vi at mange, særlig de eldste elevene, tar kontakt med skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider på grunn av utdannings- eller yrkesveiledning. Men det er også relativt mange, og i størst grad de yngste elevene, som tar kontakt på grunn av sosiale forhold (skoletrivsel, venner, mobbing, etc.) og ulike helseforhold (fysisk eller psykisk helse). Det er flest gutter som tar kontakt på grunn av utdannings- eller yrkesveiledning, mens det er et flertall av jenter som tar kontakt på grunn av sosiale forhold eller helseforhold.

Figur 8.7

Årsaker til besøk - skolerådgiver, sosiallærer eller miljøarbeider på skolen

Figur 8.7: Hva er grunnen til at du har brukt skolerådgiver, sosialrådgiver eller miljøarbeider? 2017.

DEL 3

09 DYPDYKK I UTVALGTE RESULTATER

- > Bakgrunn: Skole som den nye «helserisikoen»?
- > Skolestress blant ungdom i Vestfold
- > Hva kjennetegner ungdommene som er plaget av skolestress?
- > Hvordan er sammenhengen mellom skolestress og psykisk helse?

A photograph of three young women laughing and talking outdoors in winter jackets. The image has a blue-green tint. A large white number '09' is overlaid on the left side. The text 'Skolestress og psykisk helse' is overlaid on the right side. In the bottom right corner, there is a decorative pattern of white-outlined squares and lines.

09

Skolestress og
psykisk helse

I dette kapitlet vil vi gjøre et dypdykk i et tema som ble inkludert i Ungdata for første gang i 2017, skolerelatert stress. Vi ser nærmere på hvordan skolestress varierer mellom kjønn, klassetrinn og kommuner i Vestfold, og hva som kjennetegner de ungdommene som opplever skolearbeidet som stressende. Til slutt undersøker vi sammenhengen mellom opplevd skolestress og psykiske helseplager blant ungdommene i Vestfold.

Skole som den nye «helsersisiko»?

De siste tiårene har det vært en økning i selvrapporterte psykiske helseplager, særlig blant unge jenter. Som vist i kapittel 6 ser vi den samme utviklingen også blant ungdom i Vestfold i perioden 2013 til 2017. Det store spørsmålet er naturligvis hvordan vi skal forstå denne utviklingen - ikke minst i lys av at flere av de «tradisjonelle» risikofaktorene for psykisk uhelse, som rusmiddelbruk, mobbing og foreldrevold, har hatt en positiv utvikling siden årtusenskiftet. Ungdommene rapporterer også om stadig tettere bånd til foreldre, gode vennerelasjoner og høy skoletrivsel (Sletten og Bakken 2016).

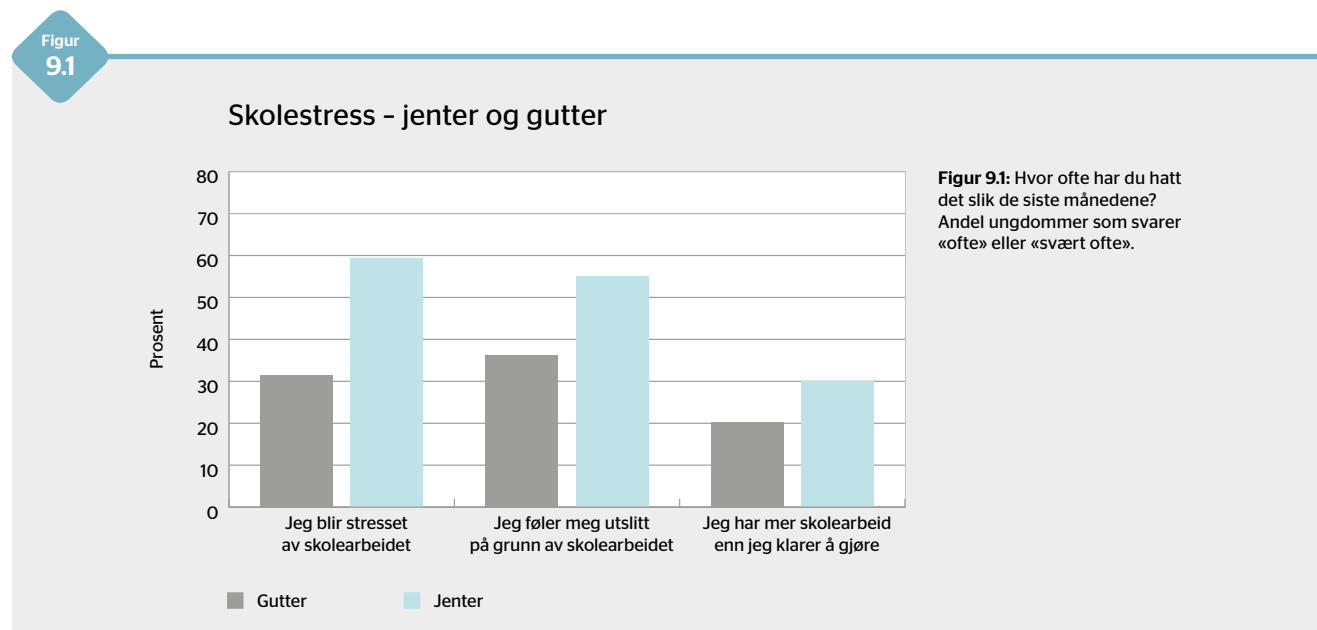
I en nylig publisert kunnskapsoppsummering foreslår NOVA at framtidig forskning på ungdom og psykisk helse bør se nærmere på spesielt to områder: Krav og press knyttet til kropp og utseende og skolerelatert stress. Flere nyere studier konkluderer med at prestasjonsrelatert stress i skolen har blitt en viktigere risikofaktor for psykiske helseplager enn tidligere¹². Som også NOVA skriver i sin oppsummering, spiller skole og utdanning en større rolle i ungdoms liv i dag enn tidligere. Mange yrker som tidligere var åpne

for unge med lite utdanning og lav formell kompetanse, har forsvunnet de senere årene. Høyere utdanning fungerer dermed som inngangsbillett for stadig flere yrker, samtidig som måling av prestasjoner har fått økt oppmerksomhet i skolesystemet. Flere har også argumentert for at særlig jenter er utsatt for skolestress som «en ny type helsersisiko», og at jenter opplever mer prestasjonsrelatert stress enn gutter: «Det argumenteres for at jentene opplever et særlig dobbeltpress. De skal både være skoleflinke, og de skal leve opp til en tradisjonell kvinneverole - være feminine og attraktive» (Sletten og Bakken 2016, s. 9).

I litteraturen skilles det gjerne mellom positivt stress og negativt stress. Et visst nivå av stress og utfordring er bra for å stimulere yteevnen til elevene, og det er derfor vanskelig å se for seg en helt stressfri skole. Det er

imidlertid godt dokumentert at et konstant opplevd høyt press kan bidra til å øke subjektive helseplager: «En viktig profesjonskompetanse i skolen er derfor å tolke når det positive stresset elevene opplever ved at skolen stiller krav til dem omdannes til negativt stress» (Lillejord, Børte, Ruud og Morgan 2017, s. 16).

I rapporten «Stress og press blant ungdom», ser NOVA nærmere på sammenhengen mellom skolepress og psykisk helse blant ungdom i Oslo. Rapportens hovedfunn er at i både kvalitative og kvantitative undersøkelser framstår skolesituasjonen til de unge som noe av det som er tettest knyttet til ungdommers stressrelaterte psykiske helseplager. Andelen ungdom som rapporterer at de er mye plaget av depressive symptomer, stiger klart med økende nivå av skolestress. Sammenhengene er nokså like for

gutter og jenter, men noe sterkere for jentene. I avslutningen av rapporten presiseres det at analysen baserer seg på data fra Oslo, og at det er nødvendig å vite mer om hvordan situasjonen er for ungdom utenfor Oslo (Eriksen, Sletten, Bakken og Von Soest 2017).

Skolestress blant ungdom i Vestfold

I Ungdata måles skolestress ved hjelp av tre ulike påstander ungdommene må ta stilling til: «Jeg blir stresset av skolearbeidet», «jeg føler meg utslitt på grunn av skolearbeidet» og «jeg har mer skolearbeid enn jeg klarer å gjøre». Svaralternativene er «aldri», «sjelden», «av og til», «ofte» og «svært ofte». Disse påstandene ble først testet ut i «Ung i Oslo» i 2015, og er inspirert av et spørsmål som har vært med i den

internasjonale undersøkelsen til Verdens Helseorganisasjon, Health Behaviour in School-Aged Children (Samdal, Mathisen, Torsheim et al. 2016), der det blant annet ble spurt om hvor stresset barn og unge blir av skolearbeidet.

Figur 9.1 viser andelen jenter og gutter i Vestfold som svarer «ofte» eller «svært ofte» på hver av de tre påstandene. Vi ser at det er mange flere jenter enn gutter som sier seg enige i påstandene, og at kjønnsforskjellene er størst for påstanden «Jeg blir stresset av skolearbeidet».

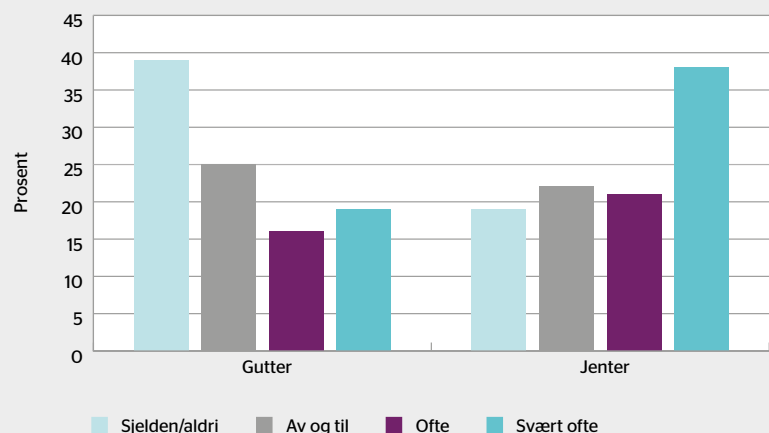
Som NOVA påpeker i sin rapport er det sterke statistiske sammenhenger mellom de tre påstandene om skolestress, noe som betyr at det metodisk sett er et godt grunnlag for å behandle disse som uttrykk for et og samme underliggende fenomen. For å få et uttrykk for det samlede omfanget av

skolestress har vi regnet ut et gjennomsnitt av de tre påstandene, og sortert alle ungdommene i en av fire grupper: «Sjelden eller aldri» (1,0-2,4), «Av og til» (2,5-3,0), «Ofte» (3,1-3,9) og «Svært ofte» (4,0-5,0)¹³. Figur 9.2 viser hvordan jenter og gutter i Vestfold fordeler seg på disse fire kategoriene. Igjen er hovedbildet at det er langt flere jenter enn gutter som opplever stress i forbindelse med skolearbeidet: Mens 39 % av guttene sier at de aldri eller sjelden opplever skolestress, gjelder dette 19 % av jentene. Tilsvarende oppgir 38 % av jentene at de svært ofte opplever skolestress, mens kun 19 % av guttene svarer det samme.

Figur 9.3 gir oversikt over andel gutter og jenter på de fire klassetrinnene som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress. Andelen øker for hvert klassetrinn på ungdomsskolen, men synker noe fra 10. trinn til VG1. Det er jentene

Figur 9.2

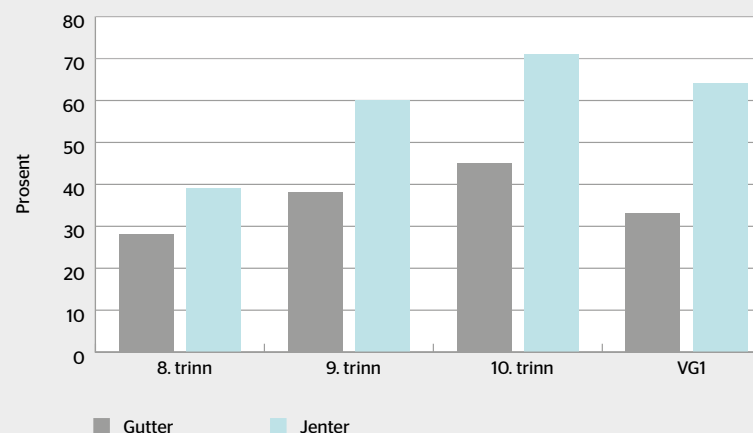
Svarfordeling samlemål for skolestress

Figur 9.2: Svarfordeling samlemål for skolestress. 8. klasse til VG1.

Figur 9.3

Høyt nivå av skolestress - klassetrinn og kjønn

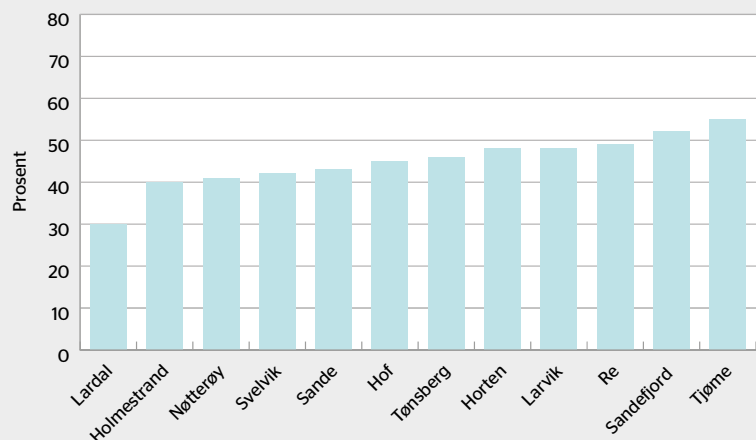

Figur 9.3: Andel ungdommer som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress.

Figur 9.4

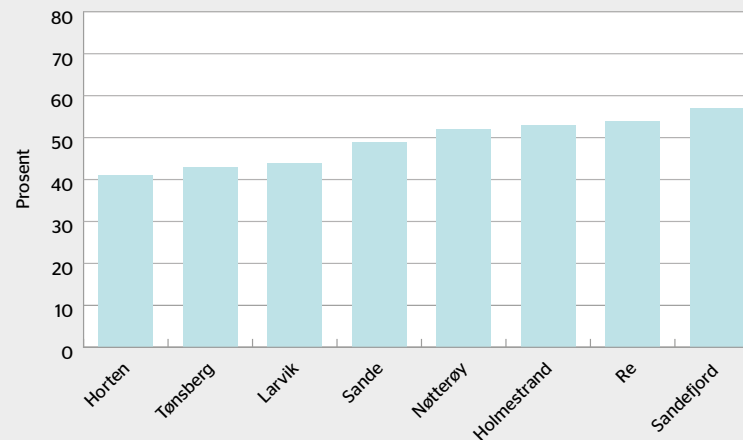
Høyt nivå av skolestress - ungdomsskolenivå

Figur 9.4: Andel ungdomsskoleelever som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress.

Figur 9.5

Høyt nivå av skolestress - videregåendenivå

Figur 9.5: Andel videregående elever i Vestfold som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress.

på 10. trinn som er mest stresset, her svarer 49 % at de svært ofte er stresset på grunn av skolen. Kjønnsforskjellene er imidlertid større i første klasse på videregående skole enn i 10. trinn. Resultatene fra Vestfold samsvarer med funnene fra Ung i Oslo 2015, som viste at det skole-relaterte stresset er størst mot slutten av ungdomstrinnet og mot slutten av videregående. Her rapporterte 70 % av jentene og 46 % av guttene i 10. klasse om høyt nivå av skolestress (Eriksen, Sletten, Bakken og Von Soest 2017, s. 84).

Figur 9.4 viser hvordan omfanget av skolestress varierer blant ungdomsskoleelevene i Vestfold-kommunene. Andelen varierer fra 30 % i Lardal til 55 % i Tjøme. Lardal har en lik fordeling av jenter og gutter på skolen, mens det

i Tjøme er en overvekt av gutter (54 %) som har svart på undersøkelsen.

Figur 9.5 viser hvordan andelen elever som opplever skolestress varierer på videregåendenivå i kommunene som har videregående skole.

Til slutt viser figur 9.6 hvordan andelen elever som opplever skolestress varierer mellom de ulike utdanningsprogrammene på videregående skole. Vi ser at omfanget av skolestress gjennomgående er høyere på de studieforberedende programmene enn på yrkesfag. På «kunst, design og arkitektur» er 86 % av elevene jenter. Forskjellen mellom kjønnene er størst på studiespesialisering, der rapporterer 69 % jentene og 38 % av guttene om skolestress. Også på

helse- og sosialfag er forskjellene store, her er tallene henholdsvis 61 % og 33 %. På idrettsfag oppgir 47 % av guttene og 71 % av jentene at de er stresset.

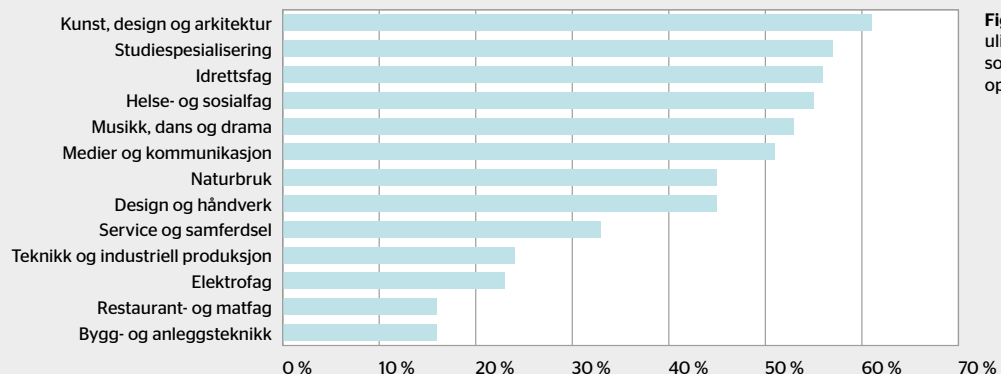
Hva kjennetegner ungdommene som er plaget av skolestress?

Vi har allerede sett at det er flere jenter enn gutter som rapporterer om stress i skolehverdagen, og at omfanget er klart størst i 10. klasse på ungdomsskolen. Men hvordan kan vi ellers beskrive de ungdommene som opplever skolehverdagen som stressende? Ved hjelp av enkle kryss-analyser har vi undersøkt samvariasjoner mellom skolestress og andre temaområder og spørsmål i Ungdata.¹⁴

Figur 9.6

Høyt nivå av skolestress - utdanningsprogram på videregående

Figur 9.6: Andel elever på de ulike utdanningsprogrammene som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress.

Nedenfor gir vi noen eksempler på slike samvariasjoner under temaene foreldre, skole, helse og trivsel og fritid.

Skole

En nylig publisert kunnskapsoversikt om stress i skolen viser til flere studier som har undersøkt sammenhengen mellom stress og elevers engasjement og læring i skolen. Forskerne påpeker at høye krav i skolen kan gjøre elevene engasjerte i skolearbeidet eller føre til utbrenthet og depresjon, og at kvaliteten på undervisningen og læringsmiljø har mye å si for utfallet. Flere studier konkluderer med at opplevelse av selvkontroll og engasjement i skolearbeidet kan virke beskyttende mot stress og utbrenthet (Lillejord, Børte, Ruud og Morgan 2017, s. 2). Også i Ungdata-undersøkelsen finner vi flere sterke interessante sammenhenger mellom skolestress og

hvordan elevene vurderer skolemiljøet og egen skolemotivasjon.

- Vi finner en sterk sammenheng mellom skolestress og i hvor stor grad ungdommene mener at «mye av tiden på skolen er bortkasta». Blant elevene som svært ofte opplever skolestress er hele 70 % enige i denne påstanden, mens kun 35 % av de som aldri opplever skolestress oppgir det samme. Det er også langt flere blant ungdommene som ofte opplever skolestress som er enige i at de ofte kjeder seg på skolen.
- Blant de som sjelden eller aldri er stresset mener hele 70 % at de lærer mye spennende på skolen. Blant de som svært ofte er stresset er dette tallet 32 %.
- Jo oftere elevene opplever skolestress, desto oftere gruer de seg til å gå på skolen. Blant elevene som svært

ofte er stresset svarer 39 % at de ofte gruer seg til å gå på skolen, mens kun 8 % av de som aldri eller sjelden er stresset svarer det samme.

- Flertallet av ungdommene som er stresset på grunn av skolen opplever at læreren bryr seg om dem, men andel er lavere (75 %) enn blant de som sjelden eller aldri er stresset (95 %).
- Jo oftere ungdommene opplever skolestress, desto mer enige er de i påstanden «Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid, selv om jeg tar utdanning». Dette gjelder 37 % av de som er svært ofte stresset, og kun 15 % av de som aldri er stresset.

Vi har også sett nærmere på sammenhengen mellom skolestress og ungdommenes forhold til karakterer og skolearbeid:

- Når det gjelder påstanden «å få gode karakterer er viktige» finner vi ingen store forskjeller mellom gruppene. De aller fleste ungdommene mener at det å få gode karakterer er viktig, uavhengig av hvor mye skolestress de opplever. Det finnes heller ingen sterk sammenheng mellom skolestress og hvorvidt ungdommene mener at det å være god på skolen gir økt status i vennegjengen.
- Vi finner ingen sterke sammenhenger mellom skolestress og ungdommenes faktiske karakternivå i norsk og engelsk. Når det gjelder karakternivå i matematikk finner vi imidlertid at de som rapporterer om gode karakterer (5 eller 6) i mindre grad opplever skolestress enn elevene med dårligere karakterer.
- Forskjellene er større når det gjelder hvor fornøyde ungdommene er med karakterene sine. Blant de som svært ofte er stresset oppgir 17 % at de er svært

fornøyde med karakterene sine, mens 43 % av de som sjelden eller aldri er stresset sier det samme. Dette gjelder både for jenter og gutter.

- Hele 65 % av ungdommene som svært ofte opplever skolestress bruker ofte helgene på skolearbeid. Dette gjelder kun 29 % av de som aldri eller sjelden er stresset.

Foreldre

Tilgangen til sterke sosiale bånd kan være nyttig for å takle sosiale og emosjonelle utfordringer som mange unge står ovenfor, og for de aller fleste unge er foreldrene deres viktigste støttespillere (NOVA 2014). Samtidig kan vi tenke oss at eventuelle forventninger fra foreldre kan utgjøre en viss risiko for ungdom opplevelse av stress. Flere forskningsstudier viser at sosial klasse har en betydning for foreldre-

rollen, og at krav i større grad blir implisitt kommunisert i øvre samfunnslag (Stefansen og Aarseth 2011, Skelton og Francis 2012 i Eriksen et al 2017).

- Vi finner at ungdommer som vurderer familieøkonomien som dårlig gjennomgående opplever noe oftere skolestress enn de som vurderer familieøkonomien som god.
- Blant elevene på videregående finner vi ingen samvariasjon mellom foreldrenes landbakgrunn, altså hvorvidt foreldrene er født i Norge eller ikke, og hvor ofte ungdommene opplever skolearbeidet som stressende.
- Ungdommene som er enige i påstanden «foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar høyere utdanning» opplever verken mer eller mindre skolestress enn ungdommene som er uenige i denne påstanden. Vi finner heller ingen store variasjoner mellom gruppene

på påstanden «foreldrene aksepterer meg som jeg er».

- Vi finner derimot at ungdommene som ofte er stresset over skolearbeidet, krangler oftere med foreldrene sine (34 %) enn de som sjelden opplever skolestress (14 %).
- Det ser også ut til å være en tydelig sammenheng mellom skolestress og i hvilken grad ungdommene opplever at de kan snakke med foreldrene sine om vanskelige ting. Figur 9.7 viser andelen jenter og gutter som oppgir at de «helt sikkert» ville snakket med foreldrene sine dersom de hadde hatt et personlig problem. Vi ser at jo oftere ungdommene opplever skolestress, desto færre er sikre på at de ville snakket med foreldrene sine i en vanskelig situasjon.

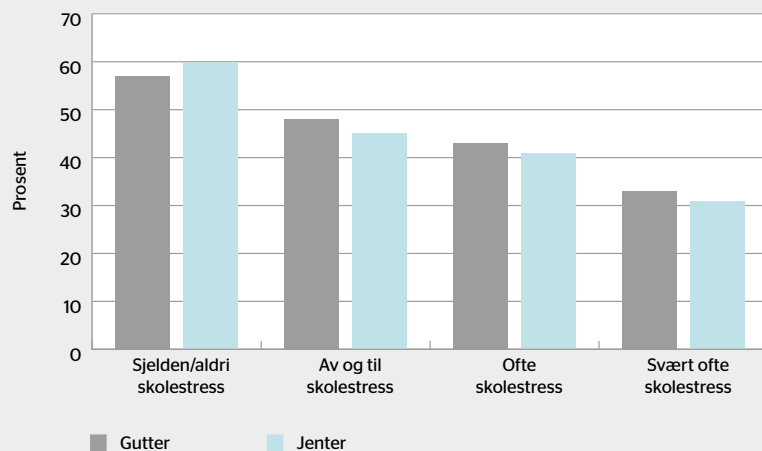
Helse og trivsel

Vi finner tydelige samvariasjoner mellom skolestress og hvordan ungdommene vurderer sin egen psykiske og fysiske helse, selvbilde, kroppsbilde og opplevelse av press i hverdagen.

- Av de ulike fysiske helseplagene som måles i Ungdata, er skolestress sterkest korrelert med hodepine. 60 % av jentene som svært ofte er stresset på grunn av skolearbeidet har hatt hodepine mange ganger eller daglig i løpet av den siste måneden.
- Av de ulike psykiske helseplagene som måles i Ungdata, er skolestress sterkest korrelert med påstandene «følt at alt er et slit», «bekymret meg mye for ting» og «følt håpløshet med tanke på fremtiden». Dette gjelder både for gutter og jenter, men sammenhengene er noe sterkere for jenter enn for gutter.
- Ungdommene som er stresset i skolehverdagen ser også ut å oppleve mer press på andre områder i hverdagen, sammenlignet med de som sjeldnere er stresset. Blant de som ofte er stresset oppgir over halvparten (56 %) at de opplever mye eller svært mye press om å se bra ut

Figur 9.7

Skolestress og foreldrerelasjoner

Figur 9.7: Tenk deg at du har et personlig problem. Du føler deg utafør og trist og trenger noen å snakke med. Hvem ville du snakket med eller søkt hjelp hos? Andel jenter og gutter som krysser av for at de «helt sikkert» ville snakket med foreldrene.

eller ha en fin kropp. Blant de som aldri eller sjelden er stresset er dette tallet 13 %. Det er også langt flere som sier at de opplever press om å gjøre det bra i idrett og å ha mange følgere og likes på sosiale medier.

- Vi finner også at ungdommene som opplever skolestress gjennomgående er mindre fornøyde med utseendet sitt enn ungdommene som sjelden eller aldri er stresset.
- Vi finner sterke sammenhenger mellom skolestress og flere spørsmål som dreier seg om selvbilde og fornøydhets med livet, særlig for jenter. Blant jentene som aldri eller sjelden er stresset kjennetegnes hele 86 % av minst fire tegn på et positivt selvbilde. Blant jentene som svært ofte er stresset er det tilsvarende tallet 46 %.

Figur 9.8 viser sammenhengen mellom omfanget av skolestress og andelen ungdommer som er enige i påstanden «Jeg er ofte skuffet over meg selv». Vi ser at andelen som ofte er skuffet over seg selv er markant høyere blant de som ofte er stresset, og at sammenhengen er sterkere for jenter enn for gutter.

Fritid og venner

Hvordan ungdommene tilbringer fritiden sin og hvor sterke vennerelasjoner de har, ser ut til å ha mindre betydning for hvor ofte de opplever skolerelatert stress:

- Vi finner ingen sammenheng mellom skolestress og hvor ofte ungdommene er fysisk aktive.
- Hvorvidt ungdommene er medlem av en organisasjon eller ikke, har også liten betydning for hvor ofte de er stresset.
- Vi finner ingen tydelige sammenhenger når det gjelder skolestress og vennerelasjoner. Andelen ungdommer som har minst én god venn, er omtrent like stor blant de som opplever skolestress som blant de som ikke gjør

Figur 9.8

Skolestress og andelen gutter og jenter som er skuffet over seg selv

Figur 9.8: Andel gutter og jenter som ofte er skuffet over seg selv.

det. Hvor ofte ungdommene er sammen med venner, enten hjemme hos hverandre eller ute, har også liten betydning for skolestress.

- Vi finner imidlertid visse forskjeller når det gjelder bruk av sosiale medier, både hos jenter og gutter. Blant ungdom som ofte er stresset svarer 58 % at de bruker mer enn 2 timer daglig på sosiale medier, mens 31 % av de som aldri eller sjeldent er stresset svarer det samme.

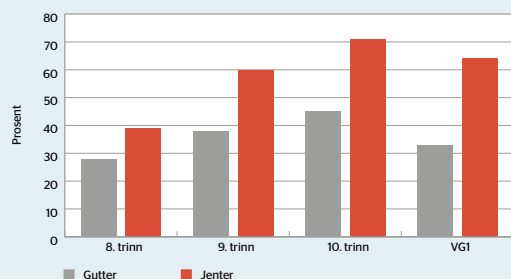
Oppsummert viser disse kryssanalysene at skolestress ser ut til å henge sammen med flere forhold, særlig hvordan ungdommene har det på skolen, hvor fornøyde de er med seg selv og egne prestasjoner, og hvor støttende de opplever foreldrene sine. Siden Ungdata er en tverr-sniittanalyse kan vi kun fastslå statistiske sammenhenger, og ikke årsakssammenhenger. Det er uansett rimelig å tolke

resultatene dithen at et engasjerende og godt læringsmiljø, god selvfølelse samt tette bånd til foreldre, fungerer som «buffer» mot negativt stress. Motsatt kan det tenkes at mye bruk av sosiale medier øker det «vellykkethetspresset» mange ungdom føler på, i tillegg til at mye bruk i seg selv kan innebære mindre søvn og dertil mangel på energi. Stress blir gjerne beskrevet som en ubalanse mellom krav og forventninger på den ene siden, og enkeltpersonens tilgjengelige ressurser på den andre siden (Lillejord, Børte, Ruud og Morgan 2017). Det kan dreie seg om forventninger man har til seg selv eller det kan være forventninger fra andre (for eksempel skolen, lærere eller familien). Resultater antyder at ungdommenes forventninger til seg selv er langt større enn forventninger fra for eksempel foreldre. Resultatene viser også at selvfølelse og fornøydhets med livet er tettere knyttet til skolestress for jenter enn for

HVA KJENNETEGNER UNGDOMMENE SOM ER PLAGET AV SKOLESTRESS?

Andel ungdommer som «ofte» eller «svært ofte» opplever skolestress

«Elever som har et godt selvbilde er mindre plaget av skolestress»

HVA KJENNETEGNER UNGDOMMENE SOM ER PLAGET AV SKOLESTRESS?

«Lærer mye spennende på skolen»

STRESSET	IKKE STRESSET
32%	70%

«Mye av tiden på skolen er bortkastet»

STRESSET	IKKE STRESSET
70%	35%

«Gruer seg til å gå på skolen»

STRESSET	IKKE STRESSET
39%	8%

- STRESSET ELEV
- IKKE STRESSET ELEV

«Skolearbeid i helgene»

STRESSET	IKKE STRESSET
65%	29%

«Hodepine flere ganger i uka»

STRESSET	IKKE STRESSET
51%	14%

«Press om se bra ut, ha fin kropp»

STRESSET	IKKE STRESSET
56%	13%

gutter. Dette samsvarer med flere studier som fremhever at jenter generelt ser ut til å tilskrive skolen større betydning enn det gutter gjør, og ofte opplever et større gap mellom forventninger og egne prestasjoner (Lillejord, Børte, Ruud og Morgan 2017).

Sammenheng mellom psykiske plager og skolestress

Til slutt i dette kapitlet vil vi presentere resultatene fra en samlet analyse der vi undersøker hvilke faktorer som kan være med på å forklare forekomsten av psykiske plager hos ungdom. I analysen har vi særlig fokus på skolestress, men vi måler også effekten av andre spørsmål i Ungdata-undersøkelsen knyttet til temaene foreldre, skole, nærmiljø, atferd og selvbilde.

Data og metode

For å belyse hva som kan ha betydning for hvor ofte ungdom i Vestfold opplever psykiske helseplager, har vi benyttet oss av såkalt lineær regresjonsanalyse. Regresjonsanalyse gir oss mulighet til å analysere effekten av flere variabler samtidig, og man kan få et enda bedre inntrykk av hvordan de enkelte variablene i seg selv har sammenheng med depressive symptomer. Dette er et viktig poeng, siden vi vet at flere av variablene i Ungdata henger tett sammen (Sletten og Bakken 2016). En slik analyse kan også gi oss svar på hvor stor forklaringskraft alle variablene har til sammen.

I analysen har vi undersøkt hvordan flere uavhengige variabler påvirker den avhengige variabelen «grad av

HVA PÅVIRKER UNGDOMMENES PSYKISKE HELSE?

Det er en klar sammenheng mellom selvbilde og psykiske helseplager. Det betyr at ungdom som er fornøyd med seg selv og det livet de lever, i mindre grad opplever psykiske helseplager.

Foreldrenes rolle er viktig for forebygging av skolestress.

Ungdommer som vurderer familieøkonomien som god har bedre psykisk helse enn de som har dårlig familieøkonomi.

Det er sammenheng mellom skolestress og psykiske helseplager; jo oftere ungdommene opplever skolestress, desto oftere er de plaget av ulike psykiske helseplager.

Jo oftere ungdommene blir mobbet, desto mer utsatt er de for psykiske helseplager.

Skolestress har sterkere sammenheng med psykiske plager enn å ikke trives på skolen.

depressive symptomer». Denne variabelen er basert på seks av de ulike psykiske helseplagene som måles i Ungdata, som vist i kapittel 6. Disse plagene er «Bekymret deg mye for ting», «følt at alt er et slit», «hatt søvnproblemer», «følt deg ulykkelig, trist eller deprimert», «følt håpløshet med tanke på fremtiden» og «følt deg stiv eller anspent». For hver ungdom har vi beregnet et gjennomsnitt av de seks spørsmålene, og deretter delt alle ungdommene inn i fire grupper basert på dette gjennomsnittet. Disse gruppene er «ikke plaget», «lite plaget», «ganske mye plaget» og «veldig mye plaget».

Tabell 9.1 gir en oversikt over alle de uavhengige variablene vi har testet opp mot ungdommenes vurdering av egen psykiske helse. Disse er alle basert på tema eller spørsmål vi har kommentert tidligere i rapporten, og som vi antar kan ha en viss betydning for hvor ofte ungdom er plaget av depressive symptomer. I 2013 ble det gjennomført en tilsvarende analyse basert på «Ung i Vestfold 2013» (Vardheim 2013).¹⁵

Resultater

I analysen har vi gått gradvis frem og lagt til variabler i modellen i flere trinn. Figur 9.9 viser resultater fra den endelige analysemodellen der alle variablene er inkludert. I figuren viser den såkalte «beta-verdien» styrken på sammenhengen mellom variablene. Verdiene varierer fra -1 til 1. Figuren skal leses slik at jo lengre strek, desto sterkere betydning har det for hvordan ungdommene vurderer sin psykiske helse. Et negativt fortegn indikerer at variabelen påvirker psykisk helse i negativ retning (dvs. dårligere psykisk helse), mens positive verdier betyr påvirkning i positiv retning (dvs. bedre psykisk helse).

I figuren er sammenhenger som er statistisk signifikante på et 5 % nivå, markert med en stjerne¹⁶.

Figuren viser tydelig at skolestress har stor betydning for hvordan ungdommene vurderer sin psykiske helse. Jo oftere ungdommene opplever stress knyttet til skolearbeidet, desto oftere er de plaget av ulike psykiske helseplager, også når vi tar høyde for betydningen av alle de andre variablene i modellen. Variabelen «selvbilde», som er et uttrykk for hvor fornøyde ungdommene er med seg selv og det livet de lever, er også og ikke overraskende, nært knyttet til omfanget av psykiske helseplager.

Av figuren ser vi at «skoletilknytning», et mål for hvor godt ungdommene trives og føler at de passer inn på skolen, har langt svakere betydning for psykisk helse enn det skolestress har. En av forklaringene på dette er nok at de som opplever mye stress knyttet til skolearbeid, også mer generelt opplever skolemiljøet som dårligere, slik kryssanalysene over viste. Siden disse to variablene på sett og vis måler noe av det samme fenomenet, blir den selvstendige betydningen av skoletilknytning noe svakere når vi inkluderer skolestress i modellen.

Betydningen av «kjønn» blir også kraftig redusert når skolestress tas med i modellen. Dette skyldes, som vi allerede har sett, at skolestress har sterk sammenheng med kjønn. En god del av kjønnsforskjellene i psykiske helseplager lar seg dermed forklare av de andre variablene i analysen, og særlig skolestress. Som figuren viser er det imidlertid fortsatt en signifikant, positiv sammenheng mellom «kjønn (gutt)» og psykisk helse i den endelige modellen. Det betyr at gutter har en sterkere selvrappport psykisk helse enn jenter, selv når vi tar høyde for betydningen av alle variablene i modellen. Sagt med andre ord;

Tabell 9.1: Oversikt over uavhengige variabler i analysen

	Variabelnavn	Spørsmål	Verdier
Familie	Foreldrestøtte	Tenk deg at du har et personlig problem. Du føler deg utafør og trist og trenger noen å snakke med. Hvem ville du snakket med eller søkt hjelp hos? - Foreldre	1= ja 0=nei/vet ikke
	Familieøkonomi	Har familien din hatt god eller dårlig råd/økonomi de siste to årene?	1 - 5 (stort sett god råd hele tiden)
Nærmiljø	Fornøyd med lokalmiljøet	Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider ved livet ditt? - Lokalmiljøet der du bor	1-5 (Svært fornøyd)
Skole	Skoletilknytning	Er du enig eller uenig i følgende utsagn om hvordan du har det på skolen? - Jeg trives på skolen, -lærerne mine bryr seg om meg, - jeg føler at jeg passer inn blant de andre elevene på skolen, - jeg kjeder meg på skolen, - jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	Samlevariabel som måler antall positive svar. Verdier 1 - 4
	Skolestress	Samlemål for skolestress	1-4 (Svært ofte)
	Mobbing	Bli du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysning av andre unge på skolen eller i fritida?	1-6 (flere ganger i uka)
Atferd	Fysisk aktivitet	Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?	1-6 (minst 5 ganger i uka)
	Beruselse	Hvor mange ganger har du gjort noe av dette det siste året (de siste 12 månedene)? - Drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset	1-5 (11 ganger eller mer)
	Bruk av sosiale medier	Tenk på en gjennomsnittsdag. Hvor lang tid bruker du på følgende: - Sosiale medier (Facebook, Instagram eller lignende)	1-6 (mer enn 3 timer)
Selvbilde	Selvbilde	Nedenfor er det noen påstander om hvor fornøyd du er med livet ditt. Kryss av i den ruta som passer best for deg: -jeg er ofte skuffet over meg selv, jeg liker meg selv slik jeg er, jeg opplever det jeg driver med i livet som meningsfullt, jeg synes det er vanskelig å få venner	Samlevariabel som måler antall positive svar. Verdier 1 - 4.
	Fornøydhet med utseende	Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider ved livet ditt? - Utseendet ditt	1-6 (svært fornøyd)
Bakgrunn	Alder		8. kl. til VG1
	Kjønn		1=gutt, 0=jente

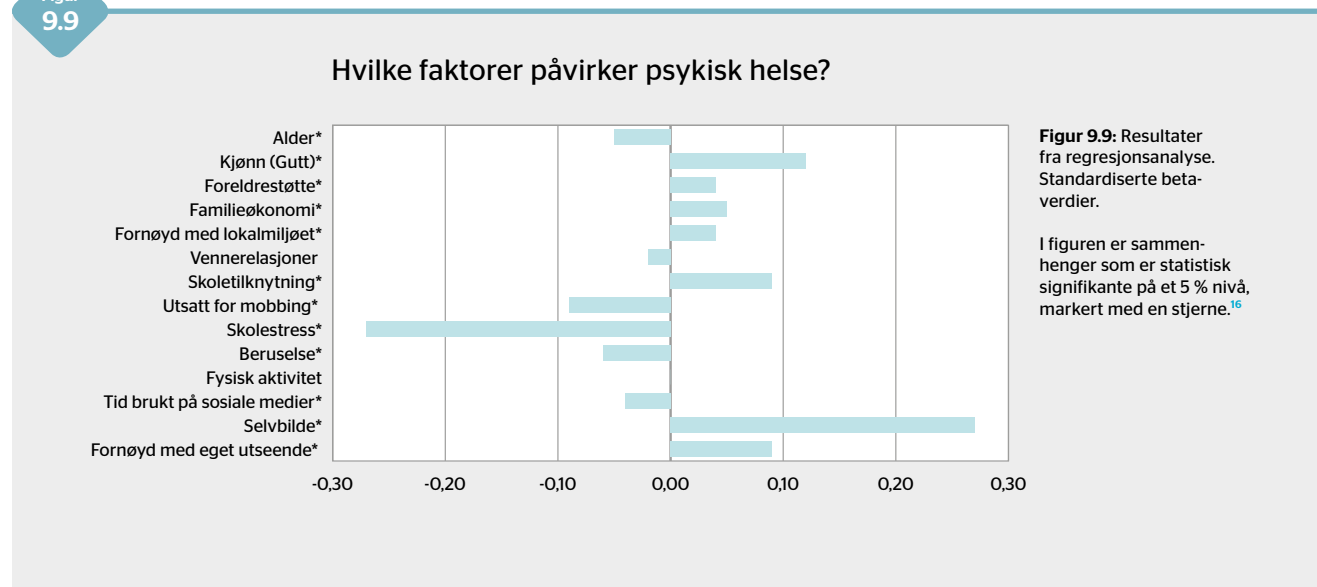

dersom en jente og en gutt scorer likt på alle variablene som er med i modellen, som for eksempel skolestress og selvbilde, vil jenta fortsatt ha signifikant dårligere psykisk helse enn gutten.

Resultatene viser også at «fornøydhets med utseende» har en signifikant positiv sammenheng med psykisk helse: Jo mer fornøyde ungdommene er med utseendet sitt, desto sjeldnere er de plaget av psykiske helseplager. Denne variabelen har imidlertid en sterk sammenheng med hvordan ungdommene vurderer selvbildet sitt, og dersom vi utelater «selvbilde» fra modellen, får «fornøydhets med utseendet» en langt sterkere forklaringskraft. Å være utsatt for mobbing har en tilsvarende negativ effekt. Jo oftere ungdommene blir mobbet, desto mer utsatt er de for psykiske helseplager. Vi ser også at jo mer tid ungdommene bruker på sosiale medier, desto dårligere vurderer de sin egen helse, men denne sammenhengen er ikke spesielt sterk. Resultatene viser også at ungdommer som vurderer familieøkonomien som god, rapporterer om signifikant bedre psykisk helse enn de som har dårlig familieøkonomi. Ungdommene som opplever at de kan snakke med foreldrene om vanskelige ting er mindre utsatt for psykiske helseplager, men heller ikke denne sammenhengen er særlig sterk. Dette kan skyldes at ungdommenes forhold til foreldrene sannsynligvis er nært knyttet til andre forhold vi allerede har analysert, som for eksempel grad av skolestress.

«Forklart varians» (R^2) er et mål for hvor god en modell er, i dette tilfellet hvor mye av variasjonen i ungdommenes psykisk helse som blir forklart ved hjelp av de faktorene vi har analysert. Denne modellen har en forklart varians på 50 %, som er et relativt høyt tall i denne typen analyser. Det kan imidlertid knyttes usikkerhet til dette tallet siden

Figur 9.9

variablene dels måler overlappende fenomener, og at det er lagt mange faktorer inn i modellen. Resultatet viser likevel at skolestress har en sterk sammenheng med psykisk helse, selv når vi kontrollerer for en rekke andre forhold som kjønn, familieøkonomi og mobbing.

Oppsummering

Mange ungdommer i Vestfold gir uttrykk for at de opplever skolehverdagen som stressende. Omfanget av skolestress øker gjennom ungdomsskolen og er størst på 10. trinn, og det er langt flere jenter enn gutter som opplever skolestress. I dette kapitlet har vi sett nærmere på hva som kjennetegner ungdom som opplever skolerelatert stress, utover at de ofte er jenter. Ikke uventet viser resultatene at

både gutter og jenter som opplever skolestress langt oftere bruker helgene til skolearbeid enn de som sjelden eller aldri er stresset. Det har også sterk sammenheng med hvordan ungdom ellers opplever skolehverdagen. Ungdommene som opplever skolestress rapporterer i langt større grad at de synes skolen er kjedelig og lite spennende, sammenlignet med de som sjelden eller aldri er stresset. De gruer seg også oftere til å gå på skolen, og er mindre fornøyde med egen prestasjon. En tolkning av dette fenomenet er at stress vil kunne blokkere for motivasjon og opplevelse av mestring, og dermed ha negativ innflytelse på elevenes skoletrivsel. Imidlertid har ungdommenes faktiske karakternivå mindre betydning for hvor ofte ungdommene føler seg stresset. Dette tyder på at skolestress kan ramme ulike typer elever - både de veltilpassede «flinkisene» som satser mye på skolen, og de svakere elevene som kanskje sliter

mer med motivasjon og mestring. Resultatene understreker også at ikke bare skolen, men også foreldrene, kan spille en viktig rolle når det gjelder å forebygge og håndtere skolestress. Ungdommene som opplever foreldrene som støttende er klart mindre utsatt for skolestress, landbakgrunn og hvor viktig foreldrene synes utdanning er, har mindre betydning. Skolestress er også tett knyttet opp til hvor fornøyde ungdommene er med seg selv og det livet de lever, og dette er spesielt tydelig blant jentene. Resultatene

gjenspeiler den viktige rollen som skole og utdanning spiller i ungdoms liv, og at det for mange ungdom er et «identitetsprosjekt» å lykkes i skolen.

I kapitlet er også sammenhengen mellom skolestress og psykisk helse blant ungdom i Vestfold undersøkt. Analysen viser at skolestress og psykiske plager har en svært sterk statistisk sammenheng, også når det kontrolleres mot en rekke andre variabler. Ungdom som opplever mye stress

knyttet til skolearbeidet, oppgir også oftere å ha tegn på psykiske plager. Dette indikerer at spørsmålene om skolestress i Ungdata kan bidra til å nyansere bildet av ungdoms psykiske helseplager, og hjelpe oss til å forstå hva dette handler om. Samtidig er det naturligvis behov for mer kunnskap om hva som forårsaker dette stresset, og hvorfor skolestress i større grad oppleves av jenter enn gutter.

LITTERATUR- LISTE

Litteraturliste

- Bakken, A. (2017). **Ungdata. Nasjonale resultater 2017**, NOVA Rapport 10/17. Oslo: NOVA
- Bakken, A., Frøyland, L.R. og Sletten, M.A. (2016). **Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene**. NOVA Rapport 3/16. Oslo: NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Dahl, E., Bergsli, H. og van der Wel, K. A. (2014): **Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt**. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Eng, Ertesvåg, Frønes, Kjøbli (2017): **Den krevende foreldrerollen**. Gyldendal 2017
- Eriksen, I. E., Sletten, M. A., Bakken, A. og von Soest, T. (2017): **Stress og press blant ungdom – Erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager**. NOVA Rapport 6/2017
- Eriksson, U., & Sellstrom, E. (2010). **School demands and subjective health complaints among Swedish school-children: A multilevel study**. Scandinavian journal of public health, 38, 344-350.
- Folkehelseinstituttet (2014): **Folkehelse rapporten 2014**. Helsetilstanden i Norge. Rapport
- Frøyland, L. R. og Sletten, M. (2011): **Ung i Stavanger 2010 – endringer, risiko og lokale forskjeller**. Rapport 7/11. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Hjern, A., Alfven, G., & Ostberg, V. (2008). **School stressors, psychological complaints and psychosomatic pain**. Acta Paediatrica, 97(1), 112-117.
- Lid, S. (2015). **Markant skifte i straff av ungdom**. Samfunnsspeilet 2015:2. Oslo: Statistisk Sentralbyrå
- Lillejord, S., Børte, K., Ruud, E. OG Morgan, K. (2017). **Stress i skolen – en systematisk kunnskapsoversikt**. Oslo: Kunnskapsenteret for Utdanning.
- Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa** (opplæringslova) (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>)
- Modin, B., Östberg, V., Toivanen, S., & Sundell, K. (2011). **Psychosocial working conditions, school sense of coherence and subjective health complaints. A multilevel analysis of ninth grade pupils in the Stockholm area**. Journal of Adolescence, 34(1), 129-139.
- NOVA (2014): **Ungdata. Nasjonale resultater 2013**. Rapport 10/14. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- NOVA (2017): **Kommunale nøkkeltallsrapporter for ungdomsskolene**
- Prop. 15S (2015–2016), **Opptreppingsplanen for rusfeltet (2016–2020)**, Det kongelige helse og omsorgsdepartement.
- Samdal, O., B. Wold, A. Harris og T. Torsheim (2017). **Stress og mestring**. HEMIL senteret, Universitetet i Bergen.
- Skelton, C. og B. Francis (2012). **"The 'Renaissance Child': High achievement and gender in late modernity."** International Journal of Inclusive Education 16(4): 441-459
- Skaalvik, E., M., & Federici, R. A. (2015). **Prestasjonspresset i skolen. Bedre skole (3)**.
- Sletten, M. A., og Bakken, A (2016): **Psykiske helseplager blant ungdom – tidstrender og samfunnsmessige forklaringer**. Notat 4/2016. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Stefansen, K. og H. Aarseth (2011). **"Enriching intimacy: the role of the emotional in the 'resourcing' of middle-class children."** British Journal of Sociology of Education 32(3): 389-405.
- Vardheim, I. (2013): **Ung i Vestfold 2013**. TF-rapport 324. Bø: Telemarksforskning.
- von Soest, T. (2007). **Spiseproblemer blant ungdommer i Norge**. I Kvale, I. L. og Wichstrøm, L. (red.): Ung i Norge. Psykososiale utfordringer. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Wiklund, M., Malmgren-Olsson, E.-B., Öhman, A., Bergström, E., & Fjellman-Wiklund, A. (2012). **Subjective health complaints in older adolescents are related to perceived stress, anxiety and gender—a cross-sectional school study in Northern Sweden**. BMC public health, 12(1), 993.

FOTNOTER

Fotnoter

- 1) For mer informasjon om hvordan datamaterialet er vasket, se eget metodenotat på www.ungdata.no
- 2) Statistisk signifikans er et begrep som brukes for å beskrive sannsynligheten for at noe er et resultat av tilfeldigheter. Et resultat av en statistisk analyse betegnes som statistisk signifikant dersom det er lite sannsynlig at resultatet har oppstått tilfeldig (https://no.wikipedia.org/wiki/Statistisk_signifikans)
- 3) I figurer på kommunenivå der vi sammenligner 2017 resultater med resultater fra 2013, består 2013-tallene for Sandefjord av «gamle» Sandefjord, Stokke og Andebu. Tallene for Tønsberg på ungdomsskolenivå, er fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2014.
- 4) I nyere rapporter bruker NOVA ofte et mer «objektivt» mål for foreldrenes sosioøkonomiske status (SØS). Dette målet fanger opp sosioøkonomiske ressurser som ungdom har tilgang til gjennom familien sin, og er basert på opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå, bøker i hjemmet og tilgangen til ulike materielle goder. Se Bakken, Frøyland og Sletten 2016.
- 5) <https://skoleporten.udir.no/>
- 6) I Ungdata 2017 er syv påstander om psykiske helseplager inkludert i grunnmodulen. I Vestfold valgte vi å ta med noen flere påstander fra tilleggsmodulen (bl.a. «vært sint og aggressiv») for å kunne sammenligne med resultatene fra 2013.
- 7) Disse er «bekymret deg mye for ting», «følt at alt er et slit», «hatt søvnproblemer», «følt deg ulykkelig, trist eller deprimert», «følt håpløshet med tanke på fremtiden» og «følt deg stiv eller anspent».
- 8) Her betyr 5-6 psykiske helseplager at de har svart «ganske mye plaget» eller «veldig mye plaget» på minst 5 av de 6 påstandene nevnt under avsnittet om psykiske helseplager.
- 9) <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/fysisk-aktivitet/anbefalinger-fysisk-aktivitet>
- 10) <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/kosthold-og-ernering/kostrad-fra-helsedirektoratet>.
- 11) <https://www.fhi.no/ml/kosthold/fakta-om-koffein-og-koffeinholdige/>
- 12) Eriksson & Sellström 2010, Hjern et al. 2008, Modin et al. 2011, Skaalvik & Federici 2015, Wiklund et al. 2012.
- 13) Les mer om hvordan samlemålet for skolestress er konstruert i Eriksen, Sletten, Bakken og Von Soest 2017, s. 83.
- 14) Sammenhengene er også testet ved hjelp av korrelasjonsanalyse, et mål på styrken og sammenhengen mellom to kvantitative variabler.
- 15) Flere av variablene fra denne analysen er også tatt med her: Kjønn, alder, skoletilknytning/læringsmiljø, familieøkonomi, mobbing, foreldrerelasjoner og alkoholvaner.
- 16) Et resultat betegnes som statistisk signifikant dersom det er lite sannsynlig at resultatet har oppstått tilfeldig. Signifikansnivå benyttes ofte for å beskrive hvor statistisk signifikant et resultat må være for å være akseptabelt. Et signifikansnivå på 5 % indikerer at sannsynligheten for at resultatet skyldes tilfeldige feil, er under 5 %.

vfk.no